

ПОГЛЯД

Закінчення. Початок на с. 1

По-друге, національні проблеми на територіях, де мешкає “велика меншина” то загострюються, то стихають відповідно до потреб регіональної еліти. Потреби прості: гроші. За президентства Л. Кучми були тихішими, ніж сьогодні, з однієї причини — він дозволяв грабувати “від пуза”, але мовчки. Миротворець В. Ющенко (пишу це без іронії) розраховує на те, що грабувати перестануть і задовольняться легальним бізнесом. Хочеться вірити... Свою роль грають честолюбність і марнославство. Індивідуальні якості політичних лідерів важать тим більше, чим меншим є справжній (а не декларативний) потенціал демократичних інститутів. Одним із парадоксів проблеми ДДН(К) є те, що дїєздатні партії виникають лише в демократичному середовищі, але для формування такого середовища потрібні вже “готові” партії. Наші сьогоднішні “політичні сили” залежать або від багатового лідера (лідерки), або від добродохочих “спонсорів”, які дають кошти “під процент” чи за поживу для амбіцій. Пані Ю. Тимошенко вже заробила собі на шпильки для коси, але ж як рветься нагору! Пан Р. Ахметов може бавитися роллю ляльководи при прем’єрі, та чи не вабить його президентський штандарт? Панові О. Морозу не загрожує вбога старість, але ж як “кинув” “помаранчевих”... Заговоривши про персоналії, згадаємо і П. Симоненка. Комічний персонаж: кайфує від того, що його начебто слухають, і говорить, говорить... Перевелися комуністи (як казала моя бабуся, на Іцькову сучку). Ми дожили до цього, але — виявилось — це ще не перемога. Україні реально загрожує абортивний сценарій Д(К), за яким держава є лише адміністративним (і репресивним) гарантом для благоденствія тих, що нагромаджують капітал. Це шлях, яким сьогодні йде Росія. Розмови про “специфіку” російської демократії важать не більше, ніж теза про “вторую свежесть” осетрини. Якщо йдеться про національне питання, то — традиційно для Росії — воно щільно прицеплене до експансивних державницьких прагнень (шовінізм).

КРОКИ ВПЕРЕД І НАЗАД

Як свідчить таблиця, стартові позиції України при вирішенні проблем ДДН(К) були кепськими. Лише чверть опитаних не вважала прийнятними такі сценарії подальшого розвитку як військове врядування, повернення до комуністичного режиму і розпуск парламенту та скасування виборів до нього на користь сильного лідера, який може все вирішити (перший стовпчик). Білорусь і Росія (!) в цьому сенсі мали кращі показники, бо складник “Н” (нація) в середині 90-х років не дуже турбував людиність цих країн. А загалом “східнослов’янське братство” виразно контрастувало з рештою країн псевдосоціалістичного табору своєю психосоціальною дикістю. Цікаву (і більш диференційовану) картину засвідчують відповіді на запитання про ставлення до колишнього і нового устрою (стовпчики 2—4). Гіркий досвід румунів і поляків за часів Чаушеску і Ярузельського (на противагу тому, що комуністичний режим в Угорщині був, загалом, толерантним) вирізняє ці країни з монотонної схеми (особливо 4-й стовпчик). Україна на теренах східноєвропейського “дикого поля” була не кращою за інших; знаємо, де насамперед в її кордонах були зосереджені світоглядні “назадники”.

На жаль, я не знайшов новітніх матеріалів про опитування за єдиною методикою в різних країнах, але за 10 років у нас багато чого змінилось. Помаранчева революція

засвідчила існування численних прошарків людності, для яких демократичні ідеали — не артикульовані; можливо, не завжди усвідомлені — стали органічними. Чи були принципово антидемократичними “біло-сині”? Ймовірно, ні; просто демократія не була робочою позицією їх світогляду. “Помаранчеві” скандували “Ю-шен-ко!”, а насправді йшлося їм про щось набагато важливіше будь-якої персони. “Біло-сині” скандували “Я-ну-кович!”, а насправді йшлося їм про патерналістську ауру Ахметова (“Шахтар!”) і державницько-шовіністичну ауру Путіна. Ця схема спрощена, але наразі важливо інше. Девальвована політиками перемога Помаранчевої революції не означає

ПЕЙЗАЖ ПІСЛЯ БИТВИ

повернення українців на світоглядні позиції 1995 р., але регрес, безумовно, є. Ні на що не претендуючи, якщо йдеться про соціологічні висновки, я опитав по 10 прихильників В. Януковича і Ю. Тимошенка у затишному санаторії неподалік Києва. Доповідаю: розігнати ВР і силою “поставити на Кабмін” “свого” чи “свою” виявили бажання по 5 персон із кожного табору... Тепер, шановні читачі, хочу запитати вас: якби Президентом був В. Янукович, а кандидатом на посаду прем’єра В. Ющенко, чи шукав би пан “проффесор” компромісів, чи без вагань розпустив би ВР? На мою думку, так “розпустив” би, що за парламентом аж загуло б. Саме тому (а не всупереч тому) я вважаю дії чинного Президента зрозумілими — і дуже ризикованими. Зрозумілими тому, що В. Ющенко стихійний демократ і він відчуває: пора збирати каміння; ризикованими тому, що — подавши руку суперникові — не має гарантії, що її не відкусять до коліна. Чи варта шкурка вичинки?

СИСТЕМНА ТЕРАПІЯ

Якими строкатими, розмаїтими та специфічними не були б соціально-політичні процеси в різних країнах, за їх зовнішніми проявами стоять приховані системні закономірності. Наразі зупинимосся на проблемі регулювання (стабілізації) за умов, що система перебуває під впливом деструктивних чинників і мусить пристосовуватися (адаптуватися) до їх дії. Найперше, що має сприяти збереженню стабільності, це т. зв. **Параметрична адаптація** (параметри — кількісні показники окремих функцій). Скажімо, запалення легенів спричиняє частіше дихання (за рахунок чого компенсується зменшення площі легених альвеол, на якій відбувається газообмін); посуха і неврожай спричиняють збільшення імпорту збіжжя тощо. Коли загрози стабільності (життєздатності) системи є завеликими

(або довготривалими), мусить активізуватися механізм структурної адаптації. Так, Помаранчева революція об’єктивно (незалежно від її суб’єктивного сприйняття народом і політиками) була спрямована на зміну стосунків у системі “влада—народ” — не персон, не вивісок, не гасел, а саме базових, структурних принципів взаємодії. Цього не відбулося. Вибори до ВР і перспектива її розпуску (на неоднозначних правових підставах із сумнівними шансами на незаперечну перемогу будь-якої сторони) поставила державу на межу нового територіального конфлікту (на зразок Северодонецького збіговиська, але вже не з істеричною, а з холодно-агресивною тональністю). Єдиним засобом порятунку сис-

теми, якій реально і ближчим часом загрожує організаційний колапс, є аварійне регулювання. Наприклад, хворому з гострою серцевою недостатністю насамперед треба дати кисень (щоб зберегти функцію мозку), а вже по тому — засоби для відновлення роботи серця. Подавши до ВР кандидатуру В. Януковича та схваливши (мовчки чи вголос) переструктурування коаліції, Президент здійснив акт аварійного регулювання, зняв гостроту протистояння, зберіг для обох сторін перспективу подальших мирних кроків — принаймні таким був його план.

Окремо кілька слів про Універсал (знову ж таки, спираючись на трактування конфлікту як типового системного явища). Завдяки роботі “круглого столу” і підписанню підсумкового документа відбулася, поперше, **легалізація** конфлікту не як протистояння між партіями (чи їх лідерами), а як намагання певних політичних сил протиставити себе Конституції. По-друге, відбулася **формалізація** конфлікту, інвентаризація всіх його аспектів (за допомогою позицій, внесених в Універсал; як на мене, документ мав бути стислішим). По-третє, проголошені компроміси, узгоджені формулювання, які переводять (можуть перевести) барикадне протистояння в категорію поточних державно-політичних проблем. Хоча текст Універсалу ґрунтується на загальновідомих параграфах Конституції (і законні нижчого рангу), після публічного парафування провідними політиками він може мати самостійне значення. А може лишитися папірцем з особистого архіву В. Ющенка.

ПРОГНОЗИ

Головне питання не про те, хто вплимав ведмедя, а кого вплимав ведмідь. Однозначної відповіді не знає ніхто (гадаю, включно з дійовими особами цих “ловів”). Отже, розглянемо деякі проблеми, дотичні до головної.

Деякі показники репрезентативних соціологічних опитувань у країнах Центральної і Східної Європи, 1995 р. (% респондентів)

	“Відкидаю всі авторитарні альтернативи”	“Схвалюю колишній режим”	“Схвалюю нинішній режим”	Різниця між схваленнями
Україна	23	75	33	- 42
Росія	28	67	26	- 41
Білорусь	31	77	35	- 42
Болгарія	55	58	66	+ 8
Румунія	61	28	60	+ 32
Польща	63	25	76	+ 51
Словенія	68	36	66	+ 30
Угорщина	69	56	50	- 6
Словаччина	71	52	61	+ 9
Чеська Республіка	80	24	77	+ 53

Джерело: Linz J. I., Stepan A. Problems of Democratic Transition a. Consolidation, Baltimore (1996)

1. Кабінет Міністрів. Півтора місяці тому фракція ПР була готова до коаліційної угоди з НУ, поступившись навіть посадою для В. Януковича. Це свідчить про бажання будь-якою ціною зачепитися за владу — звісно, заради бізнес-інтересів своїх годувальників. Чи значить це, що тепер біло-сині розпочнуть активний “дерибан”? Якщо розпочнуть, то не відразу. Найпершою, вочевидь, стане спроба поновити роботу вільних економічних зон (ВЕЗ), які в наших умовах мають здатність перетворюватися у “чорні діри” для ухиляння від сплати податків. Ю. Тимошенко, уряд якої скасував ВЕЗ, має свої аргументи. Голосування з цього питання буде непростим для “нашоукраїнців”, які приєдна-

лися до більшості. Ще дві проблеми гратимуть важливу роль у роботі прем’єра і його однопартійців у Кабміні: ціна на газ і поведінка Криму. В першому випадку йдеться про здатність домовитися з Москвою, нічим принциповим їй не поступившись: завдання не для початківців. Друга позиція — Крим. Свого часу на тлі київських політичних баталій непоміченою лишилася невдала спроба Президента помиритися з Кримом. Делегувавши на півострів толерантного А. Матвієнка (який розпочав роботу на посаді прем’єр-міністра автономії з проголошення — кажучи образно — принципу “без анексії і контрибуцій” і був готовий до співробітництва з усіма, хто хотів “миру”), В. Ющенко не знайшов розуміння; А. Матвієнка дуже специфічний кримський бомонд швидко повернув до столиці. Тамешні сепаратисти душею прикипіли до ПР, але водночас не мають однозначної залежності від “донецьких”, прикриваючись прапором автономії. Сьогодні можуть або сидіти тихо (покладаючись на те, що Віктор Федорович обстоюватиме їхні інтереси), або принагідно розпочати нову антиукраїнську кампанію (до слова, даючи прем’єрові додаткові козири в змаганнях із Президентом). Поведінка “кримських” буде одним із показників ширості (неширості) “біло-синих”.

2. Більшість та опозиція. “Що таке більшість, узята в цілому? Хіба вона не схожа на індивіда, який має переконання й інтереси, протилежні переконанням та інтересам іншого індивіда, що називається меншістю? Якщо ми припускаємо, що одна людина, наділена всією повнотою влади, може надуживати нею стосовно своїх супротивників, чому ми не можемо згодитися, що те саме може робити й більшість? Хіба об’єднання людей змінює їхній характер?” (А. де Токвіль, “Про демократію в Америці”, Київ, 1999). Як вважає Токвіль, у США всесилля

більшості призводить до деспотизму законодавців і до свавілля державних службовців. Не думаю, щоб досвід України міг спростувати американського політолога... “Гарантія прав опозиції” — прекрасна демократична теза, яка, проте, не вирішує всіх проблем парламентаризму навіть за умов, що і більшість, і опозиція прагнуть насамперед слугувати народові й державі, а не чомусь (комусь) іншому. Коли цього немає... Якщо коротко, не варто чекати багато “конструктиву” від опозиції, очолюваної п. Ю. Тимошенко: вона піклуватиметься насамперед про свої шанси під час наступних виборів президента. Не має стратегічного мислення, натомість, як риба в воді, почувається в оперативнотактичних лабіринтах. Приклад: наприкінці липня цього року закликала до створення єдиної політичної сили, куди ввійдуть БЮТ, НУ та всі-всі, “кому дорогі ідеали і т. ін.” для перемоги на дострокових виборах; забула (але ми пам’ятаємо), як торпедувала заклики Президента до створення об’єданого блоку демократичних сил для перемоги на виборах 26 березня, бо тоді (зрештою, як і тепер) піклувалася насамперед про крісло прем’єра. Отже, багато “конструктиву” не побачимо, але В. Янукович матиме прискіпливого опонента. Це добре; хоча В. Ющенка БЮТ називатиме (і обзиватиме) по “регіональний” лінії, це добре і для Президента: мусить знати про можливі “пустощі” прем’єра.

3. Президент. Упродовж останніх тижнів В. Ющенко був центральною постаттю політичного життя. Але не тому, що має активну підтримку в суспільстві та політикумі, а тому, що міг демобілізувати ВР і змагався за Універсал. До слова, хоча й не повна, але не звична для нас прозорість переговорів є одним із небагатьох здобутків Помаранчевої революції. У такому контексті варто порівняти психологічні портрети В. Ющенка та О. Мороза: в одному випадку публічні змагання заради справи, а в іншому — таємний блуд із кар’єрних мотивів.

“Кончен бал, погасили свечі”; спорожніли наметові містечка, політики роз’їхалися по світах, журналісти відпочивають чи нудьгують. Яким є політичне самопочуття Президента? Блок “Наша Україна” фактично розпався; партія НСНУ, не розквітнувши, зів’яла. Ближчим часом можемо почути про новий політичний проєкт В. Ющенка, реалізація якого має зміцнити його позиції перед виборами 2009 р. Я не радив би поспішати з цим проєктом, як не радив би панові Президенту передчасно бачити Україну такою, що вже вийшла на шлях політичної та соціокультурної єдності. Сьогодні В. Ющенко став ЗАРУЧНИКОМ “ДОНЕЦЬКИХ”. Попри їхні постійні базікання про російську мову і НАТО, всупереч риториці останнього часу про об’єднання і братську любов, “регіонали” діятимуть насамперед для задоволення інтересів певних бізнес-груп, і діятимуть так не лише в економіці, а й у політиці. Кожне їхнє відхилення від “дорожньої карти” (Універсалу), не приховане або викрите податківцями, МВС, СБУ, опозицією чи пресою, стане ударом по іміджу Президента. Важливо, щоб він і ті, хто його інформують, не ховалися від правди. Проте є інший варіант: підрахувавши грошові еквіваленти короткочасних вигод і довгострокових перспектив, очільники ПР виберуть стратегію, а не тактику. Якщо такого принципу триматимуться також люди з клубу “Любі друзі”, В. Ющенко може стати тим, ким хоче бути (і ким ми його хочемо бачити) — об’єднувачем і миротворцем. “Чи діждемося Вашингтона?”

Володимир ВОЙТЕНКО, професор, м. Київ

Дворазове перенесення IV Всесвітнього Форуму українців і призначення його аж на третю (!) дату спонукає до деяких роздумів.

Перший Всесвітній Форум українців пройшов улітку 1992 року. В першу річницю Незалежності. Ідея Форуму була дуже гарна: згуртувати світове українство довкола шойно народженої української держави. А українців цих, розкиданих по світах, добровільно й не дуже, мільйони й мільйони. І нашій молодій державі хотілося пригорнути оцюого “нашого цвіту по всьому світу”. А українцям зарубіжжя відтепер було б до кого пригорнутися. Більше того: світове українство одразу виявило готовність допомогти молодій державі — словом і ділом, розумом і руками, досвідом і фінансово.

Другий Форум пройшов 1997 року. 6 років Незалежності, 3 роки позачергово обраного Президента Кучми. Дещо менше ейфорії, дещо більше ділового настрою, вже й з критичними нотками.

А вже третій Форум у серпні 2001 року взагалі видався дуже гострим. Кажу так, бо був його учасником, і як журналіст відпрацював на Форумі всі три дні. Президентству Кучми, чи як уже на той час говорили — режиму Кучми, виповнилося 7 років. Усього за кілька місяців до цього прощуміла гучна акція “За Україну без Кучми!”. Йшов

ФОРУМ УКРАЇНЦІВ ЧИ ПАРТІЙНО-ГРОМАДСЬКИЙ АКТИВ?

перший рік, як було вбито Георгія Гонгадзе. (Як летить час. Адже у вересні цій сумній події буде вже 6 років. І той же туман в розслідуванні справи). А тоді все було свіже, як рана. І традиційний виступ Глави держави на відкритті Форуму йшов під скандування із залу “Ганьба!” Бо Кучмі довелося перед всім світом божитися, що його “режим” не причетний до вбивства журналіста. А зал Палацу “Україна” і майдан перед ним скандували “Ганьба!” І це так не було схоже на благоприс- тойну атмосферу перших Форумів. Тоді, в перші роки держави, нас, її громадян, дещо дивувало якесь поштивне, мало не побожне ставлення українців зарубіжжя до влади. У свою чергу, наша традиційна нелюбов до влади дивувала гостей із-за кордону.

А потім на Форумі були дуже гострі виступи українців зарубіжжя, які з боєм запитували нашу владу: де ж задекларована “незалежна, правова, демократична держава”, яка раз і назавжди покінчила з комуно-імперським минулим? Держава, де люди жили б так, як цивілізований світ.

Детально зупиняюся на попередньому Форумі, бо на порозі черговий IV Всесвітній Форум. Із чим ми прийшли до нього, що скажемо самі собі й нашим братам-україн-

цям зарубіжжя? Говорити буде просто. Бо почати треба буде з того, як це Форум було перенесено аж на третю дату? Форум проводиться один раз на 4 роки. Саме на цей термін він обирає Українську всесвітню координаційну раду, керівний орган світового українства. На цей термін затверджується програма співпраці українців світу, і УВКР разом із державою має звітувати про її виконання. Це й планувалося на серпень 2005 року. І ось ще з весни минулого року стало очевидно: Форум зривається. Проблема в тому, що у Форумів два господарі: держава, яка має кошти, але часто не має бажання щось робити, і УВКР, яка начебто керує, але не має ні копійки.

Коротше, рішенням УВКР Форум було перенесено на осінь. Мотивація — нова влада ледве стає на ноги і нічого не встигне підготувати. Перенесли на листопад, річницю Помаранчевої революції. І знову зірвалося... Вересень, політична криза, корупційні скандали. Відставка уряду. Стало не до Форумів і не до українців.

У листопаді УВКР приймає рішення: призначити третю дату Форуму — серпень 2006 року. Уже тоді, в листопаді, лунала серйозна критика щодо перенесення Форуму. Мотивація, що в нас, мовляв, знову

новий уряд, була малопереконливою. Уряди в нас змінюються двічі на рік. А от коли тоді, в листопаді, на президії УВКР прозвучало, що на зустріч в уряді в серпні, де якраз обговорювалося питання підготовки до Форуму, взагалі не запросили представників УВКР, це просто викликало подив.

І ось нарешті 18 серпня IV Форум починає роботу. І тут хотілося б зробити два суттєві застереження. Перше — щодо його програми, затвердженої ще в листопаді. Якщо вона не буде скоригована, то Форум може перетворитися в парадну говорильню. Всі його три дні плануються так звані пленарні засідання. Перший день — це взагалі “урочисте відкриття” в Палаці “Україна”. Цебто, цілий день “відкриття”. День парадних промов. А потім — два дні засідання УВКР. Для порівняння. На попередньому Форумі найбільше часу було відведено на роботу секцій, яких було близько десятка: економічна, мовна, історична, засобів інформації. Це була дійсно конкретна робота, обговорення гострих проблем України і співпраці з українцями світу. З прийняттям серйозних документів. Нині це чомусь не планується.

Друге застереження — хто саме візьме участь у Форумі? 5 років тому, напередодні Форуму, я опублі-

кував у газеті “Слово Просвіти” статтю “Всесвітній Форум номенклатури?”. Не варто, щоб повторилася тодішня ситуація. Тоді в столицю з’їхалася новітня українська номенклатура, бо делегації регіонів формували обласні держадміністрації. То ж за державний кошт чиновники поїхали попоти-поїсти і гарно відпочити в столиці. Чимало з них узагалі не з’являлися на засідання. Натомість не знайшлося місця в делегаціях регіонів для національно-демократичних сил, які й виборювали незалежність. Йдеться, зокрема, про Рух, “Просвіту”, Українське козацтво, Союз українців. Чи не трапиться такого й зараз, особливо враховуючи, як на недавніх виборах національно-демократичні сили було витіснено на узбіччя політичного життя.

Схоже, нинішній Форум буде не менш гострим від попереднього. Начебто в нас нова українська влада. Але водночас ситуація в суспільстві ще напруженіша, ніж 5 років тому, чи влітку або восени минулого року, коли двічі зривався Форум. То скільки ж будемо кивати не нескінченні кризи? А може, навпаки, якраз у цій ситуації й продемонструвати світові, що Україна готова вистояти, піти шляхом демократії, зрівняти довкола себе розвіяних вітрами долі по світах українців.

Петро АНТОНЕНКО

ПОЛІТИЧНА ЕТИКА

Щоб хоч якось пояснити таке оббирання селянина, влада запустила в народ дві версії. Одна: мовляв, улітку молока надто багато, тому воно й дешевшає. Друга: Росія не закуповує нашої продукції, ось і переви- робництво. Але ж при всьому цьому, молоко, як і раніше, закуповується. Його що, виливають у канаву? — запитують селяни, для більшості з яких молоко суттєве, якщо не сказати — основне джерело існування.

Та, виявляється, є ще одна версія, недавно озвучена аграрними чиновниками. Це потреба “наблизитися до світових стандартів”. Наше молоко, мовляв, не відповідає за якістю цим стандартам. Що правда, то правда.

Та хіба це стосується лише молока? У нас багато що несортове й не- стандартне: вода і ковбаси, трамваї і тролейбуси, авторучки і горілка (сфальсифікована). І життя якесь нестандартне, несортове. То як тут бути? Імо ж, споживаємо, користуємося цим “нестандартом”.

Річ у тім, що наші управлінці заговорили про “станданти” у зв’язку з довгоочікуваним, на колись запланованим вступом України до СОТ (Світової організації торгівлі). Ну то й що, запитаєте ви. Коли то ще буде і до чого тут ціна на молоко? Пояснення таке. Треба вже зараз готуватися до СОТ-життя. Я поцікавився в одного аграрного начальника, чи не йдеться про те, щоб українські молочні продукти пробилися на зарубіжні ринки? Ні, не йдеться. Експорт із наших ферм Європі найближчим часом на загрожує. Ідеться якраз про інше: імпорт молочної продукції до нас із-за кордону. Ось вступимо до СОТ, широко відкриватимуться кордони і ринки, і заллють наші прилавки європейським молоком і молокопродуктами.

Суперякісними. Порівняно з якими наших продуктів ми ж самі не купува- тимемо.

Так то воно, та й не так. По-перше, є серйозні сумніви щодо розхвалені якості закордонних продуктів. Ні, там уміють їх робити справді дуже якісними, але не всі. Є й щось прос-

цью щоось мав — українському селянинові від цього було не легше.

Нас уже залякали НАТО, Євросоюзом. Тепер лякають СОТ. Хоч, схоже, вся ця молочно-СОТівська аргументація від лукавого. Просто треба ж когось обібрати. Кого? Селянина. Він живучий, витримає.

ТЕПЕР НАС ЛЯКАЮТЬ СОТ

Нова влада — старі “молочні війни”. Хочу повернути читачів до своєї публікації у “Слові Просвіти” (число 23 за 2006 р.): “Рік села. Ціна селу — 60 копійок”. У ній йшлося про те, що ніколи ще, як у цей проголошений владою так званий “Рік села”, не падала так низько ціна на здаване селянами молоко. Ще торік його закуповували по 80—90 копійок за літр. Нині ж, при тому, що триває постійна інфляція, за молоко платять по 60 копійок. А потім перепродують його в магазинах, знежирене, вчетверо дорожче.

тіше, для бідних. Є нашпиговане консервантами задля смаку чи довшого зберігання. Є те ж молоко, м’ясо, яйця, вироблені не в природних умовах, а на концентратах, у мегакомплексах, де тварина чи птиця світу на бачить. Різне є. Та й вміст і суть продуктів часто не дуже звичні для нас. Приклад — чомусь занадто вже популярні в Україні американські Мак-Дональдси. Це що — страви нашої української традиції?

Не варто поспішати віддавати продовольчий ринок іноземним товарам. Ніхто не проти гарного, якісного. Але чи все воно потраплятиме (і вже потрапляє) на наш прилавок? І чи не варто владі теж подбати про вітчизняного виробника? Бо доходило ж до абсурду: у погірбах селян згнівала непродана, нікому в нас не потрібна картопля, а її завозили з-за кордону. Кому це було вигідно, хто на

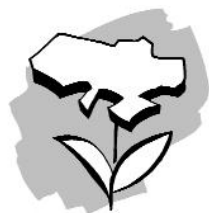
Щойно з’явилося кілька політично-економічних новин щодо “молочної війни”. По-перше, уряд затвердив граничні закупівельні ціни на молоко. Залежно від сортності, вони різні, але не нижчі однієї гривні за літр. Тобто про оті ганебні 60 копійок можна б забути. Адже закупівельники начебто не можуть платити селянам за молоко нижче встановленої урядом ціни. Кажу “начебто”, бо є і друга новина. Закупівельники — переробні підприємства спокійно заявили, що в постанові уряду вказані, мовляв, рекомендовані ціни. І платити такі гроші вони не збираються. Тим більше, що вчоргове тотально подорожчали пальне, електроенергія. Третя новина стосується можливого відновлення закупівель молока Росією. Тут новиною можна назвати хіба що крах наївних ілюзій, що після призначення уряду Януковича Росія

враз пощедрішає до нас. Щось цього не видно. Більше того, Росія скорочує закупівлю не лише нашої сільгосппродукції, а може зробити це й щодо інших товарів, наприклад, нашого металу.

Нарешті остання новина — сто- сується СОТ. Буквально в перші дні

прем’єрства Віктор Янукович висловився у МЗС досить прохолодно щодо вступу України до Світової організації торгівлі. Принаймні в цьому році, як планувалося. Прем’єр наче й не проти СОТ, але дав зрозуміти, що не дуже туди поспішає і що шлях туди ще довгий. А між тим, цей шлях “упирається” у прийняття всього лише кількох давно підготовлених законів. Їх успішно бойкотував старий парламент, але тепер ці закони мала б прийняти “антикризова” коаліція. То в чому ж справа? — варто запитати у новозліпленої парламентської більшості.

Петро АНТОНЕНКО

ЗАСИПАЮЧИ ПАМ'ЯТЬ...

НАД СТОРІНКОЮ ЗАБУТОЇ УКРАЇНИ

•

МИНУВШИНА

ДАВНЯ ЛУГАНЩИНА СЬОГОДНІ:

актуальні проблеми охорони
історико-культурної спадщини

Пограбований курган біля м. Лисичанська

•

ПРОЕКТ

РОЗДІЛ І

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

Концепція державної мовної політики (надалі — Концепція) — система основоположних нормативних настанов, які ґрунтуються на комплексній оцінці мовної ситуації в Україні і якими мають керуватися органи державної влади та органи місцевого самоврядування у своїй практичній діяльності при регулюванні суспільних відносин у мовній царині.

Здійснення Концепції має відбуватися на основі ст. 10 Конституції України, яка встановлює: *“Державною мовою в Україні є українська мова.”*

Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування.

Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом”.

У системі державних пріоритетів мовна політика посідає чільне місце, оскільки її стратегічним завданням, поряд із гарантуванням мовних прав людини, є утвердження суспільної злагоди і політичної стабільності, забезпечення єдності держави і зміцнення української державності.

Пріоритетом мовної політики в Україні є утвердження і розвиток української мови — визначального чинника і головної ознаки ідентичності української нації, яка історично проживає на території України, становить абсолютну більшість її населення, дала офіційну назву державі і є базовим системоутворювальним складником української державності. Не випадково відновлення незалежної державності України наприкінці ХХ століття було спричинене й усвідомленням українською елітою, переважною більшістю українців того факту, що українська мова як найважливіша ознака буття української нації опинилася під загрозою повного знищення. Без повноцінного функціонування української мови в усіх регіонах України українській нації загрожує втрата статусу і ролі титульної і державотворчої нації та, врешті-решт, поступове зникнення з етнічної та політичної карти Європи.

Загроза українській мові є тотальною загрозою національній безпеці України, загрозою самому існуванню української нації і української держави.

Державна мовна політика має унеможливити перетворення України з суверенної національної держави у денационалізований географічний простір, який стане легкою здобиччю тих держав, мови яких витіснять українську і стануть панівними на всій території країни або в окремих її частинах.

В Україні існує одна державна (офіційна) мова — українська. Відповідно до Конституції України, законів України та Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р. № 10-рп/99 про офіційне тлумачення статті 10 Конституції України державність української мови є невід’ємним атрибутом конституційного ладу держави. Джерелом статусу української мови як державної (офіційної) є державне самовизначення української нації.

Українська мова як державна (офіційна) має правовий статус обов’язкового засобу спілкування в публічних сферах всередині країни та при здійсненні публічних представницьких функцій у міжнародному спілкуванні.

У числі 29 за 2006 рік “Слово Просвіти” надрукувало Мінкультівську “Концепцію державної мовної політики”. Сьогодні пропонуємо увазі наших читачів “Концепцію...”, яку розробляли В. Василенко (голова робочої групи), Б. Ажнюк, В. Дончик, Л. Масенко, Д. Павличко, В. Радчук. А фактично керував “круглим столом” і вів деякі засідання С. Головатий. Проекти “Концепції...” подаємо для широкого обговорення. Всі зауваження і оцінки буде прокоментовано на сторінках “СП” і враховано в остаточному варіанті документа.

КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Володіння державною мовою та її використання посадовими і службовими особами органів державної влади та органів місцевого самоврядування є однією з обов’язкових умов для зайняття відповідних посад. Особи, що не зважають на ці умови, мають бути свідомими того, що їхній власний вибір може викликати для них несприятливі наслідки, пов’язані з певними вимогами, встановленими Законом.

Громадяни України повинні володіти українською мовою як мовою свого громадянства та використовувати її у сферах публічного спілкування. Знання української мови є неодмінною умовою набуття громадянства України. При цьому кожен громадянин України є вільним у виборі мови або мов у приватному спілкуванні.

Функціонування української мови як державної (офіційної) та її державна підтримка як мови титульної нації має поєднуватись з уважним ставленням до мов національних меншин, що історично мешкають у межах України, та забезпеченням захисту мовних прав осіб, що належать до таких меншин. Гарантування вільного розвитку, використання та захисту мов національних меншин відбувається відповідно до Конституції України і законів України з урахуванням стану кожної з них та реальних можливостей держави. У свою чергу забезпечення мовних прав осіб, що належать до національних меншин, та сприяння захисту і розвитку їхніх мов не має перешкоджати вивченню державної (офіційної) мови та ставати на заваді її запровадженню у всіх сферах суспільного життя на всій території України.

Україна — унітарна держава, в межах якої немає регіонів компактного проживання осіб, що належать виключно до якоїсь однієї етнічної меншини і становлять переважну більшість населення України. Тому державний статус української мови несумісний з пропагандою чи іншою практичною діяльністю, спрямованою на запровадження другої державної мови, будь-яких форм регіональної мовної автономії або проголошення діалектів української мови окремими мовами.

Статус української мови як єдиної державної мови визначено Конституцією України і не може бути змінений інакше, ніж у спеціальному порядку, передбаченому її статтею 156, тобто шляхом ухвалення не менш ніж двома третинами конституційного складу Верховної Ради відповідного закону, який має бути затверджений всеукраїнським референдумом, призначеним Президентом України. Відповідно до ч. 5 ст. 10 та п. 4 ст. 92 Конституції України порядок застосування мов в Україні визначається виключно законами України. Отже, органи місцевої влади та органи місцевого самоврядування не мають права регламентувати статус мов та їх застосування своїми актами. Спроби запровадження офіційної багатомовності на національному або регіональному рівнях всупереч Конституції України і встановленій конституційній процедурі не можуть кваліфікуватись інакше ніж дії,

спрямовані на мовний розкол країни, розпалювання міжетнічної ворожнечі, порушення конституційного ладу і державної єдності України.

Українська мова, поряд із прапором, гербом і гімном, є символом української держави і тому будь-які прояви зневаги до державної мови мають розцінюватись як такі, що ганьблять державу, і є неприпустимими. Публічне знущання чи глум над мовою, а також її умисна дискредитація є порушенням Конституції України та образою національної гідності як громадян, так і держави, і мають переслідуватись законом.

При здійсненні цієї Концепції держава виходить з того, що вільне опанування всіма громадянами України мови свого громадянства — це, як підтверджує багатовіковий досвід держав світу, запорука міжетнічної злагоди, єдності і стабільності суспільства, ефективного функціонування держави, позитивного її сприйняття як повновартісного і незалежного суб’єкта світової спільноти. Володіння громадянами України, крім своєї рідної мови, мовою свого громадянства підвищуватиме інтелектуальний потенціал кожної особи, сприятиме збереженню в Україні мовно-культурного розмаїття і виключатиме конфлікти на етнічному та мовному ґрунті.

Виконання стратегічних завдань державної мовної політики і досягнення визначених у цій Концепції цілей має здійснюватись з урахуванням особливостей мовної ситуації в Україні та забезпечуватись ефективними інституційними і юридичними механізмами.

РОЗДІЛ II

МОВНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ

Сучасна мовна ситуація в Україні є насамперед результатом тривалої війни проти української мови, української ідентичності й української державності, яку Росія розпочала після 1654 року та яка продовжується і нині у формі мовно-культурної експансії.

Після короткотривалого зупинення політики асиміляції України внаслідок розпаду Російської імперії 1917 року, її на початку 30-х років ХХ століття було відновлено комуністичним режимом Радянського Союзу.

На відміну від попереднього періоду насильне російщення України здійснювалось надзвичайно інтенсивно, планомірно й системно, у незрівнянно ширших масштабах та із застосуванням найжорсткіших і найвитонченіших методів аж до умисного знищення мільйонів носіїв української мови, систематичного викорінення української національної еліти та державного втручання у внутрішні закони мови з метою її деукраїнізації шляхом позбавлення її самотності. Водночас об’єктом русифікації стали і національні меншини України. Напередодні Другої світової війни в Україні було ліквідовано систему культурно-освітніх закладів, що обслуговували потреби національних меншин. Під час і після війни окремі на-

ціональні меншини були піддані репресіям і вислані поза межі України.

У повоєнний період в Україні відбулися певні позитивні зрушення у ставленні до національних меншин. Однак політика русифікації українського етносу, особливо у східних регіонах, продовжувалась. Поступово шляхом запровадження російської мови у всіх вищих навчальних закладах в орбіту асиміляції було втягнуто і західні регіони України.

У роки, що передували розпаду Радянського Союзу, за допомогою жорстких адміністративних і дискримінаційних заходів було асимільовано значну частину українського етносу передусім у великих промислових центрах східної, південної і частково центральної України. В умовах помітного скорочення людності у сільських місцевостях України та агресивного здійснення комуністичним режимом політики злиття народів СРСР в єдиний “радянський народ” мовна асиміляція українців набула загрозливих масштабів.

Процес неухильного витіснення української мови із багатьох сфер життєдіяльності і прогресуюче зменшення носіїв української мови не призупинило навіть надання українській мові статусу державної у 1989 р. і подальше закріплення цього статусу в Конституції незалежної України як одного з елементів конституційного ладу країни.

Впровадження української мови як державної у публічній сфері не було до кінця послідовним і не супроводжувалось системними заходами, спрямованими на подолання тяжкої спадщини — деформованої мовної ситуації, спричиненої політикою мовно-культурної асиміляції неросійських народів, що її проводила Російська імперія в обох своїх іпостасях — самодержавній і комуністичній.

Нинішню мовну ситуацію в Україні слід розглядати як результат незавершеного асиміляційного процесу примусового перетворення українськомовної спільноти на російськомовну, що здійснювався з метою цілковитого розчинити український етнос в російському і знищити українських Україну.

На деформованість мовної ситуації в Україні вказує співвідношення носіїв української і російської мов, що не відповідає співвідношенню етнічних українців і росіян на її території. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року українці становлять 77,8 % людності України, тоді як українську мову визнало рідною лише 67,5 %. Як показало всеукраїнське опитування Інституту соціології НАН України, у 2005 році українську мову вважали рідною лише 64,3 % населення, російську 34,1 %, іншу — 1,5 %; мовою спілкування дорослого населення в родинній сфері були: переважно українська — 41,8 %, переважно російська — 36,4 %, обидві мови (залежно від обставин) — 21,6 %.

Посилення процесів русифікації України викликано не тільки і не стільки кризою українського села, новими реаліями відкритого суспільства і ринковою конкуренцією,

скільки неспроможністю старої влади здійснювати сильну і системну мовну політику. За минулі роки ця влада не спромоглася ні затвердити Концепцію державної мовної політики, ні розробити і здійснити ефективну програму мовного планування, ні створити дійовий механізм відродження і підтримки української мови, ні протидіяти мовно-культурній експансії Росії. У практичному плані це означало створення сприятливих умов для подальшого утвердження в Україні російської мови за рахунок витіснення з ужитку української.

У результаті Україна опинилась під потужним чужоземним інформаційно-культурним тиском. За даними Державного комітету телебачення і радіомовлення України близько 80 % ефірного часу теле- і радіостанцій заповнено не українськомовним продуктом. Обмеженою є присутність у телерадіоєфірі українськомовних програм. FM-радіостанції у своїй переважній більшості російськомовні. Не на користь України склалося і використання частотного ресурсу. Більшість прикордонних районів мають значно кращі умови для прийому іноземних програм, ніж вітчизняних. Подекуди вітчизняного мовлення там немає зовсім.

Через невідповідність чи радше відсутність державної політики негативні тенденції домінують на ринку друкованих ЗМІ та у царині вітчизняного книговидавництва. Річний наклад журналів та інших періодичних видань українською мовою у 2004 році склав 28 % від загальної кількості, тоді як ще в 1995 р. було 70 % (для російськомовних видань ці цифри навпаки зростають з 18 % до 64 %). Питома вага річного накладу газет, що видаються українською мовою, за 10 років скоротилася з 50 % у 1995 році до 32 %. Натомість російськомовні газети в загальному накладі зросли за цей час з 45 % до 59 %.

На книжковому ринку України домінують російськомовні видання. За розрахунками Української асоціації книговидавців та книготорговців, більшість книжок, що продаються в Україні, видано в Росії.

Україна стала ринком неконтрольованого збуту іноземної кіноіндустрії та продукції російського шоу-бізнесу, який агресивно витісняє українську пісню — традиційну берегину української мови і історичної пам’яті народу.

Масова присутність в українському інформаційно-культурному просторі іноземної продукції спричиняє не лише втрату українського мовного простору, а й призводить до руйнації способу думання і деформації ментальності громадян України, прищеплення їм чужих стереотипів та навіювання їм почуття упослідженості та меншовартості. Внаслідок цього відбувається як ерозія ідентичності української нації, так і духовне нищення людського резерву, з якого формується українська еліта. Особливо небезпечною є мовно-культурна експансія Росії, яка супроводжується потоками ненависті і зневаги до української мови, української нації, української державності і має на меті виплекати з українського громадянина російськомовного українфоба.

Співвідношення української і російської мов в інформаційно-культурній сфері не відповідає реальному поділові населення за етнічною ознакою і порушує права його українськомовної частини. При цьому нехтується факт готовності значної частини російськомовних українців до зміни мовної ситуації на користь державної мови. Цей факт періодично засвідчують соціолінгвістичні опитування.

Далі буде.

МОЛОДИМИ ОЧИМА

Здається, літо 2006 року назавжди закарбує себе в підручниках із новітньої політології. Складається враження, що Україна увійшла на якісно нову стадію історичного розвитку — без національної ідеї, без проліферованих обіцянок, без заявлених демократичних перетворень. Україну визнають європейською країною представники тієї самої Європи, а сама Україна водночас переживає період входження в “чорну діру” історичного безчасся, коли вже не має значення, яка політична сила на якій платформі: слова про зради й політичні шахрайства нівелювали себе. Ця ситуація для народу — не шахрайство, не політичний шантаж, а бозна-що, таке, чого незалежна Україна напередодні річниці (чи роковин?) Незалежності ще не знала.

Така вже тимчасова криза, що ламає всі усталені норми та правила політичного етикету. Кожен у політикумі показав себе із внутрішнього боку, і той бік багатьох вразив аж до “нудоти”. Ні, це не враження від “Нудоти” Сартра, а щось набагато сильніше. Це нудота на тлі політичного розколу, або й (боюсь, щоб це не справдилося!), розколу свідомості. У XX сторіччі ми вже пережили період кризи релігії, науки, культури, технологій. Тепер Україна увійшла в стадію кризи національної свідомості, що дуже чітко визначила національні пріоритети. А полягають вони в тому, що казати про єдину й неподільну націю можна хіба що з багатьма постфактумними поясненнями та обґрунтуваннями. Є різні регіони, що спеціалізуються на різних промислових об’єктах, мають різні культурні проекти та цінності, різну мову, різні погляди на майбутнє України, різні ностальгійні згадки, різну релігію. Одне слово, щось-таки зламалося у механізмі державотворення, в механізмі націєтворення. Але що відбулося — на це дасть відповідь час, адже метааналіз історії — властивість одиниць (імена хіба що Елвіна Тоффлера або Едварда Саїда одразу спадають на думку). А більшість плыве в часі чи безчассі, борючись у плині власних амбіцій та інтересів.

Тому зараз я б хотів згадати одну студію, що, на мій погляд, дуже важлива для розуміння таких кризових періодів. Адже саме ця праця як 475 років тому, так і дотепер не дає історикам усіх часів (від Ренесансу до пост-модернізму) жити спокійно. Ця праця — “Державець” ренесансного гуманіста Ніколо Макіавеллі. Досить довго наука прагнула потрактувати цей період Відродження в барвах гуманізму та високої естетики, але це тільки спотворило історичний факт Ренесансу як знакової для європейської культури події. А “Державець” багато в чому дає побачити і відчути те, що відбувалося насправді в умах апологетів нового світобачення — *антропоцентричного, люднолюбного, освіченого, морально-етичного*... Але всі ознаки Ренесансу потребують свого чіткого осмислення з позицій об’єктивного знання. На жаль, і досі ми не спромоглися читати і вичитувати, слухати і чути, тому дуже часто хочемо бачити в історії те, що хочемо, а не те, що є насправді. І Ренесанс — це для багатьох час розквіту, титанізму й гуманізму. Але після опрацювання західноєвропейських сучасних джерел із ренесансної культури та її класичних праць Баткіна, Бурхарда вже не можна думати про цей період у призмі лише позитивної історії. Але повернімося до “Державця”.

Отже, чому для нас було б цікаво повернутися на якусь мить до цієї класичної і неодноразово інтерпретованої праці, що вийшла друком 1531 року? Може, тому, що класичний принцип Макіавеллі “мета визначає засоби” насправді саме з цього твору і не випливає, а є результатом осмислення історичної системи Ренесансу з його кодами, бінарними опозиціями, внутрішніми дилемами й вузлами. Цікава точка зору щодо Відродження в Миколи Бердяєва: “Ренесанс є бурхливим зіткненням двох первнів, у ньому сильні і первні язичницькі, і християнські. На Ренесанс наклала відбиток подвійності свідомості, успадкована від Середньовіччя зі всіма його роздвоєннями на Бога і диявола, на землю, на дух і плоть, — у ньому поєднується трансцендентна свідомість, що розриває грані, і свідомістю античного натуралізму. Весь ні на мить не був цілним, не міг бути лише поверненням до язичества” (Бердяєв А. Н. “Опыт истории”. — С. 87). Із цього твердження можна припустити, що весь Ренесанс був приречений на внутрішню суперечність саме внаслідок того, що неможливе Відрод-

ження досконалих земних форм у християнському світі. І справді, християнство говорить про неможливість раю на землі, а головна ідея Відродження — досягнення ідеалу, причому без втручання вищих сил, а тільки з волі людини.

Чи, може, “Державець” та й наше звернення до періоду Відродження допоможе нам, людям нової епохи — гучного XXI сторіччя, епохи екоінформаційної свідомості, — зрозуміти плин нашого часу, що раптом обернувся на це політичне безчасся України-2006? Чому саме в добу розквіту людських сил, інтелекту, нового глобального мислення, примату творчості виникає праця Ніколо Макіавеллі, що сколихнула світову науку навіть не Ренесансу, а багатьох століть опісля? Чому і в Україні, що після Помаранчевої революції мала увійти до європейської системи на рівні культури, свідомості, економіки, після гучного “Євробачення” з Русланою... не відбулося прощання з минулою Імперією,

Макіавеллі не претендував би там на почесне місце. Але, попри все, він запропонував власну філософію історії як метанаратив, політичну історію, відмовившись від теологічного провіденціалізму. Італійський гуманіст усвідомлював становище, в якому опинилася його країна. В ситуації, коли Італія була політично *безсилою, розрізною і втратила самостійність*, а середньовічна релігійна свідомість перебувала в кризі, основним пріоритетом ставала романтизація життєвої потужності, здатної зібрати воедино цей світ, що так успішно розпадається. Тип сильної особистості втілюється для Макіавеллі в постаті *ідеального правителя*.

Великий флорентієць зібрав увесь свій досвід стосовно якостей, якими має володіти правитель у творі “Державець”. В одному з листів своєму другу він говорить: “За допомогою цієї книги, що свідчить про мій політичний досвід, я хочу вступити на службу до нових правителів Флоренції і тому хочу під-

наше. — Д. Д.) з її волею, інтересами. Макіавеллі вважав, що будь-яка людина в усі часи наділена тими самими пристрастями, бажаннями і волею. Тільки людина є “константою, що дає можливість виводити загальні закони політичного життя, характерні для всіх часів і народів”. Усі інші елементи політичного процесу надзвичайно рухомі, мінливі.

Ось одне з міркувань Макіавеллі: “*Вивчаючи події наших днів і минулих часів, ми знаходимо, що у всіх державах і у всіх народів існують ті самі прагнення. Проте у всі часи, повторюються ті ж біди, тому що історичними міркуваннями, законами розвою історії просто нехтують. Читачі історії, люди не вміють робити з неї висновків, або висновки залишаються невідомими для правителів*”.

Тут висловлено головну думку політичної філософії Макіавеллі, що проходить у незмінному вигляді через усі його праці. Знадобилася ціла історична епоха, та й не одна, щоб політична діяльність і політична

УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІТИКУМ-2006 ЧИ МАКІАВЕЛЛІЗМ?

чому Україна не знайшла свого коду виходу на справді інший вимір стосунків? Може, наразі час повернутися до деяких думок Макіавеллі та, маючи нагоду відзначити ювілей із виходу студії, поміркувати над власною українською історією? Що ж пропонував Макіавеллі і що може стати в нагоді сучасній Україні та її політичному бомонду?

Ніколо Макіавеллі — дуже суперечлива постать у політичній історії. За п’ятсот років після того, як він жив і творив, філософи, політологи, історики й культурологи продирили незліченні документи і зробили чимало інтерпретацій ідей Макіавеллі; проте дебати над його істинною вірою, поглядами, ідейними домінантами і досі тривають. Історія часто оголошувала його людиною деспотичних і жорстоких поглядів, але недавні студії (переважно західноєвропейські) дають можливість по-новому говорити про ідейний вплив Макіавеллі й непорозуміння або й свідомі маніпуляції в інтерпретації тверджень цієї людини. Згадаймо, ще навіть тиран XX сторіччя Беніто Муссоліні планував написати наукову роботу (дисертацію!) на ідейному підґрунті праць Ніколо Макіавеллі, яка так і не була завершена.

Незаперечне одне: “Ніколо Макіавеллі (1469—1526) — один із видатних італійських діячів, який народився у Флоренції в період високого Відродження. У цій постаті поєднувалися риси політика і письменника, людини діяльної і водночас глибокого мислителя, знавця античної історії, практика і теоретика” (Жизнь Никколо Макиавелли: тогда и теперь: Биограф. очерк. — СПб., 1993). Себе він не без замишування вважав одним із обдарованих політичною мудрістю. Макіавеллі пише: “Волею долі я нічого не розумію ні у виробничстві вовни, ні в доходах, і тому маю або мовчати, або міркувати про державу” (Макіавеллі Н. Соч. — М.-Л., 1934. — Т. 1).

Макіавеллі поталанило ще в одному — в його родині було узвичаєне вільне ставлення до релігії і Церкви. Навіть його мати, як ми знаємо із наукових джерел, не була побожною. Можливо, саме це допомогло Макіавеллі згодом реально, а то й критично оцінювати роль Церкви в житті Італії. Чого вартує тільки п’єса “Мандрагора”, написана в дусі “Декамерона” Боккаччо. Жартівливу п’єсу спрямовано проти людської відсталості, але там, де справа торкається Церкви, вона переростає бути нешкідливим жартом і перетворюється на гострий памфлет, що жалить як продажних священників, готових заради грошей навіть на порушення пастирського обов’язку, так і проти людської довірливості, що зводить “кожне слово людини в рясі в ранг божественного одкровення”.

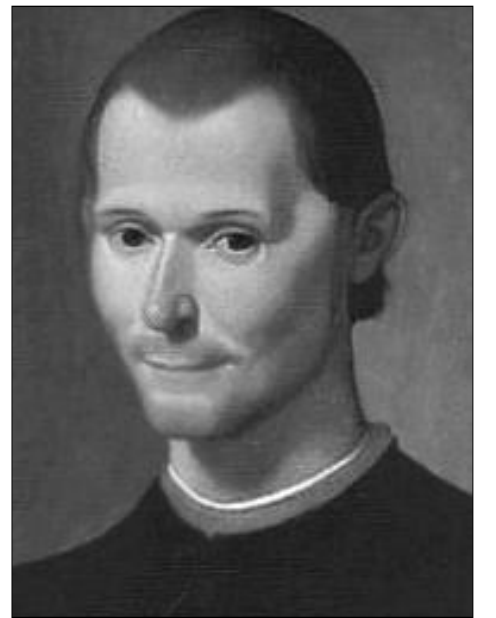
Відомо, що Макіавеллі філософії не любив і ставився до неї з упередженням. Пояснити це можна хіба що тим, що він ототожнював філософію із середньовічною схоластикою, а відірване від мети мудрування, споглядальність — *шкідливою для держави*, на його думку, вони породжують бездіяльність і “небезпечні спокуси”. Якби комусь спало на думку скласти список італійських філософів,

нести її до дому Медичі”. Власне, цю працю і присвячено Лоренцо Медичі. Звичайно ж, Макіавеллі мріяв, щоб Італія була *єдиною і сильною державою*.

Марсilio Фічіно — один із діячів того часу — пише так: “...Хто буде заперечувати, що геній людини майже такий, як і в самого Творця...” Погоджуємося: в цій фразі є і зухвалість, і виклик, і гордість називатися Людиною, але вона є квінтесенцією філософської думки гуманістичної доби. Флоренція стає на той час столицею Відродження, “новими Афінами”. На відміну від Риму, що перебував під сильним впливом папства, Флоренція завжди була волелюбною. Саме у Флоренції, починаючи з Джотто, творили найяскравіші майстри живопису, архітектури і всіх витончених мистецтв. До кінця XV століття місто вже здобуло ті неповторні і прекрасні риси, які і до цього часу привертають увагу людей. Вже були побудовані прекрасні храми і палаці, вже були написані унікальні фрески і на площах міста були встановлені дивовижні статуї. Приблизно в цей же час у Флоренції працювали Леонардо да Вінчі, Мікеланджело і Рафаель.

Але зі своєї суспільно-політичної площини Макіавеллі спостерігав за суспільством, в якому неможливо вирватися за межі *vicious circle* політичних проблем, де в чесній людини не було гідного вибору: або ти пригноблюєш, або тебе. Він досліджує причини викривлених людських схильностей і вчинків. Погані людські пристрасті, з одного боку, пояснює біологічна природа. Інша причина стосується вже людини як суспільної тварини. Тиранична влада, за Макіавеллі, стимулює гірші з людських пристрастей: жадобу до панування, взаємну ненависть правителів і пригноблених, заздрість тиранів, безладдя, інтриги. Під час текстологічного аналізу “Державця”, можна зробити припущення, що, почавши з міркувань про природу людини, Макіавеллі робить крок уперед у напрямі до аналізу природи соціальних груп і політичних структур. Він розглядає їх як живих організмів, наділяючи властивостями, пристрастями і волею. Він схильний давати соціально-політичний характеристики не тільки людині, а й соціальним групам (аристократи, дворяни, плебеї, народ) і навіть таким структурам, як держава, суспільство. Політика, згідно з Макіавеллі, — символ віри людини, і тому вона має посідати панівне місце в світогляді.

Із плином часу в Макіавеллі зароджуються думки: осмислити якомога глибше людську історію, історію суспільства в його чинах і зверненнях, правах, свободах і обов’язках, одне слово, осмислити історію як усвідомлення становлення і прогресу свободи. Головне завдання, яке Макіавеллі ставив перед собою, — сформулювати норми політичної поведінки на основі досвіду своєї епохи, а також стародавнього часу. Макіавеллі розглядав досвід як щось живе і конкретне. Політичне життя для нього — це передусім люди, групи людей, народи, правителі та їхні взаємостосунки з приводу влади. Він поставив у центр світобачення політичну людину (підкреслювання

влада знайшли високе суспільне призначення. Але чи знайшли вони це призначення в Україні-2006?

Цікаво в цьому контексті порівняти кілька думок сучасника Макіавеллі — блискучого Мішеля Монтеня у “Пробах”. Монтень зазначає, що, порівняно з античними, часи його змінилися. Можливо, саме тому стільки разів Макіавеллі в “Державці” апелює до досвіду античності, що був докорінно іншим, взірцевим, із іншою світоглядною парадигмою бачення себе та осмислення світу? Монтень пише про його часи: “...Якщо ти виграв війну, тобі й слава, хто поділяє слова Лісандра про те, що, де бракує лев’ячої шкіри, там треба шукати лисячої, — то ми й пасток остерегаємося найчастіше; отож наш верховода бере очі в руки саме тоді, коли посилає парламентарів і провадить перемовини про мир”. Монтень як людина філософічна, підводить ризик під своїми думками: “Не варто замахуватися на занадто вже далеку мету чи принаймні перейматися занадто вже палким бажанням бачити, як справа дійшла краю. Ми прийшли у світ дітями...”. Саме в цій діяльності людини і криється причина невдач історії, періоди криз і катастроф.

Макіавеллі написав у “Державці” про сприйняття образу правителя в народі: “...Люди, вірячи, що новий правитель виявиться кращим, очолює повстання проти старого, але незабаром вони з досвіду переконуються, що були обдурені, бо новий правитель завжди виявляється гіршим, ніж старий”. “Люди звичайно йдуть шляхами, прокладеними іншими, і діють, наслідуючи зразки, але оскільки неможливо ані неухильно йти цими шляхами, ані порівнятися в доблесті з тими, кого ми ставимо за зразок, то людині розумний належить обирати шляхи, прокладені найбільшими людьми, і наслідувати людей гідних і шляхетних, щоб якщо не зрівнятися з ними в доблесті, то хоча б сповнитися їхнього духу”.

Яких же правил радить дотримуватися ренесансний політик? У чому полягає суть ідей і тверджень Макіавеллі? Майже афористично у формі припису або й діагнозу Макіавеллі зазначив:

— “...насправді, хто менше покладався на милість долі, той довше утримувався при владі”.

— “Хто... йде шляхом доблесті, тому важко завоювати владу, але легко її утримати; складність полягає передусім у тому, що правителям доводиться встановлювати нові порядки, без чого не можна заснувати державу і гарантувати безпеку”.

— “Так само і в справах держави: якщо своєчасно знайти недуг, який зароджується, що можуть лише мудрі правителі, то позбутися його неважко, але якщо він запущений так, що кожен може побачити, то ніяке зілля вже не допоможе”.

— “Скажу лише, що державцю належить дружити з народом, інакше у скрутний час його буде повалено”.

— “...якщо в народі шукає опертя держа-вель, який не просить, а наказує, до того ж, безстрашний, не падає духом у нещасті... вмис розпорядженнями своїми і мужністю вселити бадьорість у тих, хто його оточує, він ніколи не буде обдурений...”.

— “...добрі закони і добре військо. Але добрих законів не буває там, де немає добро-го війська”.

Дуже цікаве посилення на біблійну опо-відь про Давида та Голіафа. Макіавеллі по-ренесансному трактує її ідейний, символіч-ний зміст відповідно до власної концепції: “Коли Давид викликав на бій Голіафа зі стану филистимлян, то Саул, щоб підтримати дух Давида, одягнув його у свою зброю, але той відкинув її, сказавши, що йому ніяково в чужому озброєнні і що краще він піде на во-рога з власною працею і ножем. Так завжди і буває, що чужа зброя або заширока, або за-тісна, або дуже громізка (підкреслювання в тексті статті наше. — Д. Д.)”.

— “...маючи намір написати щось корис-не для людей розумних, я вважав за краще слідувати правді не уявній, а справжній, на відміну від тих багатьох, хто зобразив рес-публіки і держави, яких насправді ніхто не знавав і не бачив”.

— “Проте новий державець не має бути легковірним, недовірливим і швидким на розправу, у всіх своїх чинах він має бути стриманий, обачний і милостивий, так щоб зайва довірливість не обернулася необереж-ністю, а зайва недовірливість не озлоблюва-ла підданих”.

— “Презирство державці порушують не-постійністю, легковажністю, зніженістю, легковажністю і нерішучістю. Цих якостей треба остерігатися як вогню, стараючись, навпаки, в кожній дії виявляти великодуш-ність, безстрашність, і твердість”.

— “...добрими справами можна наклика-ти на себе ненависть, як і поганями”.

— “...недруг закликає відійти убік, тоді як друг кличе відкрито виступити за нього зі зброєю в руках”.

— “Державець має бути покровителем дарувань, шанувати обдарованих людей, на-давати шану тим, хто відрізнявся в ремеслі або мистецтві”.

Отже, в цій настанові криється розумін-ня мудрості й освіченості в державі, як ми сьогодні б сказали, — потреби у креативнос-ті. Макіавеллі заклав підстави для цього: на-віть у період примату сили мудрості та твор-чість є тим струменем, що наповнює життя глибшим сенсом. Далі наводжу кілька цитат, що підтверджують цю думку.

— “Про розум правителя насамперед су-дять із того, яких людей він до себе набли-жає...”. Погодьтеся, дуже актуальне для Ук-раїни твердження!

— “...сам він (державець) має про все розпитувати, про запитане терпляче вислу-ховувати правдиві відповіді...”.

— “...тільки ті способи захисту добрі і на-дійні, які залежать від тебе самого і від твоєї доблесті”. Отже, чи не вперше в подібних трактатах ідеться про почуття індивідуальної відповідальності та гідності.

— “Якщо вже йдеться про інтереси бат-ківщини, не важливо розмірковувати, спра-ведливим є це рішення чи несправедливим, милосердним чи жорстоким, похвальним чи ганебним, облишити слід усілякі міркування і прийняти те рішення, яке відповідає поря-тку її життя та збереженню свободи”.

І лишається тільки одне запитання: а чи буде таке рішення прийняте в Україні?

- **Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ**, студент Національного університету “Києво-Могилянська академія”

ХТО НЕДОСІЯВ «БЕЗМЕЖНЕЄ ПОЛЕ»?

Два тижні ошатні афіші закликали кіровоградців на концерт, присвячений 150-річчю Івана Франка. Його спадщина, величезна і за обсягом, і за глибиною думки, одна з найпомітніших у нашій культурі. І в поезії, і в прозі, і в драматургії, і в публіцистиці та літературознавстві вона має своє обличчя, свій голос, здатна надихати виконав-ців, містить багатий матеріал для режисури, а оскільки в багатьох моментах актуальна і сьогодні, може служити підставою для створення гострих, сучасних і водночас мистецьки насичених програм. Очевидно, все це розумі-ли й кіровоградці, які прийшли на концерт, тим більше, що значна частина з них отримали симпатичні, так само вправно поліграфічно виконані запрошення. Усе це свід-чило про те, що держава (організатором концерту стало Міністерство культури й туризму) вклала в цей проект чи-малі кошти, отож варто сподіватися на високий рівень масштабного мистецького заходу.

Найбільшим розчаруванням для кіровоградців стало навіть не те, що концерт розпочався май-же на дві години пізніше — зла-мався автобус, що віз артистів. Деякі глядачі не витримали цього випробування — залишили зал. Ті ж, що залишилися, не полиша-ли надії на вражаюче, хвилююче дійство. Столичні артисти таки добулися до Кіровограда й вико-нали кілька чудових, мистецьки довершених номерів (їхній ви-ступ зайняв майже втричі менше часу, ніж їх чекали — близько 40 хвилин). Подружжя Триполь-

ських (вокал і супровід), народ-ний артист Валерій Буймістр, скрипаль Дмитро Ткаченко при-несли кіровоградцям хвилини високого естетичного задово-лення. Але ведуча Галина Титова почувалася не дуже затишно. І всім стало остаточно зрозуміло, що це не її амплуа, коли вона заспівала: гарний голос, витон-чене виконання народних пісень. Хто змусив молоду співачку бра-ти на себе майже карикатурну, у цьому випадку, роль ведучої цьо-го парадоксального концерту? І що чи хто змусив артистів, оче-

видно, всупереч їхній волі, про-являти таку неповагу до гляда-чів? Чи не міністерські чиновни-ки, які так вирішили відмити пев-ну частину державних коштів?

“У нас теж склалося вражен-ня, що ця програма неповна, — ділиться сумнівами заступник начальника управління культури і туризму Кіровоградської обл-держадміністрації Наталя Оле-фірова. — Ми доклали чимало організаційних зусиль, щоб по-ширити інформацію про цей за-хід і тим більше образливо, що він до кінця не вдавсь. Ми пові-домимо про це Міністерство”...

Вражаюче натхненно звучав романс на слова Івана Франка “Безмежнеє поле”. Навіть із та-ких полів чиновники умудряють-ся збирати свій урожай?..

- **Світлана ОРЕЛ**, Кіровоград

УНП ОГолошує «НАРОДНУ ЛЮСТРАЦІЮ»

Про готовність УНП “4 роки бути присутньою на вулицях” заявив лідер Української народної партії Юрій КОСТЕНКО: “Ми готові 4 роки, які залишили-ся до початку наступної парламентської кампанії, провести на вулицях. Серед політичних сил в Ук-раїні ми маємо в цьому найбільший досвід, бо по-чали набувати його ще з 1989 року”.

Ю. Костенко повідомив, що наметове містечко УНП, встановлене на Майдані Не-залежності в липні 2006 року з вимогою розпуску ниніш-нього складу парламенту, трансформується в наступні акції.

Так, у суботу, 12 серпня на Майдані Незалежності Українська народна партія розпочала опитування “За

кого пропав твій голос?”. Наступним УНП проведе “народну люстрацію” — опитування “Кого б ти не хотів бачити в уряді?” Як ві-домо, у парламенті мину-лого скликання депутати від УНП вносили законо-проект про люстрацію кад-рів, однак він не знайшов відгуку депутатського кор-пусу. Восени УНП планує

акцію “Захисти україн-ське!”

“Наші дії відбуватимуть-ся на вулицях. Як політична сила, яка нараховує в своїх лавах понад 120 тисяч чле-нів, для нас не проблема організувати масові акції в межах України. Це видно на прикладі акції 2 серпня біля стін парламенту, під час якої ми вимагали від Президента розпустити нинішній склад Верховної Ради”, — наголо-сив лідер УНП.

Відповідаючи на запитан-ня про мету цих заходів, Юрій Костенко зазначив, що “укра-їнський виборець має вчити-ся, аби не повторювати по-милок, яких він припустився під час останніх виборів”.

- **Ірина ЛУКОМСЬКА**

ІВАН ФРАНКО ПРО СЕБЕ

Як син українського селянина, вигодуваний чорним селянським хлібом, працюю твердих селян-ських рук, почуваю обов’язок пан-щиною всього життя відробити ті шеляги, які видала селянська рука на те, щоб я міг видряпатися на ви-соту, де видно світло, де пахне во-ля, де ясніють вселюдські ідеали. Мій руський патріотизм — то не сентимент, не національна гор-дість, то тяжке ярмо, покладене долею на мої плечі. Я можу здрига-тися, можу стиха проклинати до-лю, що поклала мені на плечі це яр-мо, але скинути його не можу, ін-шої Батьківщини шукати не можу, бо став би підлим перед власним сумлінням. І коли що полегшує ме-ні нести це ярмо, так це те, що ба-чу, як руський народ, хоч він гноб-лений, затемнюваний і деморалі-зований довгі віки, хоч і сьогодні він бідний, недолугий і непорад-ний, все-таки поволі підноситься, відчуває в щораз ширших масах жадобу світла, правди та справед-ливості й до них шукає шляхів. От-же, варто працювати для цього на-роду і ніяка праця не піде на марне.

*Нині вчився побіждати
Завтра певно побдиш.
То ж не даром пробудився
Український жвавий рід.
Тож не даром іскри грають
Ув очах тих молодих!
Чей нові мечі засяють
У правих у твердих
Довго нас наруга жерла,
Досі нас наруга жре,
Та ми крикним:
“Ще не вмерла
Ще не вмерла і не вмере!”*

- Підготував **Степан БОЙКО**

МИСТЕЦТВО ЗБЛИЖУЄ НАРОДИ

Уперше в Україну завітав ко-рейський молодіжний колектив традиційного танцю під керівни-цтвом Лі Ін Джу. Організатори: культурний центр “Сан” за сприя-ння Міжнародного благодійного фонду допомоги і дружби та “Про-рами створення безпечного сере-довища для молоді” ПРООН. Мо-лодіжний колектив і його виступи зустріли бурхливими оплесками українські глядачі. Колектив пред-ставив глядачам корейські тради-ційні танці, серед яких яскравий і всесвітньо відомий танець із вія-лами, з барабанами, а ще “Танок миру”, “Танок залізного гонга”, “Танок меча та шаблі”, “Танок мас-ки” та інші. Разом із корейськими виконавцями свою майстерність глядачам продемонстрували наші місцеві українські виконавці.

Хореографічна група Культур-ного центру “Кияночка” й танцю-вального колектив “Водограй” ма-ють за мету перетворити подію на своєрідний місток дружби між Ук-раїною та Кореєю. Керівник корей-ського колективу Лі Ін Джу під час третього Національного фестива-лю танцю отримала Вищу нагоро-ду Президента Південної Кореї. Зараз вона заступник директора Корейської асоціації танцю, прези-дент асоціації дослідження танцю Салпурі та член Комітету культури провінції Кьонгі (Південна Корея). Її колектив складається із 18 тан-цюристів.

Отже, українські глядачі ближ-че познайомилися з яскравою і незвичайною культурою і тради-ціями Кореї.

- **Олександр ІВАЩЕНКО**, член Київської “Просвіти”

C-8

ЮВІЛЕЙ

**“НЕ ЖИВУ МИНУЛИМ,
ЩАСЛИВА СЬОГОДЕННЯМ”**

— Яким було життя зірок у 70—80-их роках минулого століття?

— Звичайно, популярним артистам у той час було складно. З їхніми бажаннями, особистими проблемами ніхто не рахувався. Артистам доводилося працювати не тільки на урядових концертах чи заходах, а й обслуговувати дозвілля мововладців. Щоправда, я ніколи не співала на дачах чи резиденціях, на днях народження чи ювілеях. Вважала, що артист має співати тільки на сцені. Але траплялося так, що з моїми проблемами, особистими планами чи навіть із моїм здоров'ям ніхто не рахувався. І тоді на адресу філармонії надходила телеграма: “Терміново направити Софію Ротару на урядовий концерт”. Мене ніколи ніхто не питав, хочу я чи ні. До того ж я мала б пішатися цим вибором. Хоча після чергових гастролей я могла лежати із запаленням легенів в Інституті Сеченова. Мені, як правило, ніхто не вів, а садили в потяг і привозили в Київ.

Пам'ятаю, як прийшла з високою температурою на репетицію у Палац культури “Україна”, не могла навіть говорити. Коли побачили, що я зовсім хвора, відправили додому. Але додому я повернулася вже з двостороннім запаленням легенів. Ось інший прикрий випадок. Мені треба було їхати на урядовий концерт, а в мене страшна ангіна. Викликали лікаря. Він повів мене до обкомівської клініки. Пам'ятаю, сиджу, плачу, кажу лікарю: “Ви ж бачите, я не можу говорити, не те що співати...” А він на мене дивиться і так тихо-тихо відповідає: “Ну, хоча б напівголоса. Мені сказали, щоб ти сьогодні співала...” То був справді неоднозначний час — і прекрасний, і складний. Але я не живу минулим, а щаслива в нинішньому часі й сьогоднішню свободу ні на що не проміняю. Я співаю, роблю, що хочу, спілкуюся з ким хочу. І це прекрасно!

— Чи складно Вам налагоджувати стосунки з новими людьми?

— Я досить обережна з новими людьми, які з'являються у моєму оточенні. Життя навчило мене бути обережною. Мої найближчі друзі — звичайні люди. Найближча моя подруга не має жодного стосунку до артистичного середовища. Оксана викладає в аграрному університеті.

— Поділяють, що російські зірки досить скептичні створіння... Із ким із них Ви в дружніх стосунках?

— Із Володимиром Матейським, Лаймою Вайкуле, Іриною Понаровською, Ларисою Доліною, Ігорем Крутим, Людмилою Зікіною та багатьма іншими. А щодо спілкування в “ту-совках”, чесно кажучи, я їх не дуже люблю і намагаюся уникати. Приїжджаю в Москву переважно в справах.

**“АРТИСТ БЕЗ
ВНУТРІШНЬОГО
СВІТУ — КРАСИВА
КАРТИНКА”**

— Ви красива і приваблива жінка. Скажіть, чи відіграла роль жіноча привабливість у досягненні успіху?

— Не думаю, що моя зовнішність відіграла у моїй долі визначну роль. Це було б надто просто. Звичайно, приємно, що мене вважають красивою. Мені, як і будь-якій жінці, до вподоби увага чоловіків, знаки уваги шанувальників. Але це не впливає на роботу. У моєму житті було чимало щасливих дарунків долі, але все своє творче

СОФІЯ РОТАРУ: «Я ВІДЧУВАЮ ЦІННІСТЬ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ...»

Нинішній рік для уславленої буковинки, кавалера п'яти орденів, лауреата багатьох престижних премій, “Людини ХХ—ХХІ століття”, Героя України, двічі визнаної “Людиною року”, народної артистки України, Молдови та СРСР, Софії Ротару — ювілейний — минає 35 років її сценічної діяльності.

воленням можу попестити себе різними корисними процедурами, масками. Єдина процедура, яку роблю регулярно щоранку, — це вмивання мінеральною водою.

— Використовуєте препарати провідних фірм?

— Так, для цього використовую як готові професійні серії, так і власноруч виготовлені.

— Як Ви харчуєтесь?

— Про правильне харчування не можна забувати. Особисто я вживаю дуже багато фруктів та овочів, практично не використовую солі, намагаюся не їсти після шостої години вечора. Ось і всі секрети “вічної молодості”.

“Я — ТИПОВА “ЛЕВИЦЯ”

— У зірок зазвичай важкий характер. Як би Ви оцінили свій?

— Я типова “Левиця” — запальна, але дуже швидко заспокоююся. Звичайно, я можу показати свій вогняний характер, але тільки тоді, коли є привід. Все залежить від конкретних обставин і ситуацій. Мені завжди треба бути першою. Невдачі мене стимують, дають поштовх довести собі й оточуючим, що негаразди — прикра випадковість. Я не заспокоююся, допоки їх не подолаю. Це стосується і роботи, і особистого життя. А загалом я — м'яка і терпляча людина. Завжди готова зрозуміти, пробачити чужі помилки та слабкості. На сцені я, перш за все, професіонал, і дуже серйозно ставлюся до роботи. Вимоглива, педантична і, можливо, навіть суворая, але не тільки до тих людей, з якими працюю, а й у першу чергу, до себе.

— На рубежі свого сценічного 35-річчя Ви б хотіли щось змінити?

— Ні! Незважаючи на всі труднощі, які випали на мою долю, я щаслива, і якби мені випав шанс ще раз прожити своє життя спочатку, то прожила б його так само. Єдине, я б повернула всіх своїх рідних і близьких, яких, на жаль, немає зі мною. Сьогодні я глибше відчуваю цінність людського життя і живу з думкою, що мої батьки і мій коханий чоловік, народний артист України Анатолій Євдокименко десь там, на небесах і звідти мені допомагають.

— Хто вселяє Вам віру і дає сили в житті?

— Я так втомлююся після концертів, що залишається тільки одне бажання — відпочити і побути вдома з родиною й онуками. Онукки вселили в мене справжню віру в нескінченність життя!

• Спілкувалася
Марія ВИШНЕВСЬКА

Фотокореспондент Олекса Ващенко зробив це фото у Ялті влітку 1985 року, випадково зустрівши улюблену “Червону руту”.
Крайній ліворуч — Анатолій Євдокименко

ПРЕС-РЕЛІЗ

XIII ФОРУМ ВИДАВЦІВ ВІДБУДЕТЬСЯ 14—17 ВЕРЕСНЯ

(Львів, Палац мистецтв,
вул. Коперніка, 17)

Найголовніша книжкова подія року в Україні — Форум видавців — традиційно збирає у Львові всіх суб'єктів книжкового ринку, українських і зарубіжних авторів, читачів і пресу. На участь у Форумі-2006 станом на 7 серпня подано 444 заявки. Заявки продовжують надходити.

Події Форуму-2006

“Найкраща книга Форуму”

Призовий фонд конкурсу “Найкраща книга Форуму 2006” становить 18500 гривень. Сума винагороди зараховується в оплату за участь у наступному XIV Форумі видавців у таких розмірах: володареві Гран-прі — 3000 грн.; видавництву, чий твір визнано найкращим, — по 1000 грн.; видавництву, нагородженім спеціальними відзнаками — по 500 грн.

Фестиваль дитячого читання “Книгоманія”. Фестиваль — головна подія XIII Форуму видавців і підсумковий захід Всеукраїнського конкурсу “Найкращий читач 2006”.

Цього року Міністерство культури і туризму України виділило 29 тис. грн. (зі 150 тис. грн., які просили організатори “Книгоманії”) на проїзд та проживання у Львові під час фестивалю переможців конкурсу “Найкращий читач року”.

Акція “Візьми, читай!” для відвідувачів Форуму. Переможці акції визначаються шляхом випадкового вибору вхідних квитків або запрошень, на яких відвідувачі пишуть свої координати. Акція відбувається щогодини, оголошується переможець, назва книжки і видавництво, вручення призів відбувається публічно.

День телебачення на Форумі видавців.

Центральною подією Дня телебачення стане МЕДІА КЛУБ “ТРК” (організатори Форум видавців та “ТЕЛЕРАДІОКУР'ЄР” — журнал для медіафахівців).

Міжнародний літературний фестиваль

У міжнародному літературному фестивалі візьмуть участь письменники, які на сьогодні № 1 у літературах своїх країн. Інше питання, що про це досить мало відомо українській публіці.

Фестиваль відбувається вперше і є безпрецедентним в Україні — досі в нас не було літературних акцій такого масштабу. Цьогоріч до участі у фестивалі запрошено письменників із 8 країн: Австрії, Білорусі, Латвії, Литви, Німеччини, Польщі, Росії, України.

Серед учасників — Юрій Андрухович, Сергій Жадан, Тарас Прохасько, Віктор Єрофєєв, Інґо Шульце, Томас Бруссіґ, Дорота Масловська, Мартін Полляк, Маріус Івашкевічюс, Міхал Вітковський, Сергій Тімофєєв, Андрій Бондар, Софія Андрухович, Таня Мальярчук, Ірена Карпа, Наталка Сняданко та ін.

Співорганізаторами цьогорічного фестивалю виступили Берлінський літературний колоквіум (LCB), Культурний інститут “Allianz” (Німеччина) та Польський інститут у Києві. Організатор фестивалю — Форум видавців у Львові. Координатори фестивалю — Остап Сливинський та Софія Онуфрів.

У розпалі курортний сезон. Відпустки кожен проводить по-різному. Автор цих рядків разом із кількома своїми приятелями, письменниками й журналістами з Дніпропетровська вже сім років поспіль тиждень відпустки проводить у мандрах Україною. Цьогорічна подорож була присвячена Чернігівщині і проведена за сприяння університетів у Чернігові (декан істфаку доц. О. Коваленко), Ніжина (ректор — проф. В. Бойко, декан істфаку доц. Л. Мищик), мерії Прилук (В. Білдченко), за що висловлюємо їм щире подяку.

Наш шлях цього разу проходив через Козелець, с. Лемеші, с. Чемери (це місця, пов'язані з родом Розумовських), Чернігів, с. Шеставиця, Салтикова—Дивиця (відома героїчною обороною від польських загарбників у 1663 р.), с. Заньки (тут стоїть музей зірки класичного українського театру Марії Заньковецької), Ніжин, Борзна, Сосниця, с. Полісся (до 1946 р. — Бандерівка!), Ічня, с. Іржавець (меморіальна садиба-музей композитора Л. Ревуцького), Прилуки та ін. Знову спало на думку, що йдемо слідами Великого Кобзаря, котрий понад 150 років тому відвідав найважливіші історичні місця підросійської України.

Перший значний пункт на трасі Київ—Чернігів — Козелець, славний своїми величними церквами XVIII ст. Неможливо не побачити величного собору Різдва Богородиці (1752—1763 рр.) з гігантським іконостасом, що зберігся з тих часів. Цей собор збудовано коштом козацьки Н. Розумихи — матері Олекси та Кирила Розумів, які стали графами Розумовськими. Один син став чоловіком імператриці Єлизавети, а другий — гетьманом України. Збереглися в Козельці й громадянські будівлі XVIII ст., пов'язані з Розумовськими, але вони занедбані. На сходах одного з будинків Розумиха колись вітала імператрицю, а та мусила вклонитися своїй свекрусі. У Лемешах стоїть Трьохсвятительський храм, збудований коштом О. Розумовського над могилою батька — Григорія Розума, також заснована на честь Розумихи школа (на поч. XX ст. її перебудували в українському народному стилі). Козелець пам'ятний і тим, що тут 1662 року відбулася козацька рада, на якій гетьманом лівобічної України було обрано переяславського полковника Яким Сомка. Стоїть тут і будинок полкової канцелярії. Хоча Козелець був тільки сотенним центром, але певний час у ньому містився осередок влади Київського полку. До речі, будинків козацьких полкових канцелярій збереглося в Україні всього чотири: у Батурині, Козельці, Прилуках та Чернігові. Оглядаючи їх, дивуючися, наскільки скромною була козацька старшина, яку так лаяли радянські історики за експлуатацію мас, наскільки скромним, але ефективним був адміністративний апарат Української козацької держави — Гетьманщини! Бюрократії практично не було! У будинку полкової канцелярії Козельця нині бібліотека, в якій працює енергійний і відданий справі жіночий колектив. Ці жінки зокрема збирають свідчення про голодомори 1932—1933 та 1947 рр. Частину матеріалу вони погодилися передати для публікації в серії “Український голокост 1932—1933 рр.” (уже йде збір матеріалу для її 4-го тому).

Подарувавши бібліотеці свої книжки, учасники подорожі поїхали у сусідню Данівку. Хоча минулого року ми її відвідували, але й цього разу вирішили там побувати. Адже в цьому селі є Свято-Георгіївський собор (1741—1770 рр.), побудований у стилі українського бароко. Зараз тут Свято-Георгіївський жіночий монастир УПЦ Московського патріархату. Стукаємо у ворота — у віконці з'являється обличчя немолодї черниці. Почувши українську мову, вона суворо питає, до якого патріархату ми належимо. Нам не доводилося чути, щоб такі питання ставили туристам, особливо іноземним, скажімо, при вході до мощів святих угодників у Києво-Печерській лаврі, тому запитали, яке це має значення. У відповідь почули стереотипний набір брехливих визначень: “розкольники”, “неканонічні” і т. ін. Ми брехати не стали, сказавши, що всі, за одним винятком, належимо до УПЦ Київського патріархату. Але й “виняток” на знак солідарності з нами відмовився оглядати собор. Ця подія стала для нього холодним душем і предметом гірких роздумів на тему: “Чи є УПЦ Московського патріархату справді українською?” Побачене далі посилює його песимістичні

настрої...

При в'їзді в Чернігів уже здалека ми побачили золоті бані білосніжної церкви св. Катерини, збудованої у XVIII ст. родом чернігівських полковників Лизогубів. Наблизившись, ми побачили й намети пікетувальників із Партії регіонів та блоку Наталії Вітренко, які не допускали передачі цього храму (нині там філія музею) віруючим УПЦ Київського патріархату. І це при тому, що Московському патріархату вже передано найкращі й найпрестижніші чернігівські храми й монастирі, насамперед Спаський собор XI ст. і Свято-Успенський Єлецький монастир. У розмовах із пікетувальниками одразу впала у вічі їхня відверта українофобія та агресивність. Щодо їхньої відданості православної вірі, то мене взяв великий сумнів. Пригадалось, як років сім тому Н. Вітренко виступала у Дніпропетровську у телепередачі “Політпівбар”. На запитання журналіста: “Як Ви можете симпатизувати більшовикам, котрі розстріляли тисячі православних священників і ченців?”, вона відповіла приблизно так: “Оні ведь билі реакціоніне!”. Взагалі комуністів-атеїстів та РПЦ міцно об'єднує тільки ненависть до самостійної Української держави, української мови і прагнення відновити “єдиную і неделимую” Російську імперію. Досить згадати, як митрополит Володимир (Сабодан) нагородив орденом св. Володимира лідера комуністів П. Симоненка, котрий публічно заявляв, що релігія є “опіумом для народу”...

Чернігів — дивовижне місто. Кожен приїзд до нього відкриває нові незвідані сторінки його багатющої історичної та культурної спадщини. Скільки б не був, наприклад, у печерах св. Антонія, а вони знову й знову тягнуть до себе. Цього року нас привабив Чернігів археологічний. Уже в день приїзду ми побували в Єлецькому монастирі, де під час ремонтних робіт робітники випадково наштовхнулися на залишки споруд XII ст. Тоді ж від чернігівського археолога В. Коваленка ми довідалися про сенсаційне відкриття на давньому городищі у с. Шеставиця, де було знайдено поховання вікінга. Останні такі знахідки археологи зробили аж понад 80 років тому! Ми вирушили туди наступного дня. У основому лісі на березі Десни гуло, як у вулику. Десятки студентів із Чернігова, Ніжина, Донецька і Кіровограда розкопували оборонні й житлові споруди, печі X—XII ст. Вікінг та знайдені в його похованні речі вже поїхали до Києва, але археологи (д. і. н. О. Моця та к. і. н. Ю. Ситий) показали нам на екрані комп'ютера десятки зніmkів знайдених речей. Тут були і мечі, і кинджал, і шолом, і кінська зброя, і ще безліч важливих для науки речей, для ознайомлення з якими до Києва прилетіли археологи навіть зі Швеції.

Переночувавши в наметі археологів і добре підгодувавши ненаситних комарів, ми вирушили до Ніжина, який лежить на березі р. Остер. Про це місто московський кінорежисер Ельдар Рязанов колись зневажливо сказав, що воно відоме тільки тим, що тут батьківщина славнозвісних ніжинських

огірків і співака Марка Бернеса. Тим самим Рязанов розписався у своїх “нижчебордюрних” знаннях про Україну, типових для московського обивателя (мав хоча б знати, що у цьому місті у своїх діда й баби провів дитинство Генеральний конструктор космічних кораблів Корольов, який писав у анкетах, що він українець, а його рідна мова — українська; чимало діячів культури, наприклад, відома актриса Єліна Бистрицька). Між тим, Ніжин — ровесник Москви (заснований у 1147 р.), але особливо уславився в козацькі часи. Тут був один із центрів козацьких повстань, звідси 1648 р. повів козаків у похід проти гнобителів ніжинсько-чернігівський полковник Прокіп Шумейко (відомий воїн і дипломат, воював проти турків навіть на о. Сицилія, а загинув у 80-річному віці під Берестечком). Із Ніжина родом третя дружина Богдана Хмельницького — Ганна і двоє її братів, полковники Іван і Василь Золотаренки, під Ніжином проходила “Чорна рада” (1663 р.), який Пантелеймон Куліш присвятив однойменну повість. Із тих часів збереглося майже десяток церков, які нині успішно відновлюються і приваблюють до себе не тільки віруючих, а й туристів. Цілком випадково ми зустрілися і познайомилися з журналісткою Надією Онищенко, активним членом “Просвіти”, яка виявилася прекрасним знавцем місцевої старовини і провела для нас чудову екскурсію. Активно займаються краєзнавством місцеві священники УПЦ Київського патріархату о. Олександр Морозов та о. Сергій Чечін, беруть активну участь у виданні часопису “Ніжинська старовина”.

Перлина Ніжина — будинок гімназії вищих наук, збудований за ініціатииви місцевого уродження, вихідця з козацького роду, канцлера Російської імперії, графа Безбородка, який став прообразом старого графа Безухова в романі Льва Толстого “Війна і мир”. Ця гімназія за статутом прирівнювалася до університету, а потім і формально стала ним. Саме тут навчався геніальний Микола Гоголь. Тут сформувався його світогляд і були написані перші твори, тут треба шукати прообрази й сюжетних ліній його творів, наприклад, симпатії до греків, ціла громада яких мешкала у місті з часів Богдана Хмельницького. Не випадково в сучасному Ніжинському університеті знаходиться музей Гоголя, а в центрі міста стоїть пам'ятник письменнику. Є в університеті й малознана картинна галерея з полотнами європейських майстрів XVI—XVIII ст., а музей історії університету розповідає про ціле гроно відомих культурних діячів, які тут навчалися або викладали. Досить назвати імена українських письменників і поетів Олександра Афанасьєва-Чужбинського, Леоніда Глібова, Віктора Забіли, Нестора Кукольника, класика білоруської літератури Ф.—К. Богусевича. Серед інших варто згадати випускника 1835 р. М. І. Миклуху — батька знаменитого етнографа М. М. Миклухи-Маклая.

Далі ми звернули на північний схід. Через брак часу не заїхали в Крути, тим більше, що там уже не раз бували. Довелося за цим

пізніше пожалкувати, бо, як довідалися, там завершується будівництво меморіалу, присвяченого героям Крут, які полягли 29 січня 1918 р. у бою з московськими загарбниками. Побували натомість у Сосниці — батьківщині великого Олександра Довженка та її околицях, відвідали меморіальний музей геніального режисера, потім повернули до Прилук.

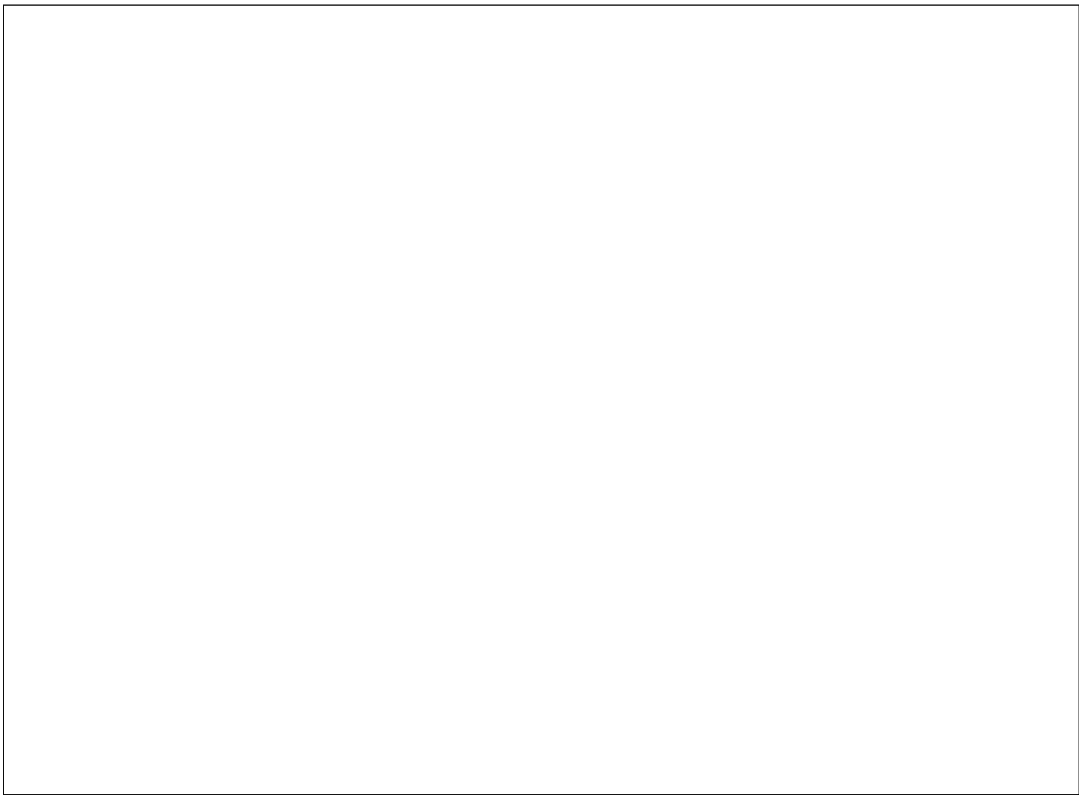
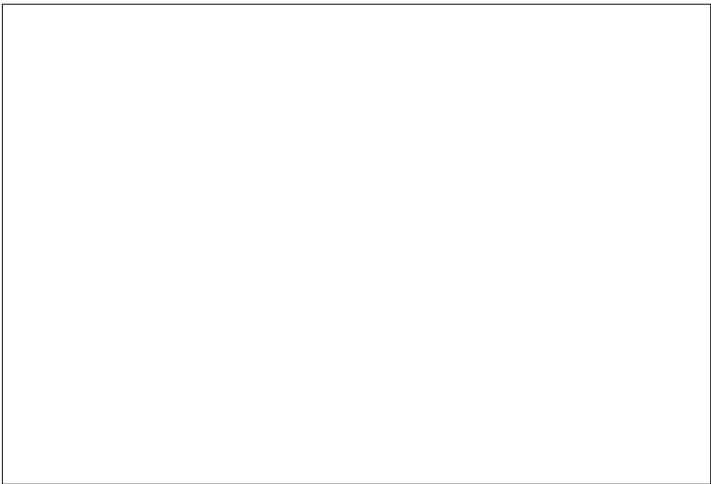
Це місто було засноване у 1092 р. на березі р. Удай і стало відомим ще в добатисевські часи. Не випадково у центрі міста високе пам'ятник князю Володимирі Мономаху. Прилуки нагадують собою Ніжин, хоча місцевість тут мальовничіша. Так само у центрі цього колишнього полкового міста стоять старовинні козацькі храми, під містом стоїть знаменитий Свято-Троїцький Густинський монастир. До побудови церков у місті чимало спричинився “поганий полковник” (визначення Тараса Шевченка) Гнат Галаган, який мабуть прагнув замолюти свій тяжкий гріх. (Галаган спричинився до взяття у 1708 р. московськими карателями Запорізької Січі і винищення її оборонців). Але прилуцькими полковниками були й славні Петро Дорошенко (майбутній гетьман), зять Богдана Хмельницького Федір Мовчан, соратник Івана Мазепи — Дмитро Горленко... З роду останнього вийшов св. Іоасаф Білгородський (вихованець Києво-Могилянської академії). У Прилуках бували й інші “могилянці” — св. Петро Могила, Дмитрій Ростовський (Тупталенко). Корінними прилучанами були козацькі літописці Самійло Величко, Стефан Лукомський, Яків Маркович, історик Микола Маркевич, письменник Павло Носенко-Білецький, педагог, математик і літератор Антон Антонський-Прокіпович (випускник “могилянки” і ректор Московського університету у 1808—1816 рр.), Олександр Щербина, сліпий із дитинства, який розробив тифлологію, тобто науку освіти незрячих людей. У Прилуках бував Тарас Шевченко, працював Панас Мирний.

Ще на шляху до Прилук ми заїхали до Іржавця, що неподалік від Ічні. У цьому історичному селі (відомому чудотворним образом Богородиці, який, за переказом, запорожці взяли з собою на вигнання у 1709 р.) побував Великий Кобзар. Почувши переказ, поет написав один зі своїх найкращих віршів “Іржавець”, із гіркотою вказав на розбрат між гетьманом Мазепою і фастівським полковником Палієм, що стало причиною поразки України в Полтавській битві. Згадалися слова вірша “якби були одностайне стали”. Ці слова і нині актуальні. Коли українські патріоти згуртувалися довкола Майдану, то зробили великий крок до здобуття омріяної волі. Коли забули про єдність, то поставили Українську державу перед можливістю нової Руїни. Тому тепер, у надзвичайно складній ситуації, заклик Великого Кобзаря до єдності всіх патріотичних сил особливо актуальний...

о. Юрій МИЩИК,
доктор історичних наук,
професор

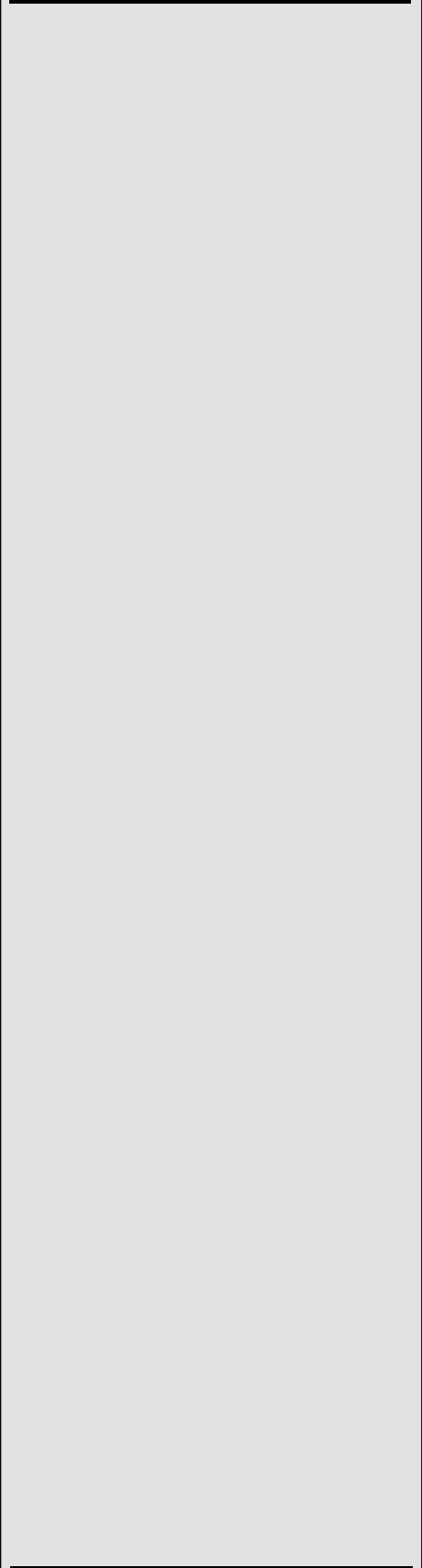
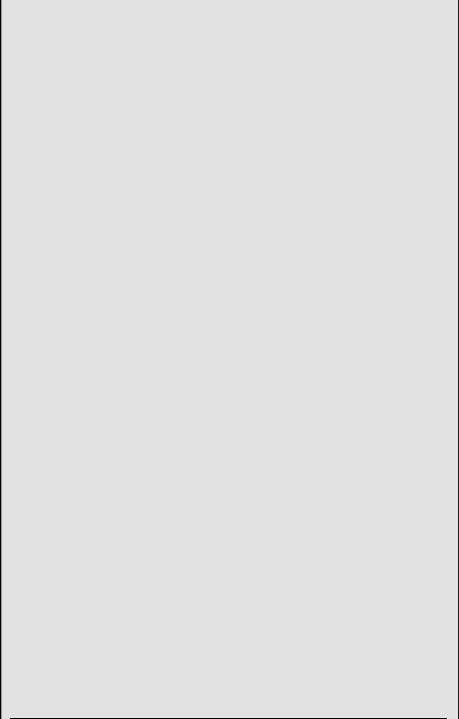
ПРОЕКТ

Члени "Молодої Просвіти" із консулом України в Кракові Владиславом Каневським

НАРИС

ДО 80-ОЇ РІЧНИЦІ
ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ОЛЕКСИ ТИХОГО

— Чи не створюється у Вас враження, що в Україні відбувається гетотизація українського культурно-мистецького простору за рахунок розширення російського?

— Мабуть, було, і в якомусь залишку, даруйте за тавтологію, і залишилось. Нема прориву. У 20—30-ті роки таки був прорив українськості найбільшої сили. Те, що ми називаємо “розстріляним відродженням”. Тобто, той час мав більший прорив. Сьогодні повно розмов і стагнації.

Українська культура може стати ідеологією. У цьому й секрет національної ідеології. Люди, виховані в українськоцентризмі, — інші, аніж космополіти. Кожна культура на певні часи ставить завдання, ретельно проаналізувавши перед тим ситуацію. Програма, прийнята в 90-х — банальна. Група людей, з якою я працюю, ознайомилася із стратегічними розробками в культурідесь понад десяти країн. Франція, наприклад, захищаючись від глобалізаційних процесів, які буквально насуваються на країну, дбає про мову французьку, про своє кіно. Причому, захищаються, зазначаю, французи від англійської навали. А українці повинні захищати себе від...

— “рідного” сусіда.

— Власне, йдеться не про якісь періодичні акції щодо захисту від російської навали, — адже вона виставила українську за межу, відсунула українську культуру на задвірки, на периферію. Ми і досі в цьому стані. Отож на засіданні Національної ради з питань культури і духовності при Президенті України прийнято “дорожню карту”...

— Чия ініціатива назвати програму “дорожньою картою”?

— Президента. То я розглядаю її як паралель із прийняттям стратегічного розвитку культури. Мусимо вийти на створення громадянського суспільства. Ця “дорожня карта” не закрита для доповнень.

Програму що, себто “дорожню карту”, ми напрацювали ще в серпні 2005-го, потім доповнювали. Кирило Стеценко, Анатолій Калиниченко, Сергій Проскурня, Іван Малкович... Я відстоював таку позицію: ми не можемо щось забороняти, нехай буде російська музика, наприклад, але нехай буде обкладена податком. І ринок потроху змінюватиме ситуацію.

— ...Чи знайомі Ви зі складовими Програми з розвитку культури, яку свого часу розробляли в Міністерстві культури під керівництвом Івана Дзюби?

— Ця програма була як на свій час цікавою, хоча, можливо, надто лояльною. А ми повинні бути більш наступальні, активні... Вирішено спробувати відкрити сайт Національної ради.

— Часто чуємо: “фольк” — це українська культура. Це не зовсім так. “Фольк” стає модним, а в перехідний період — модерним “фольком” — це гурти “Мандри”, “ВВ”. Це вже переосмислення фольклорного виконання в модерному звучанні. В академічному мистецтві є імена Сильвестрова, Станковича, Скорика. Остання літургія — досить сильна річ. Щодо сучасної музики, то бачили б Ви, як, скажімо, у Польщі розходяться диски наших гуртів.

А як це все зібрати? Врешті, українці мають за собою 1000 років духовної музики. Опера Данькевича “Богдан Хмельницький” лежала без руху 35 років. А як вона зараз прозвучала!

— Наш Президент — висококультурна людина. Хіба попередні керівники щось тямили у культурі? Проект “Мистецький Арсенал”, наприклад, може змінити історичне обличчя Києва.

— Що Ви скажете з приводу проголошення місцевими радами російської (під маркою регіональної) мови як, по суті, другої державної в деяких областях України?

— У нас уже давно мусується гарний проект: “Схід і Захід — разом!”. Але мало що для цього робиться. Це піна — рішення рад. Це результат політичних дебатів... Повинно бути чітко сказано на найвищому рівні: одна мова — одна держава. Все. Мені часом здається, що я живу в іншій, не своїй, державі. Ми повинні йти в наступ. Активно. А не стогнати, не плакати... Ми живемо, врешті-решт, на своїй землі.

— Як вважаєте — в українському випадку: в нас така ментальність (дещо сентиментально-лакшова) через те, що ми не мали постійної державності, чи не мали державності через таку ментальність?

— У нас нормальний менталітет. Скажі-

ВАСИЛЬ ВОВКУН: «ЛЮДИ, ВИХОВАНІ В УКРАЇНСЬКОМУ ЦЕНТРИЗМІ, — ІНШІ, АНІЖ КОСМОПОЛІТИ»

Василь Вовкун здійснив близько 150 постановок: державних свят, українських і міжнародних фестивалів, днів української культури і мистецтва в Словаччині, Польщі, Франції, Німеччині, молодіжних масових заходів, альтернативних концертів, оригінальних видовищ. Серед них — постановка опери-ораторії І. Стравінського “Цар Едіп” (Славутич, 1996 р., Київ, 1998 р.), містерального шоу-дійства “Золоті ворота тисячоліть” (Київ, 1999 р.), літературно-мистецького фестивалю “Лесина осінь” (Ялта, 1994—2000 рр.), Фестивалю української культури у Польщі (Сопот, 2000 р.), Дня України на Експо—2000 (Ганновер, Німеччина, 2000 р.).

Як режисер і сценарист, Василь Вовкун, до речі, працює в різноманітних жанрах: автентичному, академічному, молодіжному і модерновому.

мо, я й незчувся, як у Донецьку поміняли таблички в адміністраціях — тепер вони українською мовою. Театр Донецька заговорив українською. І ніхто на мене там не дивився вовком, коли я спілкувався українською. Працювати над цією проблемою треба... Працювати...

— У Польщі, наприклад, повсюдно — польське середовище. Культура для кожного поляка — рідна. Це для нього природне середовище. А ми, коли переїжджаємо з області в область, — начебто на іншу землю потрапляємо.

Візьмімо Чехію початку ХХ століття. Мови чеської й не чути було, більшість ідентифікувала себе з німецькою культурою. Виробили програму — і держава стала національною державою. Я хочу сказати: якщо задано рух, за якою програмою йти, — прийдемо до бажаного результату. А для пересічного міщанина це звучить так: треба видати указ, що там ще? Підготувати закон — і так далі. Тобто, діяти “зверху”. Нас імперія тримає не тільки через газ чи й якісь інші економічні важелі. Ось недавно Путін збирав представників СНД, пропонував співпрацю інтелігенції з усього колишнього простору СССР. Подивіться, як вони спекулюють темою слов’янства. Адже Київська Русь чи просто Русь — наша тема. Ми — історичні слов’яни...

Відступ, конче потрібний для ілюстрації вищесказаного: “Мы сохраняем (дозволю собі зберегти) мову оригіналу. — Б. 3.) культуру нашої історичної родини, Большой России (підкреслення моє. — Б.3.), поэтому не можем жить и работать порознь”, — оповідає нам, українцям, зокрема директор Державного музею А. С. Пушкіна Євгеній Богатирьов у статті “Интеллигенты СНГ, соединяйтесь!” (Литературная газета. Ч. 15 — 2006. — 12—18 апреля.).

У наступному числі тієї ж газети (ч. 16), уже після “первого форума творческой научной интеллигенции государств-участников СНГ” можна прочитати заголовки “з полегшим видихом” — “Без барьеров”. У ній натрапляємо на такі “перли”, як: “Но феномен заключается в том, что эта общая гуманитарная база не исчезла, она существует, она живет (чуєте, як вона існує, ба більше — живе? — Б. 3.), более того, она в высшей степени востребована! — і ще б пак: мистецькі (і не дуже) колективи з Російської Федерації і днюють, і ночують в Україні, аби ми про них, випадково не забували, ба більше: на телеканалах, у радіопрогранах тільки й чути мову північних сусідів; як сказав нещодавно один із урядовців Росії: що ми пхаємо в Україну газ чи нафту, — культурну, інформаційну інвазію належить здійснювати, це ефективніше.

Що ж, кому потрібен імперський культурний (і не тільки) простір, — як кажуть молоді, прапор у руки. Якщо він уже не здатний мислити національними категоріями. Але, як реалістично підсумував кінорежисер Олег Фіалко,

— Треба видати закон про меценатство. Хоч я в його ефективність не дуже й вірю. Шпарку якусь, аби його обійти, завше знайдуть. Буде вигідно комусь, але не культурі. Повинно бути так: є економічна еліта, є культурна еліта — і вони разом працюють на національну культуру. Український бізнесмен активно вкладає гроші в російську “зірку”, це теж — меценатство, але він працює на чужу культуру. Віктор Ющенко намагається створити таку ситуацію, щоб бізнес працював на українську культуру, на великі проекти.

Ось літературно-мистецьке свято “Лесина осінь”. Кращі музичні сили. Афіші українською мовою. Відвідували його українськи налаштовані. Так тривало два—три роки. А далі зацікавилася російськомовне населення, тепер — аншлаги. За 12 років виросло нове покоління — в університеті, яке розмовляє українською. Поставили мені дві вистави. Ми мусили б працювали в регіонах на більш державному і державницькому рівнях. Комусь, скажімо, треба дати прочитати Лесю Українку, а комусь — Оксану Забужко чи Віктора Неборака...

— Яким бачите нинішній простір культури? Як синхронізувати діяльність центральних і периферійних об’єктів?

— Це дуже велика проблема. Нині ніхто не знає, як діяти в цьому напрямку. Містечковість буває, коли люди замикаються самі в собі, тобто в рамках свого містечка чи селища. Отже, гастрольна діяльність мистецьких колективів — дуже важливий фактор.

Українське село дістало добрий удар за роки незалежності. А село ж — величезний донор нації. І в кожному чую російську музику.

Звичайно, видавати гарні вказівки владним (чи провладним) мужам — це добре, але далі ніхто не контролює їхнього виконання. Варто підходити до цього прагматично: хочеш, щоб у твоїй кав’ярні звучала українська музика, — плати. Сьогодні в цьому матеріальному світі податок має бути добрим регулятором... Врешті, нагадую: немає закону про культуру взагалі. То хто ж контролюватиме всі ті процеси, що відбуваються, скажімо, поза українською волею?

— Що має превалювати — “культура України” чи “українська культура”?

— “Культура України” — це вже мегаполіс. Я з великим задоволенням хотів би на решті через це пройти. Ми, чесно кажучи, надто толерантні до наших аж ніяк не толерантних опонентів.

— Чи комфортно почуваєтеся на посаді головного режисера Українського державного центру культурних ініціатив, взагалі — в Києві?

— Звичайно. Були, шоправда, різні періоди. Зараз — однозначно. Навіть відчуваю, що можу якоюсь мірою впливати на процес. Не настільки, як цього хочеться, але все-таки...

— Часто буваєте в рідних краях?

— Я ще досі, маючи 27-річного сина, кожного Різдва чи Великодня вирушаю, точніше, вирушаємо сім’єю, до Мами. Знаєте, зайти в рідну церкву — і якось енергія з’являється. Дивившись на цих спрацьованих, згорьованих життям людей — і думаєш про велике. А ще — не хочу приховувати — приємно, що люди тобою пишаються. Це ж, мабуть, назавжди тут закопана моя пуповина, тут — мала Батьківщина, родина. Мрію подарувати Жовкві свою колекцію старожитностей — найвільний живопис (Марії Прима-ченко, Сколоздрі), вишивки, сакральне мистецтво (зокрема, давні українські ікони).

На Коляду в Києві було відкрито виставку “Кольори і мелодії українських свят”. Глядачі Києва, а також Харкова, Дніпропетровська, Кіровограда, Сум, Полтави мали змогу оглянути колекції з музею Івана Гончара, галереї “Родовід” Лідії Ліхач, сакральне мистецтво, вишивки, рушники з колекції Президента і моєї, Вовкуна. Черговий пункт виставки — Одеса.

— Ви, бачу, видали книжку прози “Фрески” 2001 року. Як Ви прийшли ще й до літературної творчості?

— Я колись створив книжку новел “Морозяне щастя”. А до написання “Фресок” мене підштовхнула Ліна Василівна — після того, як прочитала мої новели, які я їй свого часу подарував. Запитає: чи я пишу? Так, я ще маю написати...

— Пане Василю! Як кажуть у народі, коли хтось виконує нелегку працю, — Бог в поміч!

•

Богдан ЗАЛІЗНЯК

ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКЕ

Як сумно, коли отримуєш листи від зовсім юних читачів, які вже мають певний негативний життєвий досвід. Адже брудний осад від чужої нетерпимості, злостивих кпинів, життєвих випробувань може залишитися в серці назавжди. Тож не можемо не надрукувати жалібно-саркастичного листа студентки Київського національного університету культури та мистецтв, що оповіла про свої гуртожиткові митарства.

“Я часто згадую свій перший день у гуртожитку. Комендант видав мені велику тумбочку (доставивши до кімнати), відчинив двері мого нового дому й кудись швидко зник. Сиджу я посеред кімнати зі своїм майном і розгублено дивлюся на розлучених моєю появою старших від мене сусідок. Облуплена стеля, засмальцьовані шпалери, неймовірна кількість меблів, тут же ступити ніде. Де ж я житиму?”

Перші тижні були справжнім пеклом. Я хочу дому! Весь час — удень і вночі. Від сильної ностальгії врятувати не могло ніщо! Після тихого спокійного життя в рідній Софіївці мене бентежило гамірне місто. Та згодом я звикла. Наш гуртожиток — окрема частинка шумливого Печерська. Тут свої правила, свій стиль життя, незалежний від Києва. Доля подарувала нам п'ять чудових років у столиці, кожен проводить їх по-своєму, кожен сам вирішуватиме, залишатися тут чи ні. Дехто захоується в Київ із першого погляду, прагне будь-що тут залишитися, а хтось мріє швидше повернутися додому. Пам'ятаю, як моя сусідка по кімнаті, втішаючи мене, сказала, що сумує за гуртожитком навіть улітку. Божевільна! А ось мені, певно, тут ніколи не сподобається.

Сподобалося, та ще як! Оті дівчата, які вперше мене вельми непривітно зустріли, з часом стали моїми найкращими подругами.

ДИТЯЧЕ ПИТАННЯ

УЧНІВСЬКІ “ГРІХИ”

“Здав би до “Музею” погані звички мого товариша. У школі хлопець як хлопець, буває навіть сентиментальний. А вдома — тиран. Б'є сестру, кричить на матір, ображає бабуся. А вони мовчать або плачуть”.

“У цьому “Музеї” я залишила б таку погану звичку моєї подруги, як жадібність. Любить подарунки. А сама страшенна скупердяйка”.

“Як непотріб викинув би почуття помсти до своїх кривдників. Воно у мене дуже сильне. Я з ним лягаю спати і прокидаюся”.

“Боюся смерті, війни і двох учителів”.

“Маю погану звичку час від часу комусь нашкочити і спостерігати за реакцією. А ще здав би звичку ніколи не вибачатися, хоча й винен”.

“Кажу у віці правду, хоч би якою гіркою вона була. І товаришам, і батькам, і вчителям. Але потім дуже страждаю. Не хочеться жити в цьому світі. Можливо, мені саме в “Музеї гріхів” місце. Який експонат правдолюбця!”

БАТЬКІВСЬКІ “ГРІХИ”

“Я здав би безкінечні й багаторічні батьківські докори: “Ти повільно все робиш”, “Ти не маєш друзів, як інші”, “Ти егоїст, індивідуаліст”, “Кому ти потрібен такий?”. Я й сам страждаю від цього вже давно”.

“У батьків ніколи не вистачає часу поговорити зі мною, вони завжди

ТРИМАЙ СВОЮ ТЕРИТОРІЮ!

Кімната стала першою по-справжньому власною оселею. Принаймні я так відчувала, доки комендант не сказав, що моє тут лише ліжкомісце. Ну і нехай, зате моє!

Мабуть, на все життя запам'ятаю, як ми з дівчатами чаювали. Як весело нам було. Ми говорили годинами, а деколи цілими ночами. Слухали музику, самі співали... раділи, як тільки дозволяла фантазія. Ми відчували себе вільними, молодими і надзвичайно щасливими. Та за надмірні веселощі була тяжка розплата. Мій перший залік. Аж досі страшно згадувати. Дочекавшись до останнього, я ввечері сіла вчити свою економічну теорію, мої ж однокімнатниці, немов здурівши, почали співати, танцювати, слухати музику, а на мої зауваження — весело реготали, а згодом ще й книгу з конспектом забрали. Після кількох годинних сварок, які ні до чого путнього не привели, я ображено лягла спати. Уранці мені урочисто повідомили, що, виявляється, в гуртожитку традиція така — не давати першокурсникам учити перший залік. На щастя — минулося, залік отримала автоматом.

Загалом, перший рік минув весело і без проблем. Мої сусідки, закінчивши університет, виїхали з кімнати. Я лишилася сама. Разом із ними минув період мого веселого і безтурботного життя в гуртожитку. Я була найменша і, мабуть, тому дівчата мені багато в чому допомагали й радили, зрештою, було просто сумно, адже ми були дружною і веселою кімнатою. У нас існувало неписане правило: розповідати одна одній усі проблеми, переживання чи просто цікаві події зі свого життя. Багато проблем ми намагалися вирішити разом, радили одна одній від широкого серця. Кажуть, жіночої дружби не існує. З прихильниками цієї думки можна посперечатися, адже між нами в кімнаті не було жодних заздрощів ні через хлопців, ні через одяг, ні через успіхи. Ми були різні, але кожна ставилася з повагою до інтересів

Фото О. Литвиненко

іншої. Майже з перших місяців свого життя в Києві я поринула в громадське життя столиці. Постійні мітинги, збори, переживання, пов'язані з різними заходами, безкінечні розповіді про свою “Просвіту” — цим щодня я надокучала однокімнатницям. І вони не тільки вислуховували мене, а й намагалися допомогти порадою. Деколи згадую свій перший просвітнянський захід у нашому університеті, здається, це був показ і обговорення “Пропалої грамоти”, мене тоді охопив панічний жах, що ніхто не прийде, а дівчата, покинувши всі свої справи, прийшли та привели своїх друзів. На мою думку, один із феноменів гуртожитку — здатність часом перейматися проблемами сусідок більше за власні. Я і зараз в усіх деталях пам'ятаю Лесині фільмування. Це автоматично ставало проблемою номер один для нашої кімнати.

Але той щасливий час сплив, і що далі буде? Яких дівчат до мене підселять? Рекламу фразу “тримай свою територію” я почала сприймати буквально. Мене дуже дратувало,

як нові сусідки кладуть речі на полочки моїх подруг, прагнуть щось змінити у нашій ідеальній, на мій погляд, кімнаті. Обурила мене й кількість моїх однокімнатниць — нас п'ятеро. Двоповерхові ліжка, наче в казармі, місця катастрофічно не вистачає. Як так жити можна? По-моєму, над нами просто знушаються! Уявіть собі, п'ятеро полярно різних людей замкнули на 5 років у маленькій кімнаті, розрахованій на трьох. Ми говоримо різними мовами, у нас різні уподобання, ми слухаємо різну музику. Зрештою, що може бути спільного між інтересами майбутнього юриста й хореографа, менеджера та співака, логічно, що між нами виникають конфлікти. Я не можу весь час слухати російську попсу, розповіді про походеньки по барах, розмови про постановки танців. Декого не влаштовує мій стиль життя. Ми різні і змінюватися ніхто не хоче. З першими сусідками ми навчилися пристосовуватися одна до одної, з теперішніми — ні.

Я гадаю, щоб полегшити життя собі та своїм студентам, наша адмі-

ШКІЛЬНИЙ «МУЗЕЙ ГРІХІВ»

Вісім років я була шкільним практичним психологом і викладала людинознавство — у середніх класах та-психологію — у старших. У які лише драматичні історії не доводилося втручатися! Переконана в одному: учені-психологи, психіатри, медики частіше повинні нагадувати, що дитина не сприймає великої кількості наказів, та й узагалі наказової форми, категоричності.

...Наша Державна художня середня школа ім. Тараса Шевченка гуманніша за масові. Я в цьому переконана, та й учні це підтверджують. Гуманніша. І все-таки...

Учні 6-х і 10-х класів відповідали на одне й те саме запитання: “Якби у школі був “Музей гріхів”, який непотріб ти там залишив би?”. Відповіді примушують багато над чим замислитися.

“при ділі” або роздратовані. Ніде разом не буваємо. Навіть улітку відпочиваємо окремо”.

“Мій вітчим Саша ставився до мене як до доньки лише перші три місяці. А потім як уже не догоджала (варила їсти, мила посуд, прала), бачила його тільки незадоволеним і злим. Одного разу, коли я допізна готувала композицію на художню раду, він підійшов, довго роздивлявся, похвалив і сказав: “Що тобі мама наказувала перед від'їздом у відрядження?” — “А я й роблю все, як мама веліла”. — “Ні, не все. Вона ще стелила постіль і залишалася зі мною”. Допоможіть влаштуватися в якийсь далекий монастир, бо коли я розказала мамі про все, вона відповіла, що в мої 12 років треба вести себе пристойно не провокувати дорослих на “всьяке таке”. Виявляється, Саша їй розповів усе так, як йому вигідно. Жити не хочеться, допоможіть”.

“Дуже страждаю, коли ображає батько. Хочу навіть помститися. Але поки мене щось стримує”.

“Чому вони такі байдужі? Жодних запитань тобі, нічим не цікавляться. Лише зрідка: “Ну, у тебе все нормально?” Починаю розповідати. Ба-

чу, їм не цікаво. Навіть не помітили, як вийшла з кімнати...”

“У мене вдома не знають різниці між критикою і образою. Називають поганими словами. В нашій оселі, мабуть, назавжди поселилися маленькі війни”.

“Чим більше критикують батьки, особливо при свідках, тим більше роблю наперекір. Я їх ненавижду. І посилаю мовчки прокляття”.

“Про концтабори я раніше тільки читав. Відтоді, як у нас з'явився вітчим, зрозумів: наглядачами в концтаборах працювали такі, як він. Завжди злий, не розмовляє, а свариться (нецензурно), бешкетує. Можливо, тому до мене чіпляються всілякі хвороби. А молодша сестричка частіше перебуває в лікарні, ніж удома, хоч мама — лікар “швидкої допомоги”.

“Якби до Верховної Ради обирали підлітків, ми б розповіли, як нестерпно буває жити. Можливо, тоді законом обмежували б права батьків”.

“Здала б до “Музею” лайливі (нецензурні) слова тата і мами. Вони не сваряться, а завжди так спілкуються”.

“Як на мене, батьки бояться любити дітей, щоб не “зіпсувати”. Така ось дивна логіка. Йй, безумовно, місце в незвичному “Музеї гріхів”.

УЧИТЕЛЬСЬКІ “ГРІХИ”

“Моя школа — і вчителі, і педагоги-художники — так вигідно відрізняються від двох попередніх, де я вчився раніше, що “Музею гріхів” у нас не може бути...”

“Я здала б до “Музею” звичку викладачів усіх навчальних закладів думати, ніби ходіння до школи — найбільша радість для дітей”.

“По-моєму, то гріх, коли учитель полюбить нагадувати про помилки та вчинки, скоєні колись. Помилки, які я й сам не хочу згадувати”.

“Я відправив би до “Музею” звичку вчителів, які вміють “дуже чемно” “прищемити дверима пальці”. На класній годині йшлося про людські вчинки, про подвійну мораль. Я кинув репліку-запитання: “Чи можна називати учнів і вчителів також людьми з подвійною мораллю, якщо вони українською розмов-

ляють тільки на уроках і все. На перервах, поза школою спілкуються лише російською?”. Вчителька відповіла: “Це зовсім не заважає їм бути патріотами і не меншими, ніж ти зі своєю широю українською.”

“Так вона ж може загинути, якщо нею не спілкуватися,” — не втримався я і на підтвердження процитував поручика Лукаша: “Залишилось чехами, але ніхто не повинен про це знати. Я — також чех”. Це і про нас писав Ярослав Гашек, коли створював свого Швейка і писав у Києві у такі ж непевні часи.

Відтоді (з тих зборів) моє шкільне спокійне життя скінчилося. А попереду ще 11-й клас”.

“Відправила б до “Музею гріхів” поганий характер учителів, бо ніколи не усміхаються”.

“У деяких учителів звичка неохайно одягатися, постійно скаржитися нам на скруту. А чи добре це?”

“Чому викладачі обирають собі “любимчиків” і ставлять їм гарні оцінки? Цьому явищу місце в “Музеї”.

“У нас багато вчителів, у яких добре розвинене почуття гумору. А у двох педагогів, не гумор — сарказм, бо сміх дуже дошкульний! Над собою сміються легко, не злобливо, а учням таке слівце можуть припекти, що воно надовго тобі псує настрої, стає прізвиськом. Куди дітись від цього?”.

До якого висновку дійшла я в своїй практиці (а понад 90 учнівських робіт це підтвердило)? Тепло і ніжність не розбещують дітей, як було заведено думати. Милосердя — найцінніше, що є в педагогіці.

ДЕНЬ НЕЗАЛЕЖНОСТІ З МАХНОМ

Ірена Карпа (письменниця і солістка гурту "Фактично самі")

За півтора десятка років святкування Дня Незалежності головне державне свято набуло очевидних рис офіціозу, "відбувайлівки", як кажуть у народі. Часом навіть мимохіть пригадувалися ра-

дянські свята з їхніми "надутими" пафосом промовами, демонстраціями робітників, бутафорією і наочною агітацією. Чому б не провести альтернативного Дня Незалежності, і провести його максимально демократично, розкуто, з наголосом на культурних акціях, музиці й мистецтві? Таке завдання поставило перед собою Мистецьке об'єднання "ОстаNNя барикада". Мета — повернути святотві його первинну свіжість, спонтанність, незаангажованість. Першу спробу буде зроблено в містечку Гуляй-Поле (Запорізька обл.). А називатиметься акція "День Незалежності з Махном".

Розповідає Олесь ДОНІЙ:

— Виходячи з того, що наше найбільше державне свято об'єднує переважну більшість громадян, ми вирішили проводити його у формі фестивалю. І це буде не звичний артистичний конвейєр, а виступи поетів, рок-концерт, гонки на тачанках, нічна бардівська варта. Також проведемо особливу акцію "Томатний лі-

ФЕСТИВАЛЬ

дер нації" — спеціально для глядачів імпрези. Буде встановлено щити з фотопортретами Мороза, Юшенка, Тимошенка, Симоненка, Януковича, Вітренко, а на певній відстані від них ящики зі стиглими помідорами. У який із портретів кинуть найбільшу кількість томатів — той і лідер... Насправді, "День Незалежності з Махном" — нетривіальна подія в нашому мистецтві. Ми зберемо найкращі українські гурти з так званого музичного андеграунду. Це "Мертвий півень", "Перкалаба", "Mad Heads XL", "Вертеп", "От вінта", "Вій", "Вася Club", "Трансформер" та інші. Дехто з команд готує сюрпризи в межах акції "махновськ читання"...

— **Роз'ясніть ідеологічну "прив'язку" до місця й імені Нестора Махна. Проаргументуйте.**

— Ми, як нація, незважаючи на тривалу історію, на сьогодні маємо обмежену кількість відомих у світі власних брендів. Одним із них, безперечно, є ім'я Нестора Махна — українського лідера анархістського руху, який досить наполегливо втілював ідеї анархізму на півдні країни. Тому проведення яскравого музичного фестивалю під всесвітньо відомим брендом на історичній батьківщині Махна забезпечить інтерес до імпрези з боку не лише української, а й європейської громадськості.

— **Велику увагу фестиваль приділяє молодим літераторам, так званий новій генерації...**

— Ми запросили чимало й тих, хто друкувався в часописі "Молода Україна", починав там свій літературний шлях. На вели-

Михайло Барбара ("Мертвий півень")

кій сцені поміж гуртами виступатимуть зі своїми творами Сергій Жадан, Лесь Подерв'янський, Світлана Павлик, Назар Федорак, Олександр Ушкалов, Ірена Карпа, Любка Дереш, Тарас Прохасько. Отже, ми спромоглися зібрати найконтраверсійніших нестандартних авторів. Також завітає наш живий класик Іван Драч. Їхні виступи супроводжуватимуться дотепними театральними жартами.

— **Мені відомо, що Гуляй-Поле фактично позбавлене цивілізованої інфраструктури поблизу стадіону "Сільмаш", де проходить фестиваль, і є лише один готель на 30 місць...**

— Ми послідовні в усьому, зокрема в тому, що гості та учасники імпрези житимуть у наметовому містечку. Аби тільки погода не підвела...

— **Ви готуєте потужний вибух сучасної української культури в російськомовному регіоні?**

— Саме так. І це ще один аргумент на користь нашої акції. Незважаючи на значний час, що минув із моменту здобуття Незалежності, національне мистецтво й досі потребує всебічної підтримки. Досі українськомовне мистецтво в нашій країні зосереджено на заході, в центрі та в Києві. Тому наш фестиваль у Запорізькій області стане вагомим внеском у процес просування національної культури на схід і південь.

Спілкувався
Олександр ЄВТУШЕНКО

Гурт "От вінта"

КЛАСИКА ЖАНРУ

"Ватра", "Водограй", "Черемош", "Арніка", "Світязь", "Червона Рута", "Смерічка", "Кобза", "Жива вода" — хто зараз згадує про ансамблі, які в 70-ті роки творили тодішню естраду, які сукупно являли собою яскравий культурний феномен вокально-інструментального ансамблю. "Інкубаторами" цього феномену були тодішні обласні філармонії, кожна з яких намагалася вирощувати лауреатів і дипломантів, заслужених і народних артистів, бо це крок до визнання, пільг, слави, грошей... Сімдесяті — епоха вокально-інструментальних ансамблів і гуртів. ВІА акумулювали в собі найкращих аранжувальників, композиторів, інструменталістів і співаків — справжніх професіоналів, які, до речі, працювали виключно живо, оскільки про "фанеру" тоді ніхто ще не чув. Об'єктивно музично-виконавський рівень ВІА 70-их років був вищим порівняно з більшістю опусів сучасних попсово-естрадних "зірочок". Серед десятків ВІА були свої лідери, були й аутсайтери, існувало змагання за першість, за лідерство. Одним із найзнаменитіших і ушлявлених колективів початку 70-их був ансамбль "Смерічка". Альбом найкращих пісень "Смерічки" видала під грифом "Золота колекція" компанія "Астра". Це дуже вчасне починання, оскільки герої і здобутки епохи ВІА ще чекають на своїх відкривачів-видавців. Альбом "Смерічка" містить хіти Володимира Івасюка, Павла Дворського, Олександра Злотника, Левка Дутківського, Віктора Морозова та обробки народних пісень. Саме "Смерічка" була першим виконавцем значної кількості золотих хітів 70-их. "Червона Рута", "Водограй", "Чуєш, мамо", "Гай, зелений гай", "Пісня буде поміж нас", "Я — твоє крило", "Горянка" — ці та інші пісні дуже швидко вивели "Смерічку"

на орбіту всесоюзного визнання. Уперше це сталося 1970 року, коли на теренах Союзу з'явився диск-мінйон — один із перших у жанрі ВІА. Фундатором "Смерічки" був випускник Мукачівського педучилища Левко Дутківський. Він зібрав перший склад ансамблю у містечку Вишня, об'єднавши місцевий біг-бітний гурт і жіночий вокальний квінтет. Було це в далекому 1967-му. А вже в 1969-му він долучив ще двох солістів: Василя Зінкевича і Назарія Яремчука. Найбільшого успіху "Смерічка" досягла саме в такому складі за якихось п'ять років. У 1971 році найпопулярнішою у СРСР стає пісня В. Івасюка "Червона Рута", у 1972-му у фіналі "Пісні-

«СМЕРІЧКА» І «ЗОЛОТА КОЛЕКЦІЯ»

72" звучить "Водограй". Тоді ж ансамбль перемагав в телеконкурсі "Алло, ми шукаємо таланти!" Через рік "Смерічку" запрошують у Чернівецьку філармонію, дають колективу звання "народний". Розпочинається активна гастроля діяльність.

Гастрольні тури були настільки тривалими й виснажливими, що за кілька років поспіль ансамбль не спромігся зробити щось нове і цікаве. Зі складу "Смерічки" виходять В. Зінкевич і Л. Дутківський. Натомість долучається Павло Дворський. Однак це не врятувало ситуації. У другій половині 70-их інші ВІА вже випереджали "Смерічку" за рівнем популярності.

У 1979 р. Чернівецька філармонія пропонує Л. Дутківському знову очолити "Смерічку". Він залишає солістів Яремчука й Дворського, і набирає нову когорту — Віктора Морозова (вокал), Ігоря Леська (ударні), Ігоря Луцкея (гітара), Олександра Соколо-

ва (бас-гітара), Романа Лозинського (скрипка, клавішні), Володимира Прокопика (клавішні), Володимира Кривовича (звукорежисур). І знову ансамбль швидко повертає втрачені позиції і невдовзі стає найкращим поп-гуртом в Україні. Як і раніше — на початку 70-их, у 80-их "Смерічка" завоює велику кількість призів і нагород на всесоюзних конкурсах пісн. Та коли ансамбль покидають Віктор Морозов (справжній новатор, який суттєво освіжив звучання ВІА новими модерними прийомами) і Юрій Яремчук (найкращий саксофоніст України), "Смерічка" поступово втрачає популярність. Видані у 1985 та 1990 роках диски не покращують її позицій. Влітку 1995-го помирає Назарій Яремчук. Йому було лише 43. Тоді ж припиняє своє існування й "Смерічка". Однак чимало пісень із голосом Назарія надалі видаються, перевидаються і продовжують радувати прихильників.

Спілкувався
Олександр ЄВТУШЕНКО

ЛЕТІТЬ ДО "ГНІЗДА"

У вересні пройде один із трьох найбільших фестивалів країни "Гніздо". Започаткований 2004 року Міжнародний молодіжний фест уже втретє, з року в рік, запрошує українських і зарубіжних зірок. "Гніздо", як і більшість фестивалів, ставить за мету підняти престиж сучасної української музики, популяризувати живий звук, відкрити нові імена. Цікаво, що "Гніздо" — єдиний фест, який має чіткий формат: "розвиток сучасної поп-рок-музики".

Цього разу для меломанів співатимуть А. Вінницька, "Табула Раса", "Мурени", "С. К. А. Й", "Джанго", "Lama", "Брати Грім" (Росія).

Кожного року в рамках цього музичного дійства талановита молодь має змогу проявити себе та показати все, на що здатна. До речі, безкоштовно. Цього року в журі конкурсу увійшли композитор та аранжувальник Д. Ципердюк, продюсер В. Клімов, генеральний директор "Lavina Music" Едуард Клім, саундпродюсер В. Телезін, режисер С. Горюх, продюсер і президент фестивалю "Гніздо" В. Титаренко. Відібрали 5 претендентів на участь у конкурсному змаганні. Це гурти "J. S. D." (Одеса), "BreakUP" (Львів), "Anet" (Київ), "Інула" (Запоріжжя), "Пепі-Гранд" (Київ). Роботи переможців увійдуть до альбому кращих пісень учасників фестивалю, котрий побачить світ на CD та незабаром надійде у продаж.

● **Ірина ПАЛЕВСЬКА**

ТРАМПЛІНИ ПАВЛА ГУДИМОВА

Із точки зору дизайну цей альбом ідеальний. Багатосторінковий буклет із великою кількістю фотографій Павла, тексти пісень, набрані крупним шрифтом, подяки друзям і рідним, зокрема "ОКЕАНУ ЕЛЬЗИ" за підтримку... Цей альбом — стрибок у сольну кар'єру без жодних гарантій миттєвого успіху. Чого, власне, й не сталося. Хоча на певний час Павло став ньюзмейкером каналу М-1 — він за рекордно короткий термін зняв відеокліп, який благополучно було запущено на тому ж каналі. На той момент Гудімов став популярним персонажем не лише світських хронік. Активно діяла його креативна майстерня "Я дизайн", яка отримала досить високі оцінки фахівців із дизайну. Втім, окрім своїх немусичних успіхів, Павло залишався штатним гітаристом найпопулярнішої української команди, писав пісні й потіхеньку їх записував. На момент виходу "Трамплінів" його колишні колеги Юрій Хусточка і Дмитро Шуров у складі англо-мовного "ESTHETIC EDUCATION" уже видали дебютний диск і шукали свій шлях до серця слухачів. Павло Гудімов вибрав зовсім іншу стежку й інший репертуар, який складався з доволі простих пісень, тексти яких не обтяжені метафорами або складними асоціаціями. Його пісні легко запам'ятовуються, вони безпосередні, симпатичні, легкі. Однак пісні Гудімова не настільки хітові, як пісні Славка Вакарчука. Саме в цьому слабинка "Трамплінів". Схоже, що пафос, із яким Гудімов і компанія презентували свій альбом, не залишив байдужим Вакарчука. Як наслідок — виключення Павла Гудімова зі складу "ОКЕАНУ ЕЛЬЗИ". Щодо цього Вакарчук зазначив: "Наша фраза з прес-релізу 'було втрачено творчий зв'язок' повністю відповідає дійсності. Не можна трішечки займатися музикою — треба віддаватися їй повністю..." Ось так. Навряд чи Паша Гудімов погодився б із таким формулюванням. Навпаки: у нього тепер є стимул зробити справді потужний альбом. Але це — вже інша розмова...

● **Олесь САМ**

ПОПУЛЯРНА СУЧАСНА ПАТОПСИХОЛОГІЯ або ЧОБОТИ НЕ ВИННІ

Згадую цикл програм “міс Всесвіт”, із яких я подивилася тільки одну, а далі якось перехотілося, і ось чому. Дівчата (претендентки на право представляти Україну на конкурсі “міс Всесвіт”) пройшли перевірку на зовнішність, на вміння ходити, одягатися, роздягатися і малюватися, аж ось черга дійшла до перевірки рівня загального розвитку, освіченості й інтелекту. Кожній із них поставили просте, здавалося б, запитання: скільки років незалежності України? Відповіді красунь були такі: “Ой, не помню”, “около десяти”, “кажется, где-то десять”, “Конституцию приняли летом 1996-го, значит, десять”... І ніхто не відповів правильно... І ніхто з гіпотетичних “міс Україна” не міг вільно й грамотно висловитися українською мовою. Для таких можна винайти хіба титул “міс Перекотиполе”, але який стосунок, окрім територіального, мають вони до України?..

Отож ми дожилися до нової річниці незалежності. Нового вихідного, нових святкових виторгів, нових концертів, гульок і великих смітників на ранок. Із приводу чого — якось воно забувається... Люд радіє вихідному, хлібу й видовищам, а не якісь там незалежності.

Люд не здогадується про те, що історія хвороби тільки почалася 15 років тому, і танцювати можна хіба на похороні власного здорового глузду.

Я давно знала, що межа між нормою і патологією в питанні душевного здоров’я досить розмита. Також я знала, що за всю історію медицини проміжок між цими двома крайніми точками суттєво скоротився, став умовним. Але в якийсь момент я зрозуміла, що наша країна побилла рекорд цієї умовності: тут нормальним вважається ненормальне, а здоровим — хворе. Тут спостерігаються вельми цікаві для науки, ніде в світі не описані синдроми — поки що мені вдалося класифікувати тільки чотири найосновніші.

Синдром драного чобота носить характер загальнодержавної епідемії. Розглянемо на прикладі типової історії хвороби: родина хворих. Мати, народжена в українському селі, за самовизначенням “хохлушка”, поїхала вчитися до Києва, після численних упертих спроб стати “нормальною”, вийшла заміж за “благородного, русского”. Процес її “очеловечення” полягав у вивченні “человеческого языка”, але оскільки вона не міс Дулітл, а Проня Прокоповна, а “благородному” Голохвостому було да-а-а-алеко до фонетичного генія професора Хігінса, то й вийшов гібрид бульдога з носорогом. Гібриди першого покоління, згідно з законом Менделя, успадкували ці аномалії три до одного, а оскільки їх було двоє, то обоє народилися дефективними, тобто, по-сучасному, крутими. З пелюшок випльовували українськомовну частину материного молока й гидливо кривилися, русскоязычну ж, як риба на суші, хапали аж до гикавки. У процесі власного розвитку, маючи в генотипі “папину” домінантну ознаку, ті двоє бульдогоносорогогнезнаюхто, контролювали й материн розвиток повсякчасним нагадуванням: “Мама, гаварі па-челавеческі, не пазорь нас”. І тільки зі своєю сусідкою, також хворою, вона могла сховатися за чаркою “Водкі українскай”, і тоді вже, “втративши стид і сором”, говорили вони по-своєму, і то був великий секрет від їхніх високоблагородних мужів та ще високоблагородніших синів. Коли ж вони вдвох йшли в магазин на закупи, дотримувалися тільки правил хорошего тону: “Будьте добры...”, “скажіте, пожалуйста”, “я вам признательна”, “благодарю”. І йшли високоблагородні дами з високо задертими носами, аж смішно було на них дивитися так само, як і гірко. Вони вмиваються, чистять зуби, розчісуються — нібито живуть, а насправді являють фактом свого існування та функціонування величч-е-е-езну мильну куплю апології Глупоти. І, зрештою, хай усі на світі драні чоботи приймуть мої ширі вибачення, їх незаслужено “окрилатили”. Визначення “дурний, як драний чобіт” безнадійно застаріло. Приїжджайте в Україну — і ви переконаєтеся в цьому. І чоботи тут ні до чого, ще раз вибачте, в медичну термінологію попали!

Синдром собаки Павлова. Уникну детального опису техніки експериментів, які проводив над собачками І. П. Павлов, коли досліджував фізіологію харчування, за що згодом отримав Нобелівську премію. Скажу лише, що процедури були не з приємних, але

визначалися як “максимально гуманні”. Завдяки цьому ми багато знаємо про тварин, але людина лишається загадкою. Так-от, психики докотилися до того, що страшенно раділи тому, що можуть прислужитися, махали хвостами, коли до них приходили дяді в білих халатах, мало не самі йшли під скальпель, мовляв, якщо для вас це так важливо, будь ласка, ріжте, не соромтеся. Для цього синдрому характерна саме така поведінка. “Ріжте душу, ріжте совість, а я перед вами ще й хвостиком помахаю”. Та від такого несамовитого завзяття в наших “собак Павлова” мусили вже повідпадати хвости!

Синдром зіпсованої мавпи. Ми перепросили чоботи, собак, пора перепросити мавп. Бувши мавпою, мені було б неприємно почувати, що хтось когось, мовляв, “мавпує”. Як на те, краще вже називати це “людинуванням”, бо мавпам до нас далеко. До еволюції вони були кращі, а в процесі еволюції, тобто в процесі перетворення на нас вони зіпсувалися. Зрештою, почитайте літературу про поведінку мавп і знайдіть десять відмінностей. Логічно припустити, що в деяких особин перетворення на людину пройшло безперешкодно, а в деяких відбувся якийсь системний збій, коротше брак, тобто ні се ні те — зіпсовані мавпи. Знову ж таки, якщо згадати закон три до одного, то виходить, що ми маємо 25 відсотків зіпсованих мавп і 75 — чистокровних людей, але щось мені підкаже, що навпаки...

Оскільки зіпсована мавпа від мавпи відбігла, а до людини не добігла, її часто мучить мавп’яча лихоманка — вона нічого не може зробити, не озирнувшись довкола й не знайшовши “правильного” алгоритму поведінки; тотально це проявляється в масових психозах, які мають бурхливий маніакально-депресивний перебіг, тобто якщо сьогодні зіпсовані мавпи усією зграєю виступають за Україну, завтра з іще більшим запалом течія понесе їх проти. І нічого їм не вдієш, на те вони зіпсовані мавпи...

Синдром гуморальної туги (від лат. humor — рідина). Окремої уваги заслуговує українське пияцтво. Знову ж таки нас незаслужено образили байдужістю, яка не може не обурити. Книга “Почему пьют новые русские” стала бестселером, а от такий унікальний, іманентний, самотутній, гостро-трагічний, забутий-ліричний, мрійливо-песимістичний, демократичний, вільний і незалежний алкоголізм, обтяжений так званою українською ідеєю, не удостоїли честі стати темою монографії. Але ж бо це славне “лихо давнє й сьогочасне” — багатющий матеріал для дослідження, тільки б дослідник після заглиблення в тему зумів із неї випірнути живим і — головне — психічно здоровим. Нові українці п’ють не від добра, ще б пак, горілка — не мед, і не так легко її пити. Вони п’ють із горя, бо ж нічого більше не лишається, ніж поринути в забуття, влаштувати плаксиві поминки Україні, яка, до речі, ще живе, а тоді зрошувати рідну землю краплинами продуктів обміну національної ідеї, попліттинню лежачи... Бо ж, як запримітив поет І. Павлюк, “де впав набравшись, там Батьківщина”... Тож і стараються наші собою покрити всю рідну землю, аби ніде було вогорів ступити; відстояти, чи то пак відпадати і відлежати незалежність Батьківщини.

Такі чотири основні тривожні синдроми. Найчастіше, на жаль, вони нападають на хворого всі разом, рідше втрюх чи удвох, і майже ніколи поодиночі. Далі. Заведено говорити про сприятливий або несприятливий **прогноз**. Тут, якщо бути відвертим, — пацієнт радше недієздатний, ніж мертвий, і тимчасово мусить бути позбавлений права приймати важливі рішення. **Лікування** тривале й досить складне. **Перебіг** — веселий, смійся — не хоч! Все ускладнюється наявністю **анозогнозії** — заперечення хворим своєї хвороби, відомий факт, що саме це і є визначальним для психічних захворювань: пацієнт вважає себе здоровим, а всіх інших хворими. (Наприклад, хворий присікується до особи,

яка говорить українською мовою, зафіксувала дослівно: “Спасу от вашей украинской мови нет, лечиться вам всем нада”). Яскрава ілюстрація: я, драний чобіт, здоровий, як зіпсована мавпа, а ви всі, аборигени, хворі... Отож перший етап лікування — повна детоксикація мізків від тирси, вух від локшини і рук від крові. Потім — інсталяція пам’яті й сірої речовини. Потім — тренінги, тобто тривале перебування у виправній колонії з метою виховання почуття власної гідності, для особливо тяжких пацієнтів допускається повний спектр психокорекційного арсеналу: від м’якої “роз’яснювальної” і тяжкої електрошокової терапії до супер-ефективної — “биття визначає свідомість”, за принципами якої биття здійснюється, аж доки сформується і “визначиться” свідомість.

А для тих, хто volens-nolens перебував у контакті з інфікованими короткий або тривалий час, слід дотримуватися принципів психопрофілактики та психогієни — свого часу їх описав великий український психолог Іван Сікорський, але ж нашому люду хочеться “по-модньому”: дзен, йога, даосизм, тибетське довголіття, медитація, релаксація, рольфінг, холотропне дихання... **тільки не своє**. Своє — покинули, як мерців минулому, та й ну навприсядки через гай, аби від отари не відбитися, наздоганяти дзвін, якого на власні вуха ніхто й не чув. “Не плакати, не сумувати, а розуміти”, і ще, сказала б я, сміятися. Сміятися безжально, бо для глупоти немає зброї жалючішої, ніж розумний, нищівний сміх.

А для тих, хто наївно вважає, що уникнув контакту з абсурдом, слід — перед самим собою — пройти своєрідний тест. Чи озираєтеся ви іноді радісно-здивовано, коли, йдучи вулицею Києва, раптом чуєте розмову молодих людей українською мовою? Чи з’являється в душі маніакальне піднесення, коли симпатичне хлопча на дитячому майданчику лепече “тату!” І чи не впали б ви з дивана, коли по телевізору міс Україна на конкурсі “Міс Всесвіт” зненацька представила б не тільки наочний посібник із жіночої анатомії, а й красу слов’яної мови?... Ага, а каже, що здорові... Здорові люди не дивуються нормальним речам, для них тільки десь в Африці буде природно стрибати до стелі чи то пак до пальмового листа, зачувши неймовірну дивину — рідну мову!

А рідна мова — це природно, і бути сильним треба не тільки в ній. Цей — для всіх націй — **необхідний мінімум** — у нас чомусь стає **непопулярним максимумом**. Уже час бути не просто українцем, раритетним носієм мови. Мову має нести не тільки художня література, фольклор і мовознавчі праці, так ніби українська мова носить усеціль філологічну спеціалізацію, а ліва півкуля мозку нації — німа. Мову має нести економіка, математика, хімія, фізика, технічні науки; медицина, яка **насправді має свою термінологію** (а ми маємо право на історії хвороби українською мовою), і нічого виправдовуватися тим, що за царя Гороха викладали російською мовою! Пригадайте краще, скільки сот латинських назв навиграшки вивчили! А латина, як на мене, трішки важча, ніж українська. Але ж то — як на мене... Мені взагалі цікаво знати термінологію ще й англійською і, бажано, німецькою, — а що як поїду туди на стажування? Там же, очевидно, не пройде номер *“Я уже двадцать лет здесь живу, а вы всё никак русский язык не выучите”*... Там же люди — здорові... Депортують додому і забороняють в’їзд у свою країну на тисячу років уперед, і довго дивуватимуться, наскільки еволюція зіпсувала мавпу.

Мавпа принаймні мугикала собі помавп’ячи і не вважала, що коли закукурікає, то стане благородною дамою.

Оляна РУТА

IV ВСЕСВІТНІЙ ФОРУМ УКРАЇНЦІВ

— *Пане Михайле, розкажіть, будь ласка, як готувався IV Всесвітній форум українців? Коли виникла ідея проводити подібні зібрання українства?*

— Наша Українська Координаційна Рада з'явилася на світ Божий 1992 р., за рекомендацією пана М. Жулинського, який тоді працював в уряді. У Павла Мовчана та Івана Драча виникла ідея провести I Всесвітній форум українців. І 1992 р. той форум був проведений. З того часу форуми відбуваються регулярно: 1997 р. був другий, 2001 р. — третій, 2006 р. — четвертий.

Теперішній IV Всесвітній форум українців відбудеться нарешті після того, як ми двічі змінювали дату проведення. Він спершу був запланований на серпень 2005 р., але у зв'язку з деякими труднощами в утвердженні нашої держави, приході до влади нового Президента, мені не вдалося домогтися того, щоб форум пройшов улітку минулого року. Я переніс його на листопад, але в листопаді це теж не вдалося організувати, оскільки влада була зайнята іншими проблемами. І тоді на засіданні Української Координаційної Ради ми вирішили перенести проведення нашого форуму аж на серпень 2006 р. Тобто відбудеться IV Всесвітній форум українців аж із третьої спроби. Попередні форуми ніколи не зривалися, така ситуація склалася вперше. Ми довго готувалися до цього зібрання.

— *Чи багато учасників планує відвідати форум?*

— Маю сказати, що на IV Всесвітній форум українців прийдуть делегації з усіх континентів, це близько 1700 делегатів і гостей, але зараз у нас ще є нові заяви й, можливо, кількість учасників зросте до 2000.

— *Які завдання ставить перед собою IV Всесвітній форум українців?*

— Форум буде вирішувати питання пов'язані з утвердженням українського громадянського суспільства. Громада — обов'язкова ознака демократії. Якщо ми хочемо будувати демократичне суспільство, то без громадської діяльності це просто не можливо. Роль громади в розбудові держави, роль громади у формуванні державного управління — показник такої демократичності. Тому при підготовці до цього форуму ми вирішили зайнятися дослідженням українських громад, які знаходяться поза межами України. Не досліджувати США чи Канаду, з якими ми добре ознайомлені, про них уже є солідна література, а з тими громадами, що опинилися десь там у Росії і про них ми, по суті, нічого не знаємо. Тому було прийняте рішення провести протягом двох із половиною років дослідження українських громад Російської Федерації. Перші такі спроби були зроблені на українсько-російському прикордонні, те, що раніше називалося Слобідською Україною — Білгород, Курськ. Потім ми взяли за громади Татарстану та Кубані. Власне ці матеріали лягли в основу низки наших статей, які розповідали читачам України про тих, хто мешкає поза межами нашої Батьківщини, що це за люди, як вони живуть, які мають організації.

Згодом я вирішив зробити ще одне дослідження — від Камчатки до Владивостока. Уявляєте, десять-одинадцять тисяч кілометрів від Києва, а там живуть наші земляки! Матеріали ці були дуже цікаві, оскільки в цих краях представники

української влади, культурні та мистецькі діячі за роки Незалежності жодного разу не з'являлися. Коли я виступав у Хабаровську, то люди мені скаржилися: “В нас уже понад десять років нікого з України не було!” Вони були нам невимовно раді.

— *Ви самостійно зреалізували цей проект?*

— У цих поїздках я був, звісно, не сам, ми зібрали цілий колектив. Серед нас були і дві бандуристки. Тобто ми не лише мали зустріч із

тійно отримували від них листи та телеграми. Відбулося зовнішньопатріотичне єднання Київ—Далекий Схід.

Після смерті А. Кріля робота трохи притихла, але все одно продовжується. Наше завдання полягає в тому, що б наші громади в Росії жили таким же культурним життям, як російські в Україні. Так, ми маємо в Україні кількомільйонну російську меншину, але та меншина має свої школи, газети, культурні центри, доступ до книжкової та

“Ну, козаки, чи ще варто пояснювати, що таке бандура?” Вони закричали: “Нет!” Бачите, яка сила народного мистецтва, коли воно вторгається в життя тих, які за певних обставин уже відходять від національних коренів... Тому треба все зробити для того, щоб наша культура та мистецтво доходило до нашої діаспори. Я сподіваюся, що та програма уряду, яка розроблена на період 2005—2010 рр., охопить таку роботу з українським закордонням, щоб ці громади в Росії від-

— “Як вплине?” — це вже прогнозування, а ми можемо говорити лише про те, як ми хочемо, щоб він вплинув. Наше завдання — консолідація українських громад і всієї діаспори з Україною. Це розробка спільних проектів, участь у підприємницькій діяльності, у науковій діяльності. Я надіюся на те, що як у США був створений спеціальний інститут, який займався підготовкою 10-томної “Енциклопедії українства”, нині широковідомої, так колись і в Росії наші громади матимуть свої кафедри в університетах, свої інститути, свої видавництва. Щоб ми консолідувалися на багатьох рівнях — науковому, мистецькому, спортивному, економічному тощо. Я сподіваюся, що українські культурні, спортивні, відпочинкові центри прийматимуть у себе і дітей, і молодь з українських громад закордону. І в такий спосіб ми збережемо українську діаспору від денационалізації.

— *А може, вже прийшов час зберегти й українську націю від денационалізації та зросійщення? Як нам простояти цій згубі?*

— Так, протягом останніх років ми бачимо потужну хвилю зросійщення серед громадян України. Це сумно-унікальне явище. На території української держави, де є українська влада, за 15 років не зроблено нічого, щоб відродити українську націю. Наше завдання полягає в тому, щоб ці зрусіфіковані батьки пригадали своє коріння та вже їхні діти могли жити інакше. Для цього слід відродити українське шкільництво, більше того, відродити українські садки та ясла.

Я постійно наполягаю на тому, щоб у селах ми мали дитячі садки, хоча б на канікулах, щоб ми мали де виховувати дітей в українському дусі. Я сам колись у 1935—36 р. був у такому українському садочку, який проводили дівчата-гімназистки. Вони нас учили любові до України. Я то добре пам'ятаю. І коли мене потім запитували, коли я став свідомим українцем, я завжди відповідав: “У 1936 році”. Отже, це наше перше завдання — відродження українських садочків у кожній селі та місті, й у такий спосіб відродити свідомість національну в тих дітей, які тільки народжуються. А далі нам потрібна українізація наших вищих навчальних закладів. То є диво, щоб в українській державі була русифікована майже вся вища школа, за незначними винятками, як Києво-Могилянська академія та ще кілька закладів. Ми можемо відродити українську націю тільки через молодь і виховання у майбутнього покоління національної гідності та гордості. Ще раз наголошую: садочки, шкільництво, вища школа — і, я певен, за якийсь десяток років ми станемо такою нацією, як воно й має бути. У нас багато історичних прикладів, на яких ми можемо вчитися гідності. Згадаймо війну Богдана Хмельницького — нація кілька років воювала, але при тому й утверджувала себе. Ми й досі відчуваємо резонанс тієї боротьби. Навіть революція 1917 року не була настільки масовою. Ще один не зовсім досліджений і усвідомлений феномен — понад десятилітня боротьба УПА. Наше велике завдання — визнання цієї героїської боротьби на державному рівні. І певен, воно стане — саме під тиском молоді та громади. Діяльність УПА є важливим символом нескореності, прикладом того, як відчайдушно боролася Україна за свою незалежність. Ми маємо переконати людей у тому, що українцям потрібна саме українська Україна.

● Спілкувалася
Зоя ЖУК

МИХАЙЛО ГОРИНЬ: «НАШ ФОРУМ – ПОКАЗНИК ДЕМОКРАТИЧНОСТІ СУСПІЛЬСТВА»

18 серпня у Києві розпочне роботу IV Всесвітній форум українців. Із цієї нагоди ми зустрілися з Михайлом ГОРИНЕМ, головою Української Координаційної Ради — провідного організатора з'їзду світового українства, й попросили розповісти про майбутню непересічну подію в житті України.

громадою, а й давали концерти. А коли зустрічалися з представниками влади, то обов'язково ставили запитання та вимоги: “А чому в Хабаровську чи Владивостоці немає жодної української школи, у той час як в Україні понад півтори тисячі шкіл із російською мовою викладання? Ми даємо вам школи в такій кількості, а ви нам нічого”. Вони відповідали тим, що наші українці не хочуть відкривати школи. Я зауважував тоді, що слово “хочуть” в умовах, коли люди були заслани сюди силоміць, якесь недоречне. Коли в Іркутську мешкає кілька сотень жінок, партизанок УПА, які відбули двадцять років покарання, а потім замість того, щоб повернутися додому, були вивезені на Далекий Схід, і вони все одно зберегли українську мову, але тут не мають змоги навчити їй своїх дітей і онуків...

— *А чи ставалося у вашій поїздки щось настільки радісне, що хоч трохи скрашувало ті прикрі відкриття?*

— Коли є щось позитивне, то воно трапляється дуже несподівано. У Владивостоці ми зустріли незвичайний хор. Він нараховував приблизно сотню учасників, а кожний з них — близько вісімдесяти років. Це оті колишні партизанки УПА, про яких я вже згадував. І керівником цього хору був Анатолій Кріль, непересічна людина й цікавий поет; він близький друг Авдієвського, лауреата Шевченківської премії та Героя України. Наші зустрічі з ними — це було щось неймовірне...

— *Чи зможуть українські слухачі коли-небудь почути цей хор, зокрема й на фестивалі “Український спів у світі”?* (На це запитання п. М. Горинь сумно посміхнувся).

— Тоді, на нашому зібранні, Анатолій Кріль сказав: “А я хочу побудувати тут церкву Київського патріархату!” Я тоді дуже занепокоївся та й кажу йому: “А чи влада дасть згоду на такі речі?” Він: “Я вже про все домовився”. Я зауважив: “Але ж під Москвою уже були спроби побудувати українську церкву й це закінчилося тим, що все розгромили”. Він запевнив мене, що все буде добре. То був кінець 2003 р. А в квітні 2004 р. я отримав телефонограму про те, що “сьогодні ввечері А. Кріль повертався додому з репетиції хору та по дорозі був замордований”. Бачите, як все склалося...

Але загалом усі наші поїздки дуже піднесли дух українців, підтримали наші громади. І коли була Помаранчева революція, ми пос-

телевізійної продукції... Так, Росія дає своїм культурним центрам солідну матеріальну підтримку. Але ж і українська держава зі свого бюджету фінансує російські загальноосвітні школи! Тобто російська спільнота в Україні почувається в десятки разів краще, ніж наші земляки в Росії. Ми прагнемо того, щоб умови зрівнялися. Тільки таким чином ми можемо говорити про утвердження світового українства. Я надіюся на те, що новий уряд зверне на це увагу й зробить усе можливе, щоб допомогти українським громадам жити повноцінним культурним і освітнім життям.

Хочу вам розказати ще один епізод. Коли у владивостоцькому університеті відбувалася наша зустріч зі студентами, то я, виступаючи, говорив із ними українською. Наостанок я сказав: “...А зараз виступлять наші бандуристи. Чи все вам було зрозуміло у моєму виступі? Чи є якісь запитання до мене?” Один хлопчина підіймає руку та питає: “Скажіть, пожалуйста, а що таке “бандуристи”?” Я здивувався, виявляється, там уже й поняття таке “бандуристи” зникло, невже вони забули про українську бандуру? Я кажу: “Я допускаю, що ви вже можете не знати, що таке бандура та хто такі бандуристи, тож підготував про це матеріал. Але давайте ви спочатку прослухаєте концерт, а потім ми продовжимо нашу розмову”. Відбувся концерт. Проте дівчата співали не сорок п'ять хвилин, як було заплановано, а понад півтори години — студенти не хотіли їх відпускати. Врешті, коли концерт закінчився, я запитав:

чували свій зв'язок із Україною і зберігали себе як етнос.

— *Наскільки потрібні форуми українців і чи проводитимуться вони в майбутньому? Чи ефективні такі з'їзди?*

— Кожен форум — це підсумок кількарічної роботи. До нас з'їжджаються представники українських громад з усього світу й діляться тим, що вони за цей час зробили. І зі свого боку — вислуховують усе те, що говорять представники української влади та члени українських громад в Україні. У нас на форумі виступить Президент, урядові представники... Це буде спільний обмін думками, в результаті якого ми будемо приймати певні рішення. Крім великого пленарного засідання працюватимуть різні секції, потім увесь напрацьований матеріал зберемо до купи й підготуємо низку ухвал. Це буде солідний науковий твір про те, як зійшлися разом українці й до якої злагоди вони дійшли: як має розвиватися співпраця України та діаспори на найближчі п'ять років.

— *То чи буде V Всесвітній форум українців, VI Всесвітній форум українців?*

— Я знаю, що Президент своїм указом дав доручення — і при Міністерстві закордонних справ буде утворено окреме управління, яке займатиметься організацією та проведенням форумів українців у майбутньому. Тобто і державні структури, і громадські організації разом робимо одну справу.

— *Як, на вашу думку, вплине IV Всесвітній форум українців на життя українських громад?*

“Можна творити поезію високого патріотизму, ні разу не вживши слів — батьківщина або вітчизна; можна проінняти творчість палкою любов’ю до України, ні разу не вживши слова Україна; можна писати й пристрасні любовні поезії, не вживши слів любов чи кохання. Бо поезія — не називає, а пориває. Цього не знає більшість наших молодих і літніх претендентів на звання поета. Це добре знала Олена Теліга”. Так Гр. Шевчук (Юрій Шерех) сказав про мужню і красиву жінку, яка обрала шлях звитяги й боротьби і йшла ним до кінця неохитно, поклавши життя на вівтар боротьби за українську державність. Цю високу офіру здійснив і її вірний друг і чоловік Михайло Теліга.

У розвії української духовності є приклади, коли подружні пари спільно йшли по шляху формування й утвердження національної самосвідомості: Пантелеймон Куліш і Ганна Барвінок, Олена Пчілка і Петро Косач, Олександр та Софія Русови і багато інших. Окрім спільного подружнього життя, виховання дітей, їх об’єднували високі громадські та політичні ідеали. Михайло та Олена Теліги — з цього числа українських патріотів.

Олена Шовгенова і Михайло Теліга познайомилися в еміграції, куди їх закинула доля після довгих поневірянь. Під час визвольних змагань родина Шовгенових переїздить до Києва, де батько Олени веде активну політичну діяльність — він член уряду УНР. А згодом — прощання з Києвом, який для Олени став рідним і святим, і трагічний “ісход” — еміграція.

У Празі Олена закінчує матуральні курси і 1925 року вступає на історико-філологічний факультет Українського високого педагогічного інституту імені Михайла Драгоманова. Там, у Празі, відбулося її знайомство з Олексом Стефановичем, Олегом Кандибою (Ольжичем), Галею Мазуренко, Оксаною Лятуриною. В Подєбрадах, куди часто приїздила до батька, ректора Української Господарчої академії, познайомилася з Євгеном Маланюком, Юрієм Дараганом, Леонідом Мосендзом. Трохи пізніше усі вони стануть єдиною творчою спільнотою, яка увійде у світову культуру під назвою “празька поетична школа”.

Узимку 1924 року у Студентському домі у Празі “Видавництво Української Молоді” влаштувало вечір, активну участь у підготовці якого брала енергійна й непосидюща 18-річна Олена. Українська громада підготувала концерт, і на ньому з величезним успіхом виступав бандурист Михайло Теліга. Згодом зібрані кошти пішли на видання збірки талановитої поетки Галі Мазуренко — колишнього вояка армії УНР, нагородженої у роки визвольних змагань за відвагу найвищою відзнакою — орденом “Залізний хрест”.

До цього часу Олена Шовгенова — мила, екзальтована, жвава дівчина, яка спілкується переважно зі своїми ровесниками-емігрантами, здебільшого з російською “золотою молоддю”, бере участь у молодіжних вечорах, живе безтурботним життям. У недалекому минулому — “північна Пальміра” — Петербург, у якому пройшли дитинство та юність, закоханість у поезію “срібного віку”: Ахматової, Блока, Гумільова, Мандельштама... І хрещена мати Зінаїда Гіппіус — неабияка поетеса. Російськомовне оточення і у Празі, і вдома, де батьки з синами й донькою, а ті між собою, розмовляли виключно російською. І якесь, на перший погляд, ніби віддалене ставлення до українства, хоча й не цуралася його, отого українського, бо колишніх вояків армії УНР та членів їхніх родин у Чехо-Словаччині було понад 30 тисяч. Завдяки президентові держави Томашеві Масарику вигнанці української землі отримали тут не лише політичний притулок, а й можливість отримати українську освіту (прецедент небувалый!), тож крім українських гімназій тут були створені Український вільний університет, філософію в якому студіювали Олекса Стефанович, Олег Ольжич, Іван Колос, Андрій Гарасевич та інші представники “празької школи”; Український високий педагогічний інститут імені Михайла Драгоманова, в якому викладала, зокрема, Софія Русова, і її блискучі лекції з педагогі-

ки слухали Юрій Дараган, Олена Теліга, Галля Мазуренко; Українська Господарська Академія в Подєбрадах, яку закінчили Євген Маланюк та Леонід Мосендз; Українська студія пластичного мистецтва у Празі, де мистецтву малярства й скульптури вчилися Галля Мазуренко й Оксана Лятурина.

Олена Теліга поки що зайнята своїми безжурними дівочими справами. Але якось трапився випадок, який буквально поведе життя дівчини іншою колією. У Народному домі на Виноградах (один із районів Праги — Т.А.) добродійний комітет російських монархістів влаштував бал. Оточена кавалерами, Олена танцювала і розважалася. І

ЖИТТЯ, ЯК СПАЛАХ

раптом серед її упадальників розпочалася розмова, яка вдарила дівчину у саме серце, — йшлося про українську мову як мову “собачу” із глузливими знущаннями і прикладами. “Ви хами! — скрикнула Олена. — Це моя мова! Мова мого батька і матері. І я вас більше знати не хочу!”

І стався поворот долі. Саме тоді вона, доля, і зводить її з Василем Куриленком, Леонідом Мосендзом, які допомагатимуть дівчині насамперед вивчати українську літературну мову, якої до цього не знала. А згодом і з Михайлом Телігою, який дуже багато зробить для того, щоб Олена відчула себе гідною частинкою великого українського народу.

А Михайло мав що розповісти дівчині. Родом із Кубані, молодий козак рано визначився як національно свідомою особистістю. 15-річним хлопцем, курсантом військово-фельдшерської школи, він випадково зустрівся у Катеринодарі з кобзарем — і його серце назавжди прикипіло до бандури. “Отже, — писав Михайло, — все почалося з бандури: чари її мене не поминули... — вхопили мене і повели тією стежкою, на кінці якої я бачу щастя свого народу”. Тоді він починає активно займатися самоосвітою, вивчає українську історію, історію козацтва. У роки визвольних змагань він у вирі політичних подій, працює у Кубанській Національній Раді. Коли на Кубані розпочинаються репресії, Михайло перебирається на Україну, вступає на службу до Армії УНР, стає ад’ютантом головнокомандувача Симона Петлюри. А потім — трагічний відступ армії, кілька років таборів інтернованих, і нарешті — Чехо-Словаччина. Михайло стає студентом УГА в Подєбрадах, учиться на інженера-лісівника, активно займається громадською і політичною роботою, виступає на концертах, де під супровід бандури співає українські думи та пісні. І ось зустріч із Оленою, його єдиною світлою любов’ю і щастям.

1999 року Київське видавництво ім. Олени Теліги випустило збірник “О краю мій...” (упорядник Надія Миронець), у якому, крім творів Олени Теліги, спогадів

про неї, опубліковані і її листи до тоді ще нареченого Михайла. Їх варто прочитати, хоча адресовані вони лише йому, коханому. У цих листах Олена висловлює свій ідеал родинних стосунків. Вона пише: “Тільки така любов гарна, як у нас, коли вона не “каторга єгипетська”, не обов’язок, а світле, радісне, вільне щастя! Любов неможлива без повного цілком довір’я. А я Вам вірю безмежно! Тільки будьте завжди щирим, я знаю, що я для Вас — єдина!” Це написано в 1925 році, Олені — 19, Михайлові — 25. Вони закохані і щасливі. Їх кружляє танок життя, такий же гарний, як і той “Козачок”, який вони танцювали удвох як учасники танцювального гурту. Зоя Равич-Маланюк згадувала: “Оцеї спільний “Козачок” молодій, стрункої пари був видовищем, що його так легко не можна забути”. Певно, тоді й склалися такі рядки:

*Кожен крок — сліпуча блискавиця,
А душа — польовий, буйний вітер,
Розгортаються уста і лиця
Неспокійним пурпуровим квітом.
Не піймаєш: я — вогонь, я — вихор!
А вони спиняться не зникли!
Але раптом... усміхнувся тихо
І в очах моїх заграє виклик...
А душа, розбещеністю п’яна,
Вип’є туги золоту отруту.
О злови мене, злови, коханий,
Я так хочу біля тебе бути!
Бачиш, стіни зникли, мов примари,
Трави лізуть нам під закаблуки,
А над нами — розсвітлює хмари,
Перед нами — зеленіють луки!
Тільки зловши — радісно і в’юрко
Закручу тебе первинним рухом,
А з оркестри бризне поцілунків
Весняна, бурхлива завірюха!*

ДО 100-РІЧЧЯ ОЛЕНИ ТЕЛІГИ

Незабаром вони поберуться, щоб уже не розлучитися навіки. Вінчатимуться молоді 1 серпня 1926 року при храмі Святого Миколая у Подєбрадах. Свідками на весіллі були старший брат Олени Андрій Шовгенів і студент Петро Петренко.

Коли перед молодими стане вибір: гроші на життя попервах чи весілля, Олена обере гучне весілля. І хоча скоро настане матеріальна скрута — від лейкемії помере мати Олени, батько одружиться з жінкою, з якою у пасербиці стосунки не складуться, і він перестане матеріально допомагати студентському подружжю, — вона про свій вибір не шкодуватиме.

У червні 1929 року закінчується навчання Михайла в академії у Подєбрадах, де він спілкується зі студентами цього закладу Євгеном Маланюком, Леонідом Мосендзом, Миколою Сціборським та іншими майбутніми видатними діячами української культури та політики. На цей час Олена уже знала поетку, активна політична діячка — чинний член ОУН, вона пробіє себе у публіцистиці. Її оточення — українська емігрантська молодь, її друзі й однодумці.

Переїзд подружжя після закінчення Михайлом академії до Польщі не припинив активного громадського життя Олени й Михайла. Тут, у Варшаві, вони беруть участь у студентських організаціях, стають членами Української Студентської Громади, корпорації “Запорожжя”, знайомляться з Дмитром Донцовим. Олена починає співпрацювати з Є. Маланюком та Ю. Липою, які видавали часопис “Ми”. Але Михайло мусить переїхати на роботу в село — матеріальна скрута. Випадкові заробітки не дають статків, хоча інколи Олена, яка вміла вишукано носити одяг, підробляє манекенницею.

У селі, куди на ціле літо приїздила до чоловіка, вона вражена бездуховністю обмежених пань, в оточенні яких мусить перебувати, бо вони — дружини начальників Михайла. Бідність пригломшує, у них інколи немає й кусня хліба, ні в що одягнутися, у селі немає лікаря, елементарних зручностей — усе дратує і пригнічує. Михайло

страждає від того, що не може дати коханій хоча б елементарного. Але Олена не думає про себе — усі її думки про чоловіка, якого вона намагається хоч якось морально підтримати. У листах до близької подруги Наталі Лівницької-Холодної вона виливає душу, турбуючись про чоловіка. Єдина втіха — читання і листування. І — поезія.

Про Олену Телігу як поетку громадянського звучання написано чи не найбільше. Але то не вся Олена. Укладачі антології української поезії на Заході Богдан Бойчук та Богдан Рубчак зазначають, що “у творчості Олени Теліги (можливо, більше, ніж у будь-якої іншої української поетеси) помітна справжня прекрасна жіночність”. Про цю особливість її творчості можна судити хоча б з цієї поезії, в якій ліричне жіноче начало — передовсім:

*Розцвітають кущі ясеню —
Грає сонце в височині.
Чи зустріну, чи не зустріну?
Чи побачу тебе, чи ні?
І куди б скерувати кроки,
Щоб тебе я могла знайти?
Тільки бачу — іде високий,
Привидляюсь, чи то ж не ти?
І не вітряно, і не хмарно —
Все заповнить весняний сміх!
Цілий день я проброджу марно,
Не зустрівши очей твоїх.
Та зате серед ночі, любий,
В весняному мойому сні
Поцілуєш мої губи
І щось тихо шепнеш мені...*

Проте вона ніколи не була “альбомною” поеткою. О. Теліга вже чітко визначилася й у своїх політичних поглядах, і в мистецьких уподобаннях, і в розумінні взаємин між чоловіком і жінкою як рівноправних активних особистостей, де жінці належить не остання роль. Станіслав Гординський писав: “У неї було якесь велике відчуття жіночої величності, якоїсь емансипації, що вселюдно формувала свій власний духовний світ”. У поезії Олени її лірична героїня символізує жінку, яка може бути такою ж відважною, як і борці-мужчини, чоловіки-воїни, і водночас ця лірична героїня — зразок ніжної жіночності:

*Ми ж ваша пристрасть — тиха і ясна,
Де кораблями — ваші збиті крила...
Не Лев, а Діва наш відвічний знак,
Не гнів, а ніжність наша вічна сила.
“Відповідь”.*

Цій проблемі стосунків чоловіка і жінки присвячено низку її публіцистичних статей: “Якими нас прагнуть?”, “Сліпа вулиця”, “Рецензія на повість І. Вінницької” та ін. Прекрасна жінка, іноді вона ставиться до жіноцтва досить критично. “Жінки старіються найбільше від страху перед старістю, яку бачать у кожній зморшці, в кожному сивому волоссі, і цей страх відбивається на їх обличчі, позбавляючи його ясного виразу. Зрештою, зморшки зникають від масажу, сиве волосся не старить нікого, але вираз жаху залишається...” Олена вважає, що з таких бід і проблем вихід один — “відмолодитися душею, яка дійсно старіється, задихається, коли немає потрібного їй щастя”. А щастя для самої О. Теліги — це любов і спільна мета, у досягненні якої жінка має бути поряд із коханим. Ця її теза висловлена у багатьох публіцистичних і поетичних творах, зокрема у вірші “Мужчинам” (1932):

*Не зірвуться слова, гартовані, як криця,
І у руці перо не зміниться на спис,
Бо ми — лише жінки.*

*У нас душа — криниця,
З якої ви п’єте, — змагайся і кріпись!
І ми їх даємо не у залізній гімні, —
У сріблї ніжних слів, у вірі в вашу міць,
Бо швидко прийде день, і по дорозі димній
Ви зникнете від нас,
моя зграя вільних птиць...
Ще сальви не було, не заревли гармати,
Та ви вже на ногах. І ми в останній раз
Все, що дає життя, іскристе і багате,
Моя медоносний сік, збираємо для вас.
Гойдайте ж кличний дзвін!*

*Крешіть вогонь із кремнів!
Ми ж, радістю життя
вас напоївши щирістю,
Без металевих слів і без зітхань даремних
По ваших же слідах підємо аж на смерть!*

Але Олена могла і сама повести за собою. Коли розпочалася Друга світова війна, було створено Культурну референтуру — підпільну організацію, яка мала на меті активну роботу серед окупованого населення України, піднімаючи національний дух, збуджуючи політичну свідомість українців. Очолив її Олег Ольжич. На той час уже стався розкол в ОУН, яка розділилася на дві організації (“бандерівців” та “мельниківців”, О. Теліга була в останній — *Т.А.*). Як член референтури, вона разом із Уласом Самчуком 14 липня 1941 року виїздить із Кракова, де останні роки вела активну діяльність, очолюючи студентське товариство “Зарево”, випускала літературний альманах “Буде буря!”, до якого включила єдиний свій вірш “Мужчинам”. Потай вони переходять кордон, добираються до Львова, потім до Рівного, але усі її думки — про Київ, який покинула ще 1923 року. Про це вона детально пише у листах Михайлові.

І ось, нарешті, її мрія здійснилася. 22 жовтня 1941 року Олена Теліга прибула до золотоверхого. І одразу ж активна робота у Спілці українських письменників, організація і видання тижневика “Літаври” як додатка до редагованого Іваном Рогачем “Українського слова”, робота в Українській Національній Раді. 29 листопада 1941 року з великими труднощами до Києва добирається Михайло Теліга — і вони вже завжди разом.

Але сподівання на те, що Україна справді стане вільною державою, виявилися марними. Фашисти показали свою істинну суть. 7 грудня заборонено вихід “Літаврів”, редакцію розгромлено. По всій Україні починаються арешти націоналістичного підпілля, у Києві — арешт за арештом. Настала черга спілчан. Увечері 9 лютого 1942 року у холодному окупованому Києві, на вул. Трьохсвятительській, 3, увечері гестапо заарештувало членів Спілки письменників, українських патріотів, які намагалися у цей грозовий час збудити національну свідомість, прагнули зробити усе, щоб Україна стала вільною і незалежною державою. Пізніше їх назвуть “трагічними оптимістами”...

Серед присутніх була елегантна молода жінка, яку заарештували першою. Саме вона очолювала Спілку письменників, була членом редколегії газети “Українське слово”, редагувала журнал “Літаври”. Це Олена Теліга, яку Дмитро Донцов назвав “поеткою Божою милістю”. Напередодні її попередили про можливий арешт, Олег Ольжич як голова Культурної референтури вимагав негайно покинути Київ, на що отримав категоричну відповідь: “Я з Києва вдруге не поїду!..”

Коли один із гестапівців, звернувшись до присутніх, сказав, що не члени Спілки можуть залишити приміщення, один чоловік вийшов із кімнати, але залишився другий, який не був ні письменником, ні членом письменницької спілки. Михайло Теліга...

У камері, де тримали Олену, залишився на стіні напис: “Тут була і звідси іде на смерть Олена Теліга”. І зверху — тризуб.

З боєм зустріли цю звістку друзі Олени.

*Вона загинула, завітчана в словах,
Які весною тільки проростають,
Коли від щастя голова тяжка
І шийку дітям легко смерть ламає.
Її забили, бо вона Поет.*

*Помазаники перші йдуть на жертву.
В тюрмі за стінкою голосить кулемет
За тих живих, що ждуть своєї черги.*

Так писала на смерть Теліги її подруга Галя Мазуренко.

...Достеменно невідомо, коли точно були розстріляні у Бабиному Яру українські патріоти, де могила Олени і Михайла, які зустріли “гарячу смерть — не зимне умирання” разом. Але традиційно 21 лютого відзначається день їхньої пам’яті. І на братську могилу лягають свіжі квіти.

- **Тетяна АНАНЧЕНКО**, заступник голови обласного об’єднання “Просвіта”, член НСЖУ, лауреат Загальнонаціонального конкурсу “Українська мова — мова єднання”, м. Одеса

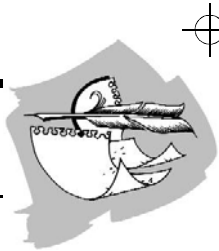

РІДНЕ НАЧАЛО

НЕ ЗАЛИШАТИСЯ БАЙДУЖИМИ

ОСТАННЯ КНИЖКА

КУЛЬТУРА В ПЕРСОНАЛІЯХ

ПОЛЬСЬКИЙ РЕПОРТАЖ

Король Казимір Великий

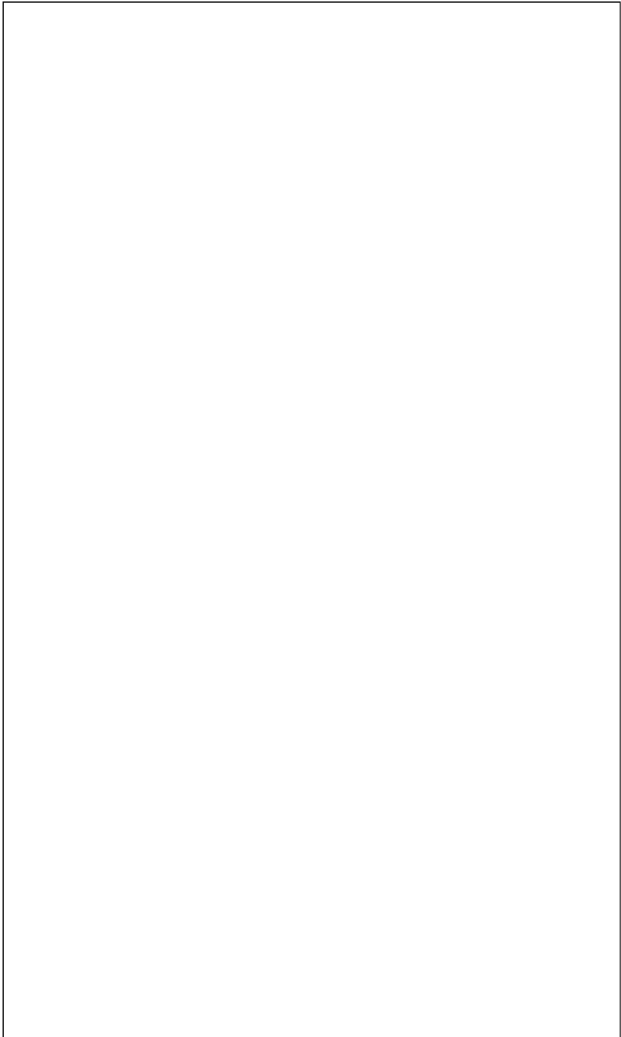
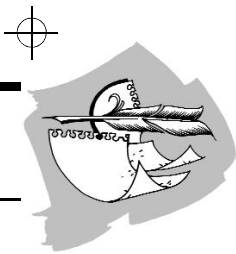
Королева Ядвіґа

Краків. Старе Місто

На вулицях Кракова

Центральна площа Кракова — Ринок Гловний.
Величний Маріїнський костел

Вавель — історичне серце Польщі

•

Якщо скористатися мовою літописця, то слава про Сергія Архипчука пройшла по всій Україні. Його творчий діапазон вражає. Він досвідчений діяч фестивального руху в Україні, керівник та ідеолог колективу поетичного театру “Мушля”, викладач Університету культури й мистецтва. Він уміє ставити оперні й драматичні вистави, фестивальні дійства, концерти, ювілейні свята і церемонії. І це, певно, не від всеїдності, а від творчого азарту й широкого кола уподобань.

У Сергія гарний родовід (він народився 1960 року на хуторі Ганнівка на Рівненщині в сім’ї сільських трударів) і чудова освіта — Дніпропетровське державне театральне училище (актор драматичного театру) і Московський державний інститут театрального мистецтва ім. А. Луначарського (режисер музичного театру).

Сергій Архипчук — лауреат Міжнародного конкурсу режисерів естради (Москва, 1989 р.); “Режисер року” (фестиваль “Нові зірки старого року”, 1994 р.); Вагнерівський стипендіат (Байройт (ФРН), 1997 р.).

Серед розмаїття його постановок “Юланта” П. Чайковського і “Набукко”, “Отелло” Верді (Донецьк), “Мачуха Саманішвілі” Г. Канчелі, (Дніпропетровськ, краща вистава 1987 року), “Пан Коцький” М. Лисенка (Коломия, 1991 р., лауреат I Міжнародного конкурсу ім. М. Лисенка), “Аїда” Верді (Львів), “Пігмаліон” Б. Шоу (Ніжин), шоу-вистави з Гуцульським естрадно-фольклорним театром-студією “Заграва” (головний режисер, гастролі в містах: Вроцлав, Москва, Монреаль, Торонто та інші).

“НАЙБІЛЬШИЙ ПРОКОЛ — ЦЕ РОБОТА, ЩО НЕ ДІЙШЛА ДО ЛЮДЕЙ”

— Сергію, цікаво дізнатися, якою є Ваша режисерська фішка? У чому Ви найбільш потужно почуваетесь?

— Є так звані кордони і береги, які відокремлюють Сергія Архипчука від іншої режисури. Є знакові речі в різних жанрах, — це опери “Аїда” і “Набукко”, рок-фестивалі “Мазепа-фест” і “Тарас Бульба”, фестиваль авторської пісні та співаної поезії “Оберіг”, авторський вечір поета Павла Мовчана тощо, в яких проглядається мій почерк. Як за кісткою можна зрозуміти, що це динозавр, або заєць, або мамонт, чи якась інша істота, так, мабуть, можна сказати, що це я, а не хтось інший.

Для мене найважливішими є національна визначеність, глибинне й чітке усвідомлення того, на якій землі я живу і хто зі мною поруч стверджується. Мені здається, що цей нерозривний зв’язок, жива судинна система відчутна в різних моїх постановках, які зроблені в різних формах і різних жанрах.

Я — дипломований оперний режисер, але завжди готовий до будь-якого іншого матеріалу. Життя привчило мене до того, що треба казати тільки те, що можеш сказати тільки ти, незалежно від матеріалу: чи то мелодрама, дитячий твір, поетична вистава тощо. І цим ти будеш цікавий.

— Чому оперний режисер узився за рок-фестивалі? Це замовлення чи Вами рухає внутрішнє знання жанру?

— Тут інше. Для мене це питання більше культурологічної справедливості, тому що при абсолютно безпардонній, безпеліційній ситуації з окупованим інформаційним простором в Україні, рок і бард-фестивалі були громадянськими вчинками. Наприклад, полтавський “Мазепа-фест” заснований колишнім дисидентом Миколою Кульчинським, мною і музикознавцем Олександром Євтушенком. Для нас ідеологія фестивалю — оприлюднити те, що є сьогодні цікавим у часі, є образом цього часу, формує цей час. Ми ввели на світло ті гурти, які існують, але яких ніби немає.

— Чим Ви пояснюєте змову мовчання навколо них?

— Тим, що відбувалося і сто років тому: національною розмитістю, продажністю, зацикленістю на сусідському городі. Політики, певні мас-медійники, приходячи додому, заглядають у власний холодильник, а не в сусідський, але на інформаційному городі вони порпаються у сусіда, а той тільки радий, бо просуває свою продукцію за наші гроші.

Поруч із нами живуть угорці, австрійці, поляки, німці, словаки, румуни, які мають свою неповторну культуру, а ми відверто зациклені на старшому браті. “Зачаровані на Схід”, — сказав колись Тичина, ці чари досі багатьох надихають, вони дивляться через зачаровані окуляри, і найгірше, що ті окуляри на серці й у голові.

— Якими роботами Ви найбільше пишаєтесь? Чи траплялися провали?

— Мене вельми тішить одна з останніх робіт — “Заповітне” Миколи Вінграновського в поетичному театрі “Мушля”. Ми безу-

ведучі або захворіли, або не вивчили тексту. Сон повторюється у різних варіаціях і чомусь пов’язаний із фестивалем “Тарас Бульба”.

“КОЛИ ТИ НЕ Є, ЦЕ ЗНАЧНО ТЯЖЧЕ, НІЖ КОЛИ ТИ Є”

— У мене складається враження, що Україна потерпає від дефіциту режисерів. Наприклад, більшість провідних театрів очолюють літні режисери, які часто запрошують для постановок молодших колег з інших країн, наприклад, із Росії, Грузії, Італії. Ваша думка з цього приводу?

СЕРГІЙ АРХИПЧУК: «МИСТЕЦТВО СПОЛУЧЕНИХ СУДИН...»

Весна-літо 2006-го року були для відомого режисера-постановника Сергія Архипчука спекотними. Передусім — у творчому сенсі. У травні проходила акція пошани Симона Петлюри “Ця золотом цвяхована блакить”. Потім — 65 роковини Акту проголошення відновлення Української держави в театрі ім. Лесі Українки. У червні втілено новий арт-проект “Купальські Ігрища-200”, який розробили Людмила Бут і Андрій Гончар з “Музею Івана Гончара”.

Фестиваль “Мазепа-фест” (головний режисер Сергій Архипчук)

пинно говоримо про відродження, хоча є речі, котрі вже не можливо реанімувати, а от щодо поетичного театру, традиція якого існувала впродовж багатьох десятиліть, я нутром відчуваю, що цю прогалину треба засівати, і мені здається, те, що ми зробили, дозволяє побачити й наш час, і наші проблеми, і по тому, як глядач реагує на певні моменти, можна зрозуміти чимало про самого глядача.

І найголовніше те, що від Рівного до Донецька, від Полтави до Києва, незалежно від мови і традицій, цей поетичний колаж Вінграновського сприймався людьми, він потрібен, і саме в такій динамічній сценічній формі.

Пишаюся постановкою опери “Аїда” у Львові, пишаюся фестиваліями, які мали своє обличчя, драматургію, сценографію, концепцію, стилістику.

А щодо провалів і проколів... Це ж найкращі наші вчителі! Найбільший прокол — це втрата роботи, коли вона не відбувається взагалі. А відверті провали я забув (сміється).

Хоча... Згадую таке. Ще за радянських часів ми робили дуже трагічне дійство, пов’язане з десятиліттям із дня смерті й сорокаріччям із дня народження Володимира Івасюка. Тоді було дуже багато опору, чимало кадебістів нишкли в залі. Дирекція театру імені Заньковецької дала нам на поміч дещо невірнорозважену жіночку. Вона відкинула завісу в невідповідний момент, коли на сцені не все ще було готове, хтось зопалу побіг тощо. Це був жахливий ляп, особливо з огляду на зміст задуманого. Я б не побажав такого нікому з режисерів.

Найбільші ляпаси — у снах. Мені досі сняться режисерські сні про те, що все зривається: декорації, світло й звук вийшли з ладу,

— Можна узагальнювати й не узагальнювати. Якщо говорити про Національний театр опери та балету імені Шевченка, то там ситуація з режисурою більш ніж кризова. Замість того, щоб вирощувати, підтримувати своїх фахівців, вірити в них, театральні керівники намагаються взагалі обходитися без постійних режисерів, як це донедавна було в Львівській опері, як нині є в Донецьку, в Одесі, схожа сумнівно-непевна ситуація в Харкові, в Дніпропетровську...

Театр — це велика розкіш, і советська ідеологічна машина дбала про своїх монстрів, криголамів-велетнів, якими були оперні театри. Тепер це не справа честі держави і, оскільки змінилася система пріоритетів, і незалежна Україна дає можливість працювати ліктями на власне “я”, на власну кишеню, ситуація така, як ми її бачимо. Ось і все.

А те, що театрами керують літні керівники, то, можливо, річ не у вікові, а в таланті, якби ці літні керівники були талановитими режисерами...

На жаль, в Україні не створено такої ситуації, коли б система вартісних мистецьких пріоритетів була справді очевидною. Часто недолуге, аматорське пробиває собі дорогу, а професійне, талановите затоптується...

— А чи не на заваді клановість, коли своїх молодих і талановитих відпихають заради чужих?

— Тут знову-таки я далекий від узагальнення, треба говорити конкретно. Те, що найкращий театр України — академічний, орденів слави, дружби народів, трьох орденів Леніна і Клари Цеткін перебуває у Верховній Раді, це очевидно. Причому він двомовний театр, який

до того ж управно використовує ненормативну лексику. Столичні театри імені Лесі Українки, імені Франка, імені Заньковецької, інші провідні драматичні театри України не в змозі змагатися з цим театром. Він багатожанровий, там панує російська трагікомедія, латиноамериканська й індійська мелодрама, італійська комедія, американські бойовики тощо. Український театр, і режисура в тому числі, часто-густо живе не тим життям, яке вирує в приміщеннях цього космополітичного театру. Як легко, наприклад, була затоптана вистава Галини Тельнюк “УБН” (“Український буржуазний націоналізм”) у театрі імені Заньковецької. Можна сперечатися щодо вартості драматургічної, акторської, музичної, але те, що ця вистава була найактуальнішою для мене за всі роки незалежності, — це факт (слава Богу, вона досі йде у Львові). Але дуже легко й швидко кийські псевдознавці від театру, люди в червоних халатах і з великими тесаками її зарубали й затоптали.

— Є думка, що українська драматургія слабка, інакше б п’єси наших авторів ставилися по всьому світові.

— Не треба робити зі “всього світу” супераргумент. Колись Катерина II дала добрячий “сармак” французьким літераторам, щоб вони писали про Московію, а інший російський можновладець дав гроші, щоб утвердити назву Росія, а не Московія. Це все можна купити і зробити. У світі підробних цінностей, імітації коштовностей не так уже важко роздути бульку на весь світ.

Із другого боку, згадаймо, як п’єси Коломійця, Корнійчука, Лєвади, Канівця йшли в театрах по всьому СРСР — це була ідеологія. А те, що зараз відбувається, — теж багато в чому ідеологія: дехто не хоче визнати український театр.

— Сергію, Вас часто можна побачити у філармонії, на виставках художників, на книжкових ярмарках, в опері, в драматичних театрах тощо. Це від всеїдності, чи відбувається акумуляція певних ідей?

— До всеїдності далеко, я б значно більше хотів бачити, ніж можу, до того ж баланую між навалюю інформації і внутрішніми табу, щоб не переїсти тієї інформації.

Під час навчання в ДІТІС однією з “технологій” було ведення щоденника вражень. І коли мій художній керівник курсу побачив, що один день я в цирку, другий — на концерті італійського співака Джанні Моранді, третій — у Дюссельдорфській опері, четвертий — у драматичному театрі Марселя Марішала, далі — на камерній виставі, на джаз-фестивалі, він сказав: “Я не можу зрозуміти, де ти, а де не ти”. А потім промовив: “А-а, вибач, скільки тобі років? Вісімнадцять?”

Тепер мені далеко не вісімнадцять, але намагання відчувати різні мистецтва не згасає, бо вони щільно поєднані з життям. Це як закон сполучених судин. Якщо одну судину підняти, то рівень рідини в іншій обов’язково зреагує. Рок-фестивалі цікаві не тільки як стихія, а як частина життя мого народу, молоді, виникає намагання зрозуміти й підкласти своє вміння, досвід, і не тільки тому, що є біла пляма у висвітленні цього явища, а й тому, що йти незнаними шляхами цікавіше. Ось, наприклад, Андрій Жолдак, вельми яскравий режисер, і той, хто піде його шляхом, буде приречений повторювати. Є люди, які постійно щось повторюють. Для мене цікаво йти своїм шляхом. Є така французька приказка: “Я п’ю з маленької чарочки, але зі своєї”. Я не знаю розмірів моєї чарки, але мені є що сказати і як сказати, і це може бути почуто.

Для того, щоб побачити всі хити, відкриття, нахили і ракурси режисера або актора, для цього не треба в нього брати інтерв’ю, треба, щоб відкрилася завіса, і ви почали всотувати дійство. Справжнє мистецтво — найбільша винагорода, найбільший гонорар для митця, це той трунок, який не зрівняється з жодними алкогольними напоями і допингами.

— А що таке режисура?

— Режисура — це культура. Коли її немає, це відчувають усі. А коли є (режисуру можна не помітити), всі подумують, що це так природно: людина вихована, все злагоджено працює. Я люблю вислів О. Довженка, де йдеться про його мрію поставити такий фільм, щоб у глядача було враження, що сценарист не писав сценарію, режисер не керував знімальним процесом, оператор — камерою, актори не вчили ролей. А все вийшло ніби само по собі, як яблуко, котре росло, дозріло, пригрілося на сонечку і впало.

Спілкувався
Володимир КОСКІН

ВУЗЛИКИ НА ПАМ'ЯТЬ

“Я БУВ ЧЛЕНОМ КПЗУ...”

“Територія, де я проживав (с. Пасіка Грубешівського уїзду Люблянського воєводства), була зайнята німцями, коли ж почала на польські війська наступати Червона армія, німці в цей час відступили. ...Вже коли встановлювався державний кордон СРСР, місцевому цивільному населенню, яке брало участь у сільських комітетах і сприяло Червоній армії, запропонували виїздити в її тил. У жовтні 1939 нас, біженців, повантажили в залізничні вагони, і ми попрямували в Україну. 10 листопада наша сім'я (йдеться про Йосипа Лукасюка, його дружину Ніну та сестру Марію, синів Антона і Анатолія, старенька мати та трирічна донька Лукасюків залишилися у рідному селі) прибула в радгосп Рози Люксембург, що в Бобринецькому районі”.

Дуже схожа історія прибуття у наші краї і родини Полюхів: “Коли під час військових дій польську армію розбили і вона втекла, у нас виявилось безвладдя, по селу ходили різні банди, грабували населення. Їх ніхто не переслідував. Нам стало відомо, що недалеко (йдеться про с. Мачте того ж Грубешівського уїзду) перебувають частини Червоній армії, громада вирішила послати туди делегата, аби отримати допомогу для наведення у селі елементарного порядку. Делегат Антон Копач, повернувшись, сказав, що треба організовувати місцевий комітет, збирати зброю, боротися з бандами. Після цього ми, організувавшись, обеззброїли кілька банд, Червона армія всіляко нам сприяла. Тоді із села в СРСР виїхало більше 50 сімей, з них десять — у радгосп Рози Люксембург”. Із великої родини Полюхів багато хто лишився у Західній Україні, але крім нього ще дві сестри з чоловіками теж виїхали до СРСР.

Не можна сказати, що Лукасюкам і Полюхам так уже сутужно жилося за старого ладу. Йосип вів своє господарство, мав шість десятин землі, дві коняки, корову, телицю, хату, сарай. Але при цьому, очевидно, був небайдужий до соціалістичних ідей, бо ще 1931 року (розповідав під слідством) його односельці, як виявилось, члени КПЗУ Йосип Грицюк, Леонтій Мазниця та Володимир Марамоні часто зверталися до нього, аби він допомагав їм у партійній роботі (цікаво, чи жалкував про те?). За дорученням Грицюка 1932 року сім днів переховував у себе працівника окружного партії. Якось у його оселі проводили парт-

ВОЗЗ’ЄДНАННЯ. БОБРИНЕЦЬКИЙ ВАРІАНТ

Про золотий вересень 1939 сказано й написано чимало. Тоталітарна система, опанувавши Західну Україну, відразу ж почала підганяти її під свій копил: нищила тисячі людей, цілими селами виселяючи їх до Сибіру, розстрілюючи інтелігенцію, не один рік борячись із УПА, доки так-сяк пристосувала вільнолюбних західняків до себе. У тих краях теж було чимало таких, які беззастережно вірили комуністичній ідеї, всіляко намагалися допомагати Червоній армії, добровільно переселялися у тодішню Радянську Україну. Але й вони, трохи поживши у соціалістичній дійсності, часом виявлялися “ворогами”, — комуністична система не могла сприйняти їхні життєві мірки, розуміння суспільних тосунків, урешті, наявність елементарної людської гідності.

Серед таких переселенців до Бобринецького району опинилися і двоє теслів — Йосип Лукасюк та Олександр Полюх.

збори. Але офіційним членом КПЗУ, хоча й стверджував це, Лукасюк не був, мабуть, просто співчуваючим. Пізніше, як і Олександр Полюх, став членом місцевого комітету. Але ж у Західній Україні вони тоді створювалися швидше не з ідейних міркувань, а для наведення елементарного порядку. До речі, те, що Олександра обрали членом такого комітету, цілком логічно, адже він свого часу три роки був сільським старостою. Жив також небідно — мав хату, два сараї, чотири десятини землі, троє корів, свиней, гусей, курей.

ХТО Ж ЗНАВ, ЩО СОЦІАЛІЗМ — ЦЕ ЗЛИДНІ?

“Спочатку ми працювали, як належить, — пояснюватиме слідчому Йосип Лукасюк, — а потім вирішили виїхати, бо адміністрація радгоспу не створила для нас, переселенців, жодних умов для життя і праці. Більше того, мали місцеві факти просто нелюдського ставлення до нас. Я зі своєю родиною і Ядилюк Микола зі своєю (всього 12 осіб) розміщались в одній квартирі, неблагоустроєній, холодній, звідки зимою доводилося сніг виносити. Моя дружина була на останньому місяці вагітності і мала народжувати. Коли їй стало зовсім погано, я поїб до директора радгоспу, аби допоміг відправити її в лікарню. Однак автомашини він не дав, дозволив узяти коней. Дружина народила в дорозі, і дитина померла. Інша дитина у мене хвора — гостре малокрів'я. Я не раз просив директора радгоспу виписати нам за готівку якихось жирів, але він відмовив. Топлива абсолютно не було, навіть соломи, аби набити матра-

Фото О. Литвиненка

ци, ніде було взяти. Попросив директора залізну пичку — немає, коней, аби підвезти глини та хоч трохи поремонтувати те приміщення, — не дає”.

Не можна сказати, що приїжджі не знали, що таке злидні. Очевидно, і в їхніх краях бідних людей було доволі, але щоб людина не могла розпорядитися заробленим, своїм власним, придбати те, що життєво необхідне — це було їм незрозуміло. Як і те, що заробітну плату не видавали вчасно. Про це на слідстві говоритиме Олександр Полюх: “Я зарплати не отримав ще за грудень 39-го. А наші гроші, які ми мали в польських злотих, можна було обмінити у Держбанку, але для цього треба було поїхати у Кіровоград, а директор радгоспу не дозволяв доти, доки обмін не припинився, і наші гроші пропали. Топлива не було — за весь час я зміг придбати тільки чотири відра вугілля, доводилося

після роботи розгрібати сніг і діставати бур'ян, щоб хоч трохи протопити. Житло холодне, їсти нічого. Найближчий базар у Бобринці, це 12—15 кілометрів від радгоспу”.

Але були й такі, хто вважав: переселенці із Західної казяться з жиру. Їх, мовляв, прийняли, як належить, забезпечили, три дні годували безплатно, дали житло, меблі, а вони... Місцеві мешканці свідчать, що сім'я Лукасюків, продавши двох своїх коней, жила добре — мали перини, подушки, ковдри, постільну білизну. Ймовірно, що так воно і було. Але наявність цих елементарних речей, які для будь-якого європейця не були ознакою достатку, для наших земляків-степовиків, тодішніх будівників соціалізму, забитих і пригнічених, пограбованих і опущених несамовитою більшовицькою владою на саме дно людського виживання, здавалася розкішшю...

ської гідності і люмпенської свідомості та передаванні останньої у спадок наступним поколінням, а також її вплив на формування суспільства, його внутрішньої культури, конфліктності, протиріч майбутніх нерівностей. Але, мабуть, Бог вирішив, що українці настільки сильні, що зможуть і це пережити, перемолоти, подолати...

Більшість свідків у справі Лукасюка і Полюха підкреслювали, що вони, оцінивши наші чорноземи, дуже хотіли, аби їм дали по кільканадцять десятин. Але таке в Радянському Союзі було неможливо, тому вони, мовляв, і казали, що життя в СРСР гірше тюрми і що далі так жити не можна, треба повертатися додому.

Як би там не було, але коли в середині січня Йосип отримав листа від свого двоюрідного брата Василя Дудки, такого самого переселенця, працівника станції Хирівка Знамянського району, який повідомляв, що біженців із Західної України відправляють назад, але для цього треба їхати до Києва, чимало людей вирушило пішки до Кіровограда. Там, на вокзалі, зустріли ще кількох братів по нещастю, з якими разом поїхали до столиці. У Києві їм нібито пояснили, що слід повернутися у Кіровоград і через обласну владу отримати дозвіл. У Кіровоградському облвиконкомі вони звернулися до якогось Омельченка, який записав усі прізвища і пообіцяв, що до 1-го лютого їх відправлять. Не дочекавшись цього, десять сімей найняли підводи і поїхали на станцію Долинська, аби вирушити звідти до Києва. До речі, попередили про своє рішення директора радгоспу, здали все надане їм (ліжка, столи), сподівались отримати і розрахунок, але не дочекались. Радянська влада з тими, хто хотів жити інакше, розраховувалася по-своєму. Квитків їм не дали, три дні вони пробули на станції, аж доки Лукасюка і Полюха, очевидно, як призвідників, заарештували.

Звинувачення стандартні — саботаж, антирадянська агітація. Вини своєї вони не визнали, весь час твердили одне: просто хотіли мати для своїх сімей людські умови проживання. Для тодішньої влади це теж було злочином...

● **Світлана ОРЕЛ,**
м. Кіровоград

ПРО-ЧИТАННЯ

Історія України в радянські часи була безликою. З неї викинули імена борців за волю народу, починаючи від гетьманів і закінчуючи “дисидентами”, позначивши їх ярликами “націоналістів”, “сепаратистів”, “ворогів”.

Не вдалося оминати цієї долі й багатьом українським компартійним керівникам. Із 153 членів і кандидатів у члени Політбюро ЦК Комуністичної партії України, 47 були репресовані або доведені до самогубства сталінським режимом, їхні імена були віддані комуністичній анафемі й забуттю. Нині вони, за винятком двох, реабілітовані, їхні імена повернуто історії, незалежно від їхнього місця і ролі в долі українського народу. Поява книги “Політбюро ЦК Компартії України: історія, особи, стосунки (1918—1991)” В. Лозицького, кандидата історичних наук, директора Центрального державного архіву громадських об'єднань України, несе цікаву й корисну інформацію завдяки осмисленню документального історичного матеріалу. Є й галерея персоналій найвищої партійної верхівки Ра-

дянської України, аналізуються рецепти політичної “кухні”, в якій готувалося “вариво”, що ставало сутністю республіканської політики — за цими найважливішими науковими параметрами праця є унікальною, за що дякуємо київському видавництву “Генеза” (2005 р.).

ІСТОРІЯ ЗБАГАЧУЄТЬСЯ

Пізнавальне значення праці полягає й у тому, що багатий документально-фактологічний матеріал дає можливість глибше зрозуміти сутність політики, яку проводив В. Ленін, а потім Й. Сталін щодо України. Особливо актуально звучить сьогодні розкриття автором цілеспрямованої політики Кремля на викорінення в Україні будь-яких “самостійницьких ухилів”, на витравлення самого духу “націоналізму”. Як свідчать наведені в книзі документи, для цього використовувалися різноманітні методи — організаційні й навіть репресивні щодо окремих керівників і всього українського народу. Варто навести хоча б окремі з них. Ось Політбюро ЦК РКП(б)

своєю постановою від 20.03.20 р. розпустило склад ЦК КП(б)У, законно обраний IV конференцією КП(б)У (березень 1920 р.).

Причина? Делегати конференції не підтримали списку членів ЦК КП(б)У, підготовленого й запропонованого Москвою. Вказане рішення Політбюро ЦК РКП(б) невдовзі було проштамповане пленумом ЦК РКП(б). Серед інших організаційних заходів, які розкриває автор, була “допомога” Москви в “зміцненні” української парторганізації. Під приводом цієї “допомоги” вже в травні 1920 р. ЦК РКП(б) направив із Росії в Україну на постійну роботу 674 комуністів. Подібна “допомога” Москви Україні російськими кадрами мала постійний характер, вона здійснювалася до кінця існування КНРС, а її сутність полягала в русифікації України, посиленні впливу російського елементу в Україні.

Як свідчать архівні документи, аналізовані В. Лозицьким, для тис-

ного прив'язання української парт-верхівки, комуністів республіки до есересерівської імперської колісниці, утвердження в суспільстві тотального жаху перед Москвою, Сталін і його поплічники не зупинялися навіть перед масовим терором. Ідеться про штучний голод, органі-

зований Сталіним у 1932—1933 рр., що став справжнім геноцидом проти українського народу.

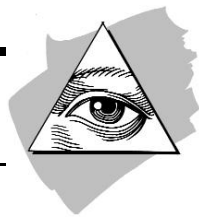
Можна було б зупинитися й на інших подібних аспектах проведення В. Лозицьким наукового дослідження. З них видно, що Ленін, Сталін, верхівка КНРС із самого початку створення КПУ крок за кроком обмежувала, звужувала її внутрішньопартійні права, перетворювала і таки перетворила її на звичайну обласну організацію Російської Федерації. Цей статус КПУ був закріплений і в Статуті КНРС. Як свідчать документи, наведені в книзі, в цьому Москві активно допомагала частина росіян, що були в КПУ, і зрусифіковані українці.

Історичні факти, що аналізує автор, переконливо свідчать: національна політика Кремля щодо України була далеко не “братерською”.

Книга подає науковцям важливий документальний матеріал для заповнення “білих плям” на історичному тлі України, допомагає глибше побачити ту тяжку “національну” й іншу спадщину, яку отримала незалежна Україна, й оцінити масштаби й складність роботи. Вона допомагає зрозуміти “політику зигзагів” в українсько-російських відносинах та їхні справжні причини, розпізнавати сутність демагогії керівників нинішньої КПУ.

Та В. Лозицькому не все вдалося, зокрема хотілося б знайти на сторінках його книги відповідь на питання, чому компартійна верхівка України не стала на бік незалежної України. Автор, по суті, обійшов мовчанням ту негативну роль, яку відіграв В. Щербинський (досить згадати його заподадливе проведення русифікації української освіти, науки тощо). Але вказане не зменшує наукової та інформаційної цінності видання.

● **Олексій ГАВРИЛЮК,**
кандидат історичних наук

СУЧАСНА ШКОЛА

Проект (від лат. *projectus* — кинутий уперед)

ГОСПОДЬ — АВТОР ПЕРШОГО ПРОЕКТУ

Результатом його проекту була Людина. Господь полюбив свій проект і сказав: “Хай будуть благословенні всі проекти, котрі приносять Людині любов і щастя!”

Але диявол дивився на шедевр, створений Господом, інакше. “Ні! — заперечив він. — Кожному проекту Господа я проти-ставлятиму свій, який буде вводити людину у гріх та спокусу, примусить творити зло і в думках, і в діях. І побачимо, що сподобається Людині більше!”

Так усе почалося. Господь учив Людину любові, а диявол ненависті; Господь учив людину творити добро, а диявол — зло; Господь вів Людину до Сонця, а диявол — у пійтму. І не кожна Людина, створена за образом Господа, мала досить сили духу і любові у своєму серці, щоб опиратися злу, яке часто виряджалося в яскравий одяг, обіцяло сите життя та владу, легкий шлях до перемоги, хоч при цьому, як правило, доводилися топтати душі та зносити голови іншим.

І щоб людина могла краще опиратися злу, вирішив Господь роздати людям ремесла, професії і таланти. Адже людину, яка закохана у своє ремесло чи професію, дуже важко спокусити витівками диявола!

Першим Господь вибрав хлібороба, а Людині, що зголосилася бути ним, дав коня, плуга, серпа та торбину із зерном і сказав:

— На цій Землі ти будеш моїм помічником, бо працюю своєю годуватимеш усе живе: і людину, і тварину, і комаху. Нелегка тобі випала доля! Праця твоя буде важкою: і холодні дощі тебе поливатимуть, і сонце палитиме, і суховії сушитимуть. Але коли ти серцем полюбимеш землю, зрошуватимеш її своїм потом та бергтимеш як зіницю ока, то за працю твою каторжну віддячить вона тобі сторицею. І не знатимеш ти і все твоє потомство ні біди, ні голоду, ні холоду! І так буде віднині і довіку!

Так само благословив Господь на працю і коваля, давши йому горно, міхи та молота; потім теслю, муляра та ще багатьох інших людей, котрі обрали собі те чи інше ремесло.

Потім Господь роздав професії, і кожна Людина вибрала собі ту, яка була їй найбільш до вподоби.

Тому, хто обрав собі професію юриста, Господь сказав:

— Ти будеш охоронцем правди на Землі! Для тебе правда має бути понад усе! Май чисту совість і ясний розум, бо дуже часто людська доля буде у твоїх руках! Виправдай невинного, покарай того, хто зумисне вчинив зло, але не сотвори неправди, не спокушайся саявом срібла та злота. Продаси себе за нього — будеш проклятий у віках і ти, і твої нащадки!

І лікарю сказав Господь:

— Я кладу в твою душу любов до людини хворої і немірної, а в голову — знання, що допоможуть тобі лікувати. Може бути, що не завжди і не кожному зможеш допомогти, але до останньої хвилини не полишай людину, очі якої дивляться на тебе з благанням і надією! І пам'ятай своє головне кредо: не зашкодь!

І ще багато людей вибрало різні професії, і кожній Господь обі-

ДЕЩО ПРО ПРОЕКТИ, МАТЕМАТИКУ І МАТЕМАТИКІВ ТА... ОСВІТУ. ЯК ВОНО Є!

цяв підтримку в її справі, якщо буде служити людина їй правдою і вірою.

Аж ось прийшла черга до Людини, що скромно стояла осторонь, оточена дітлахами. Її очі світилися любов'ю і випромінювали таке тепло і світло, що навіть у темряві було видно, як удень.

І сказав Господь:

— Бути тобі вчителем! Доля твоя не буде легкою, але вона буде прекрасною, бо ти зможеш торкатися душі чистої і незайманої, яка часто бачитиме в тобі єдиного поводиря, що виведе її з холодної пійтми на сонячний шлях! Не чекай за свій труд ні великої плати, ні почесей — їх не буде! Але за твою любов і науку тобі платитимуть такою чистою любов'ю, яку не купиш за золото і срібло. І пам'ятай, що набагато легше любити весь світ, аніж одну чужу дитину! Але любов твоя не повинна бути сліпою, а знання твої мають будити в юній душі прагнення стати вище, дивитися далі, служити Добру й Істині! І коли це станеться — тоді ти будеш Учителем із великої літери! І в цьому буде і твоє найбільше щастя, і щастя твого учня, бо ваша зустріч у цьому світі не була марною!

МАТЕМАТИКА — ЦЕ ДОЛЯ

Господь мав рацію: найбільше щастя — це зустріти в житті вчителя з великої літери! У мене був такий учитель — Галина Іванівна Птиця. Тендітна, з теплими карими очима, вона справді нагадувала пташечку. І весь наш 10-й клас, усі тридцять “гідких каченят” були закохані в неї. Любов до Галини Іванівни дуже швидко переросла в любов до математики, яку вона в нас викладала. Адже така прекрасна людина могла читати лише прекрасну науку! Це і визначило мою долю. Вже на початку 11-го класу я твердо знала: моя майбутня професія має бути тісно пов'язана з математикою! І ніколи в житті я не пошкодувала про це. Ні за ті важкі для сільської дівчинки, але прекрасні п'ять років, проведених у стінах Московського державного університету імені М. В. Ломоносова, ні за двадцять п'ять років роботи в Інституті кібернетики імені В. М. Глушкова, ні за останні десять років, коли доля зробила

мене вчителем математики в Українському гуманітарному ліцеї!

Я часто думаю про те, ким би могла стати, коли б не зустріч із Галиною Іванівною? І, перебираючи подумки професії, аналізуючи всі “за” і “проти”, приходжу до висновку, що Господь був до мене дуже щедрим, давши мені таку професію! І я люблю цю науку до самозабуття за те, що вона довгі роки давала мені можливість працювати поруч із геніальними людьми, ніколи не кривити душею, не залежати від зміни влади і партій, не змушувати догоджати, брехати і торгувати совістю, щоб вижити. Вона довгі роки зачаровує мене красою своєї форми та змісту, а в години розпачу і житейської бурі є тим оазисом, де я можу заховатись від усього світу. В ній, як у Господній молитві, може спочити душа.

Правду кажучи, я не нажила великих статків, не відкрила рахунків у банках, не побудувала особняка на березі моря, однак протягом усього життя я заробляю собі та своїй родині на хлібці професією, отримуючи ще й величезне моральне задоволення від того, чим займаюся. І робота моя не вимагала ні автомобіля для її перевезення, ні певного місця знаходження, ні великої кількості людей для її реалізації. Вона була завжди зі мною! І займатися я могла нею де завгодно: чи то варячи борщ, чи гуляючи з дитиною в парку, чи їдучи в транспорті. З інструментів — олівець та аркуш білого паперу, а далі — ти сам собі голова. І ні з чим незрівнянне почуття гордості та щастя, коли раптом розв'язок задачі, яка мучила тебе більш ніж півроку, з'являється у твоїй голові!

Але за що я найбільше вдячна математиці, то це за людей, з якими зводила мене доля. Справжні математики, як правило, прекрасні, високоосвічені й багатогранні особистості! Як не дивно, але своє перше знайомство зі світом музики я, дівча з глухого польського села, отримала на музичних вечорах у студентських вітальнях, які проводив у стінах Московського державного університету імені М. В. Ломоносова математик зі світовим іменем, засновник радянської топологічної школи, визнаної у всьому світі, Павло Сергійович Александров. Там я зрозуміла велич музи-

ки Баха, красу і довершеність музики Моцарта, зачаровувалася прекрасною музикою Чайковського, у якій учувала дорогі серцю українські мелодії. А потім, коли ми, студентки, зграйками “втиралися” (за 1 карбованець!) на концерти світових знаменитостей у Малий зал Московської консерваторії і розліталися по всіх східцях, заважаючи входу і виходу, мене вражала та кількість представників математичної еліти, яка сиділа поруч із нами (правда, у кріслах!). Під час антракту вони прогулювалися в невеличкому холі і ділилися враженнями. Як зараз бачу високого, статного, з гордою поставою і величною лавовою гривною, лишень зовсім білою, професора Олексія Івановича Маркушевича, потомка старовинного дворянського роду, який галантно розкланюється з нами, своїми студентками. Я відповідаю на привітання і ховаю очі від сорому, бо на весняній сесії “провалила” йому іспит з теорії функції комплексної змінної. Весна ж бо, Господи, весна! І беручи тоді мій матрикул (так Олексій Іванович називав залікову книжку), щоб поставити мені четвірку, єдину серед п'ятирок у тій сесії, але таку жадану для мене в той момент, він довго вибачається і ніяковіє значно більше за мене.

Видатний український математик Мирон Зарицький (21.05.1889—19.08.1961 р.), котрого називали поетом математики, писав: “...Кого не манить краса, ні мистецтво, хто живе вбогим духовним життям, той нічого не дасть математиці.”

Поезія не різниться від математики вищим летом уяви, а математик різниться від поета лиш тим, що все і всюди розуміє... Але як і в мистецтві, так і в математиці лише твори гарні переживають століття і виховують цілі покоління”.

Працюючи в Інституті кібернетики імені В. М. Глушкова АН України у відділі математичних методів теорії надійності складних систем, ще раз переконалася, що людина, яка несе в собі справжню “Божу іскру” з математики, досить легко береться за будь-яку справу і досягає успіху.

Доля подарувала мені можливість працювати під керівництвом видатного математика Іго-

ря Миколайовича Коваленка. Доктор фізико-математичних наук, доктор технічних наук, академік АН України, лауреат багатьох державних премій у галузі науки і техніки, людина, праці якої відомі в усьому світі і використовуються в різних галузях, вільно володіє кількома іноземними мовами, любить і знає літературу — і зарубіжну, і вітчизняну. З українських поетів цінує Лесю Українку, Ліну Костенко і навіть у часи найбільшого утиску всього українського залишався українцем із великої літери. Завжди цінував талант у молодих людях, допомагав їхньому науковому зросту, ніколи не дозволяв собі некоректного ставлення до підлеглого. За двадцять два роки співпраці з ним ніколи не чула: “Зробіть негайно!”, а лише ввічливе: “Якщо Вам не важко, то допоможіть мені!” Сердитися страшенно лише за бездарні математичні результати; ненавидить протекціонізм у науці. Створив блискучу математичну школу, яка відіграє значну роль у багатьох галузях науки і техніки, і у вищій школі.

Найтісніше я у відділі Ігоря Миколайовича співпрацювала з двома блискучими математиками і прекрасними людьми — Лідією Степанівною Стойковою та Валентином Дорофійовичем Шпаком.

Лідонька, як любовно називали її у відділі, донька репресованих сталінським режимом батьків: батька, болгарина за національністю, ректора одного із харківських ВНЗ, заарештували як “болгарського шпигуна”, а матір як дружину “болгарського шпигуна”, що дозволила собі прийти в університет на лекцію у вишіванці. Лідоньці було тоді чотири місяці, і з тих пір вона їх не бачила. Вихована бабусею та дідусем, у математиці завжди прагла тієї величності істини, яка не підлягала ні несправедному суду, ні репресіям будь-якого режиму, і вперто йшла до неї. Доктор фізико-математичних наук, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки за 2001 рік, вона часто друкувала свої праці в зарубіжних періодичних виданнях із математики, а гонорари, як правило, віддавала тим знайомим або й малознайомим людям, які, на її думку, потребували матеріальної допомоги, хоча її власна сім'я ніколи не жила в розкошах.

Валентин Дорофійович, доктор технічних наук, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки за 2001 рік, усе життя присвятив науці. На наші прискіпливі жіночі поради “Валентине Дорофійовичу! І чому б вам не одружитися ось із такою чудовою дівчиною?”, — відповідав з гумором: “Усі гарні дівчата, як і гарні задачі, вже давно розібрані!” Людина енциклопедичних знань, гуморист від природи, він написав стільки прекрасних віршів (багато з яких сам поклав на музику), що можна було б видати кілька томів, але саме цього він і не зробив. Як істинному математику, йому приносив задоволення сам процес творчості.

Я могла б говорити ще про дуже багатьох дорогих для мене людей, але цим я хочу підкреслити лише одне: заняття жодною з наук не розкриває так внутрішні таланти і можливості людини, як заняття математикою!

Далі буде.

Галина МАРЧУК

ПРОЩАННЯ

На 70-му році життя відійшла у вічність **НАДІЯ СВІТЛИЧНА**. Наша вірна й незамінна сестра, порадиця в біді і сподвижниця в роки гоніння та переслідувань за слово. Скромна жінка, яка своєю присутністю значною мірою визначала моральний клімат українського дисидентського середовища в 60-і роки. Без неї важко уявити феномен української жінки, що тихо протистояла лютому комуністичному безуму на нашій землі, зберігаючи звичай у сім'ї і віру в серці. То вона творила стійкий опір здорового організму проти безбожної лихоманки, що перетворювала все найсвятіше на будівельний матеріал.

Батьки-селяни Старобільського району на Луганщині — в чесній бідності виростили трьох дітей і дали їм вищу освіту. Надійка відразу пішла до другого класу, бо вже вміла написати листа батькові на фронт. Дитинство їй “чомусь забулося”. Харківський університет, учителювання на Донбасі... Подібно, як і Василь Стус, вона приїздить до Києва в 1964 році й потрапляє в культурну оазу. Приїздить до свого брата Івана Світличного. Літературні вечори, співочі гурти на схилах Дніпра, мандрівки в Карпати, де вона відкрила для себе Україну... Але головний зміст життя — в культурно-просвітницькій роботі і в ширенні правдивої інформації. “Самвидав розповсюджували, як могли, і вдавали, що ми це робимо легально”. Тут виявився її дар невтомної працьовитості й дар служіння та відданості людям. На цьому ґрунті вона зближується з художницею Аллою Горською і навіть працює разом із нею над мозаїками в Донецьку. Вона ж одягає свою подругу в останню дорогу, омиває її рани.

Це були наче дві самаритянки, які, ще не знаючи євангельської науки, звернулися до Христа з проханням води живої.

У трудовій книжці Надії Олексіївни

ІЗ ГІДНІСТЮ ЖИЛА
І ВІДІЙШЛА

Світличної понад тридцять записів про звільнення з роботи, що свідчить про рівень безстрашної свободи, до якої піднялася колишня директорка школи з донецького селища Антрацит...

Від свого брата Надія вчилася толерантності діалогу. Вона застосувала цю науку після арешту 1972 р. і привчала слідчих розмовляти культурною мовою, а також записувати до протоколу відповідь: “На це питання я відповідати не буду з етичних міркувань”.

Звичайно, за цю розкіш треба було платити. Її ставили в жорстокі безвихідні ситуації. Від неї відбирали дитину і віддавали кудись у дитбудинки. Після чотирьох років таборів суворого режиму їй знов погрожували. А коли впевнилися, що жодна сила не може зламати сумління, то її викинули з двома малими дітьми без необхідних документів за кордон.

Але там вона зустріла “велику рідню”, “дуже багато добрих людей”. І взялася за свою звичну справу — єднати порізаних земляків задля визволення рідного краю. Вони оцінили її позицію, не чисто політичну, зате виразну: “Нижче моєї гідності бути громадянкою найбільшого в світі, наймогутнішого і найдосконалішого концтабору”.

Вона разом із генералом Григоренком видавала “Вісник репресій в Україні” і постоупово ставала культурним аташе репресованої України за кордоном.

Життя Надії Світличної — передусім постійна безкорислива праця. Розшифрування нелегально переданих лагерних рукописів, упорядкування архівів

8 серпня 2006 року о 7 годині
за київським часом у м. Матаван,
штат Нью-Джерсі, США,
померла Надія Світлична

самвидаву, підготовка до видання рукописів Івана Світличного, Василя Стуса, Миколи Горбала і багатьох, багатьох — усе це робилося її руками або за її неодмінною участю.

Відомим в усій Україні її ім'я стало від 1982 року, коли на радіостанції “Свобода” їй запропонували серію передач про свою “кримінальну справу”. В уявленні деяких людей це була б розширена автобіографія. У розумінні ж Надії Світличної — це розповідь про всю репресовану Україну, про краших її людей, з яким їй поталанило зустрі-

тися при виборі “дороги вузької”. Там вона мала і свій постійний радіожурнал — “Журнал надії”, до якого тягнулися в Україні й не в Україні.

Голос Надії Світличної на хвилях “Свободи” лунав дванадцять років, і багато хто не уявляв собі життя без того голосу.

І тут треба підкреслити, що це був проникливий християнський голос надії — опалий, зневірений і маловірний, втомлений і спраглий. У ті роки її голос посилав надію і розраду.

До присутності Надії Світличної в етері вже звикли, як до обіцянки змін на краще. Гасло козацького роду Світличних бадьоре: “Дай, Боже, розуму” і “Будьмо”.

В Україну Надія приїжджала не до когось окремо, а — до всіх. Вона була поінформована про “усіх своїх”, про життя, про здоров'я, про дітей — так, наче вона ніколи звідти не виїжджала.

Це і означає “любити ближнього, як самого себе”.

Відходила вона гарно, спокійно і розпорядливо, готуючись до тієї урочої години, як велить звичай. І не втрачала гумору до останку. Прощалась з усіма суворими словами “з Богом”, з вірою, що всі ми рівні, а черга — то неістотно.

Із Богом, посестро. Царство тобі небесне. А “Вічну пам'ять” ми проспівали з певністю у кожному слові.

Від українців: Сверстюки, Стуси, Коцюбинські, Горбалі, Горині, Стокотельні, Зінкевичі, Заливахи, Калининці, Марченки, Дзюби, Костенки, Овсієнки, Сугоняки, Шевченки, Обертаси, Проскури, Розумні, Дворки, Одаричі, Севруки, Семикіни, Овдієнки, Матвієнки, Плахотнюки, Лісові, Довгані, Захарови, Кіпіані, Маринівичі, Максимчуки, Антоноуки, Плющі, Гелі, Попадюки, Караванський

РОКОВИНИ

**На могили мої посадить
молоду яворину
І не плаче за мною —
за мною заплаче рідня.
Я любив вас усіх, та
найду жче любив Україну,
В цьому, мабуть,
найбільша провина моя.**

Блаженної пам'яті пан Дмитро Федик народився 21 травня 1931 року в селянській родині Павла Федика і його дружини Розалії. Змалку пізнав тяжку селянську працю, ціну хліба й вартість добрих слів і вчинків.

Здобув дві вищі освіти, три роки служив в армії. Навіть в умовах комуністичного режиму відстоював свою національну гідність, патріотичні погляди, носив значок із зображенням Т. Шевченка, вишиванку, що було в ті часи ознакою явного українського націоналізму. Керівні особи називали його націоналістом номер один у Козівському районі. Був звільнений із посади директора школи за дотримання релігійних обрядів під час похорону тещі.

Ніколи не замислювався над тим, які негативні наслідки можуть мати його слова і вчинки на захист рідної мови, інтересів України, мав власну оцінку політичних подій. Був винятково безкомпромісним і рішучим, коли справа стосувалася рідної землі. Не шукав кар'єри і звань, так і пішов на пенсію без урядових нагород, учителем.

З усією відданістю працював інспектором відділу освіти, у тяжкі повоєнні роки залучав дітей до школи, для чого пішки пройшов район уздовж і впоперек десятки разів. Ось красномовний приклад для його характеристики. У часи більшовицького терору начальником РВ МДБ був сумнозвісний Дм. Ковальов. Одного разу на засіданні

райвиконкому Д. Федик подав на затвердження список сиріт і напівсиріт, яким була потрібна матеріальна допомога. У цьому списку були прізвища дітей загиблих воїнів УПА та репресованих. Присутні були вражені, настала мертва тиша, бо всі боялися грізного Ковальова. Та пан Дмитро пояснив, що діти ні в чому не винні, що сам Дзержинський, який за лєнінських часів очолював ВЧК, дбав про сиріт і безпритульних, незважаючи на те, чиї вони діти. Начальник МДБ підняв руку — “за”, усі члени виконкому наслідували його приклад.

5 лютого 1989 року пан Дмитро організував районне об'єднання Товариства української мови ім. Т. Шевченка, що стало пер-

ської, щоб вона, як голова районного Руху, мала депутатський захист. Удруге, в 1990 р., Рух висунув його, тоді заступника голови районної організації НРУ, кандидатом у депутати до Верховної Ради СРСР. Передвиборний марафон він використав для пропаганди ідеї незалежності України й перед самими виборами відмовився балотуватися на користь Г. Петрука-Попика, поета, одного з організаторів Руху на Тернопільщині.

Він був одним із 13-ти представників району, які 24 серпня 1991 року в Києві вимагали проголошення Верховною Радою державної самостійності України. Ще за радянського режиму під час святкування 550-річчя Козової

ких непохитних її патріотів, як світлої пам'яті пан Дмитро. Він із тих, кого повинна тримати в серці вся Україна, не тільки ті, хто його знав, без нього — в черговий раз — України поменшало. Та вірно, що ще втішиться його патріотична душа — втішиться саме тим, що ще і в Україні буде свято”.

Ми, колеги і друзі блаженної пам'яті пана Д. Федика, вклоняємося його світлій пам'яті! Нам не вистачає його порад, його мудрості. Будемо пам'ятати його як добру Людину і Патріота України.

Друзі:
**Юлія ПРОХАНОВСЬКА,
Мирон ПРОХАНОВСЬКИЙ,
Стефанія СОЛТИС,
Омелян СОЛТИС,
родина ПІВСЕТКІВ**

Ми рідні письменниці, б. п. Іванни Блажкевич із с. Денисова, знаємо й не забудемо ніколи добродія б. п. Дмитра Федика як однокласця і щирого приятеля старенької галицької письменниці й громадської діячки, котру покійний пан Дмитро Федик у час більшовицької окупації звеличав і морально підтримував, незважаючи на утиски тодішньої влади.

Із великим признанням за внесок у відродження нашої держави України й ідейно-націоналістичне виховання молоді з вдячністю схиляємо свої голови як данину пам'яті достойного вчителя-патріота, ревного борця за добру долю нашої України — пана добродія б. п. Дмитра Федика. Сумуємо:

**Дарія БЛАЖКЕВИЧ-
П'ЯТКІВСЬКА
Марія П'ЯТКІВСЬКА-
ДЕРЖИЛО
Ярема П'ЯТКІВСЬКИЙ
Іван П'ЯТКІВСЬКИЙ
Ігор П'ЯТКІВСЬКИЙ
Ірина ДЕРЖИЛО-РУТИЛО**

ДО ВІНКА ПАМ'ЯТІ ДМИТРА ФЕДИКА

шою ластівкою національного відродження Козівщини. Був головою районного об'єднання 12 років, організував осередки в усіх селах, у більшості підприємств та установ, а в школах — “Молоду Просвіту”. Завдяки його заходам Товариство в 1990 р. домоглося 17 депутатських місць усіх рівнів, у тому числі одне до Верховної Ради (К. Завадська). Такої перемоги на той час не домоглося жодне національно-патріотичне об'єднання в Україні. Партократи району та області називали цю організацію “кублом націоналізму”. Він був ініціатором створення пам'ятника Кобзареві в Козовій, безпосередньо керував його спорудженням і відкриттям 23 травня 1993 року.

Покійний пан Федик був винятково скромним. Висунутий крайовою конференцією Товариства української мови в депутати обласної ради (1989р.), він відмовився балотуватися на користь К. Завад-

(1990) виступив у районному будинку культури з доповіддю про злочини комуністичної системи, про боротьбу ОУН—УПА на Козівщині. Люди пам'ятають його яскраві, полум'яні виступи на мітингах, на урочистих академіях у багатьох містах України і районах, зокрема в Донецьку, коли в складі агітаційно-пропагандистської групи агітував за референдум 1991 р.

У 1990 р. створив районну організацію ДемПУ, був її головою. Та коли кучмівським силам при допомозі недалекоглядних політиків і зрадників удалося захопити керівництво партії і головою Національної ради обрати Г. Антоньєву, керівника ВО “Артеміда” в Кіровограді, пан Федик із дружиною і ще трьома однодумцями вийшли з цієї партії і стали членами Українського народного руху (пізніша назва — Українська народна партія).

У 1992 р. був призначений першим заступником представника Президента в районі. Вклав

чимало праці для функціонування гімназії ім. І. Герети, шкіл, лікарень, організував один із перших в області геріатричний центр у с. Денисові. За його ініціативи й при безпосередньому керівництві було урочисто відзначено перше в області свято — 50-річчя УПА.

Блаженної пам'яті пан Дмитро, навіть будучи тяжко хворим, вислав численні статті до газет, звернення і заяви до найвищих посадових осіб України, де відстоював різні, важливі для народу проблеми: державність, функціонування української мови, політичні події.

Дізнавшись про смерть Дмитра Федика, 28 серпня 2005 року, його друзі й колишні учні висловлювали свою повагу до нього й щирий жаль за ним. Видатний громадський і політичний діяч, письменник і вчений, академік Анатолій Григорович Погрібний, який знав померлого особисто, написав: “Господи! І так України в нас мало, а тут не стало ще й та-